

Літаратура і Мастацтва

№ 24 (2863)
17 чэрвеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

цена 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Пастанова Вярхоўнага Савета СССР

Аб выбранні таварыша
БРЭЖНЕВА Л. І.
Старшынёй Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР

Вярхоўны Савет Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік пастанаўляе:

выбраць таварыша Брэжнева Леаніда Ільіча Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
С. НИЯЗБЕКАУ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэملі.
15 чэрвеня 1977 г.

ГЕНЕРАЛЬНЫ САКРАТАР ЦК КПСС, СТАРШЫНЯ ПРЭЗІДУМА ВЯРХОУНАГА САВЕТА СССР ТАВАРЫШ ЛЕАНІД ІЛЬІЧ БРЭЖНЕУ.

Сесія Вярхоўнага Савета СССР

16 чэрвеня ў 10 гадзін раніцы ў Вялікім Крамлёўскім палацы пачала работу шостая сесія Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання. Яна адкрылася сумесным пасяджэннем Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей.

Бурнымі, працяглымі апладысмантамі дэпутаты сустрэлі таварышаў Л. І. Брэжнева, Ю. У. Андропова, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. П. Кірыленку, А. М. Касыгіна, Ф. Д. Кулакова, Д. А. Кунаева, К. Т. Мазурава, А. Я. Пельшэ, Р. В. Раманова, М. А. Сулава, Д. Ф. Усцінава, У. І. Далгіх, М. В. Зімяніна, К. У. Чарпенку, Я. П. Рабава, К. В. Русакова.

Сесія аднагалосна зацвярджае наступны парадак дня:

Аб Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Аб намесніку Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад Беларускай ССР.

Аб мерах па далейшаму паліпшэнню аховы лясоў, рацыянальнаму выкарыстанню лясных рэсурсаў і аб праекце Асноў ляснога заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік.

Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Пачынаючы разгляд першага пытання парадку дня, старшынствуючы на пасяджэнні Старшыня Савета Саюза дэпутат А. П. Шыцкіў паведаміў, што ад тав. М. В. Падгорнага паступіла заява, у якой ён просіць вызваліць яго ад абавязкаў Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР у сувязі з выхадам на пенсію.

Старшынствуючы ўносіць прапанову задаволіць просьбу тав. М. В. Падгорнага. Сесія прымае на гэтым пытанні наступную пастанову:

«Вярхоўны Савет Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік пастанаўляе: вызваліць таварыша Падгорнага Мікалая Віктаравіча ад абавязкаў Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР у сувязі з выхадам на пенсію».

Затым слова было прадастаўлена члену Палітбюро Цэнтральнага Камітэта КПСС, сакратару ЦК КПСС дэпутату М. А. Сулаву. Ён сказаў:

— Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Саветы Старэйшын Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета ўносяць на ваш разгляд прапанову аб выбранні Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Пленум ЦК, які адбыўся 24 мая, пры поўнай аднадушнасці прызнаў мэтазгодным, каб Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Леанід Ільіч Брэжнеў адначасова займаў пасаду Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР. Выступіўшы на Пленуме ЦК таварышы ўсебакова абгрунтавалі правільнасць такога рашэння.

Ахарактарызаваўшы дзейнасць таварыша Л. І. Брэжнева як выдатнага дзеяча нашай партыі, Са-

(Заканчэнне на стар. 2).

Сесія Вярхоўнага Савета СССР

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

ведкай дзяржавы, міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, таварыш М. А. Сулаў унёс на разгляд дэпутатаў праект пастановы Вярхоўнага Савета СССР аб выбранні таварыша Брэжнева Леаніда Ільіча Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Пад бурныя, працяглыя апладысменты дэпутаты аднагалосна прынялі гэтую пастанову.

На трыбуне — Генеральны сакратар Цэнтральнага Камітэта КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш Леанід Ільіч Брэжнеў. Прысутныя ў зале стоячы віталі яго бурнай авадыяй.

Таварыш Л. І. Брэжнеў у сваім выступленні выказаў глыбокую ўдзячнасць дэпутатам, прадаўцамі савецкага народа ў вышэйшым органе нашай дзяржавы, за аказанае яму вялікае давер'е: паўторнае выбранне Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Прымаючы гэтае новае даручэнне Радзімы, сказаў таварыш Л. І. Брэжнеў, я хачу запэўніць

вас, дарагія таварышы, што пастараюся быць дастойным давер'я народа. Запэўніваю вас, што аддам усе свае сілы ў імя дасягнення вялікіх мэт, якія паставілі перад сабою партыя і народ на гістарычным шляху, які вядзе да камунізму. Буду рабіць усё, што ад мяне залежыць, каб любімая краіна наша мацнела і квітнела, каб жыццё савецкіх людзей усё больш палепшалася, каб умацоўваўся мір на зямлі і развівалася добрае супрацоўніцтва паміж народамі.

Пад працяглыя апладысменты ўдзельніку сесіі старшынствуючы А. П. Шыўцаў ад імя ўсіх дэпутатаў сардэчна павіншаваў Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта КПСС, выдатнага дзеяча Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы Леаніда Ільіча Брэжнева з выбраннем на пасаду Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і пажадаў яму вялікіх поспехаў у шматграннай партыйнай і дзяржаўнай дзейнасці.

На наступнаму пытанню парадку дня дэпутаты аднагалосна выбралі намеснікам Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад Беларускай ССР дэпутата І. Я. Палякова — старшыню Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Затым дэпутаты перайшлі да разгляду пытанняў аб мерах па далейшаму палепшэнню аховы лясоў, рацыянальнаму выкарыстанню лясных рэсурсаў і аб праекце Асноў ляснога заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік. З дакладам выступіў намеснік Старшынёй Савета Міністраў СССР, дэпутат З. Н. Нурыеў.

На гэтым першае сумеснае пасяджэнне Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей закрылася. У другой палове дня адбыліся пасобныя пасяджэнні Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей, на якіх дэпутаты абмярковаўлі даклад «Аб мерах па далейшаму палепшэнню аховы лясоў, рацыянальнаму выкарыстанню лясных рэсурсаў і аб праекце Асноў ляснога заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік.

17 чэрвеня сесія Вярхоўнага Савета СССР прадоўжыць работу.

ТАСС.

Пленум ЦК КП Беларусі

У Мінску 10 чэрвеня адбыўся чарговы, VI пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

На пленум былі запрошаны першыя сакратары гаркомаў і райкомаў партыі, сакратары парткомаў на правах райкомаў партыі, старшыні выканкомаў гарадскіх і раённых Саветаў дэпутатаў працоўных, адказныя работнікі апарату ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, Белсаўпрофа, ЦК ЛКСМБ, першыя сакратары абкомаў камсамола, кіраўнікі рэспубліканскіх міністэрстваў і ведамстваў, група ваенных работнікаў.

Пленум ЦК КПБ абмеркаваў пытанне «Аб праекце Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і задачах партыйных арганізацый рэспублікі, якія вынікаюць з даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС, старшыні Канстытуцыйнай камісіі таварыша Л. І. Брэжнева і рашэнняў майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС».

З дакладам выступіў другі сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Н. Аксёнаў.

У рабоце пленума ЦК КПБ прыняў удзел інструктар аддзела прапаганды ЦК КПСС С. Н. Масгавой.

Па абмеркаванаму пытанню пленум ЦК КПБ прыняў пастанову.

Пленум ЦК Кампартыі Беларусі, выражаючы волю камуністаў, усіх працоўных рэспублікі, аднадушна адобрыў праект Канстытуцыі СССР, прыняў да няўхільнага кіраўніцтва і выканання рашэнні майскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС, палажэнні і вывады, змешчаныя ў дакладзе Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева.

Удзельнікі пленума ЦК КПБ з вялікім уздымам накіравалі прывітальнае пісьмо Цэнтральному Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Генеральному сакратару ЦК КПСС таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу.

ЗМАГАР ЗА ДРУЖБУ НАРОДАЎ

У польскім выдавецтве «Ксёнжына і веда» выйшла кніга Максіма Танка «Лісткі календара» ў перакладзе Стэфана Атлэса. У часопісе «Пшыязн» за 29 мая змешчана рэцэнзія Здзіслава Раманоўскага.

Ёсць творцы, піша З. Раманоўскі, якіх нібы само жыццё прадвызначыла адыгрываць ролю памосту паміж рознымі эпохамі і культурамі, ролю змагаючага за дружбу паміж народамі. Да такіх людзей належыць беларускі паэт Максім Танк, з якім польскі чытач мае магчымасць сёння пазнаёміцца і як з аўтарам хронікі, дзе намалевана карціна п'яці апошніх перадаваўных гадоў. Ёсць у гэтай хроніцы і Варшава канца трыццатых гадоў, і міжваеннае літаратурнае жыццё, але перад усім ёсць праўда пра барацьбу, якую вядлі з санацыяй польскія, беларускія, украінскія камуністы...

Найважнейшай з вартасцей «Лісткоў календара» ўсе згодна лічыць аўтаэтычнасць нататак, якія малалы Максім Танк вёў у 1935—1939 гг.

«Лісткі календара» — цікавы матэрыял для гісторыка, асабліва для гісторыка рабочага руху. У іх многа цікавых падрабязнасцей. Вядома, да кнігі будучы звартацца даследчыкі літаратуры перыяду дваццацігоддзя — дастаткова сказаць, што Танк называе прозвішчы Анджэя Струга, Бруна Ясенскага, Уладзіслава Бранеўскага, Тадэвуша Галендра, Станіслава Ежы Леца, Канстанты Ільдэфонса Галынскага, Казімеры Іланавічуўны, Яраслава Івашкевіча, Ежы Путрамента і многіх іншых. Слушна звяртае ўвагу Фларыян Нлўважнік ва ўступе да польскага выдання «Лісткоў календара», што дзякуючы дзёніку Танка мы можам глянуць з іншага боку на тыя факты і з'явы, якія прадставіў з польскага боку Ежы Путрамент у першым томе ўспамінаў «Паўстагоддзя».

Апроч фантаў з гісторыі дваццацігоддзя, «Лісткі календара» маюць тое, што можа перадаць толькі чалавек, надзелены дарам слова, зольны спыніць вокамігненне. Максім Танк звязаны са сваёй роднай вёскай Пільнаўшчынай, адтуль ён разгарнуў крылы для паэтычнага палёту. Нататкі паэта паказваюць нам выток яго творчага натхнення, часта імі былі народная песня, спатканне з прыродай...

На працягу многіх гадоў Максім Танк з'яўляецца як бы паслом польскай літаратуры ў Савецкай Беларусі, палупляравае яе, перакладае, каменціруе, адзначае ў ёй новае. «Лісткі календара» сведчаць, што гэтая сімпатія да літаратуры, якая дала Міцкевіча і Славанага, нарадзілася ўжо ў маладосці і стала глыбіннай, інтэгральнай часткай творчай індывідуальнасці беларускага паэта.

Алесь МАХЭЯКА.

З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ НЕАДОЛЬНЫ ПОСТУП РЭВАЛЮЦЫІ

Нам, народжаным у 1911; споўнілася ўсяго шэсць гадоў, калі свет даведаўся аб перамозе Кастрычніка. Шэсць гадоў, вядома, не той узрост, калі чалавек можа самастойна разабрацца ў рэвалюцыйных падзеях, але памяць, як фотатэка руплівага фатографа, хвае і дагэтуль у сваіх сховішчах дакладна здымаць далейшы дасведчаны мінуўшчыны: убогія лясковыя хаткі з саламінымі стрэхамі, барадатыя твары сляна-лапцюжнікаў, тужлівыя слены жабракоў на царкоўнай паперцы, пясчаныя вуліцы савіянскага гарадка, на Украіне янога махалі драўлянымі крыламі два ветранкі, а стары сляны конь, ляжыў па тупаючых капытах па рухомым драўляным крузе, быў адзіным рухавіком у замшэлай крупадэргцы, рухавіком, магучасцю ў адну конскую сілу. Успамінаючы ўсё гэта, заўсёды з гонарам думаеш, як неверагодна многа намі зроблена за шэсцьдзесят год, што прамінулі пасля таго непамятнага дня, калі вялікі Ленін абвясціў свету аб стварэнні першай у гісторыі чалавечы дзяржавы, дзе ўлада належыць працоўным. Так, амаль шэсцьдзесят год назад вялікі Кастрычнік зрабіў свой першы крок. Але адна з найважнейшых асаблівасцей Вялікага Кастрычніка заключаецца ў тым, што ён ніколі ні на імгненне не спыняецца, што ён заўсёды ў руху наперад і плённым вазішчы, натхняючы сваімі небывальмі пагэтуль адзайсненнем і немяротным ідэямі ўсе новыя пакаленні, усё новыя народы.

Дзесяць гадоў назад я напісаў на гэту тэму невялікі верш, які называецца «Да кожнага сэрца». Дазволю сабе прывесці гэтыя вельмі дарагія для мяне адынаццаць радкоў, прысвячаныя пяцідзесятай гадавіне нашай Вялікай Рэвалюцыі:

Крочыць, крочыць
Кастрычнік доўгім
шляхам гадоў,
Рэвалюцыя ўсё
прадаўнаецца
і прадаўнаецца,
Несупынна ў мільёны
і сэрцаў і душ
паглыбляецца.
Пранікаючы ў плочы і кроў,
Белы свет немалы.

І шляхі не засцелены
ружамі,
Ды ле не запынць,
Ей ісці па жыцці,
Бо да кожнага сэрца
людскога,
Сумленнага, мужнага,
Траба ёй, неадольнай,
дайсці.

Так, Рэвалюцыя ўсё прадаяўнаецца, і сёння ўжо цэлая магучая садружнасць сацыялістычных краін гуртуецца вакол СССР.

Мне хочацца падкрэсліць, лічыць адну асаблівасць Вялікага Кастрычніка — гэта сапраўды бязмежная духоўная перавага ідэй сацыялізму над маральным кодэксам капіталістычнага грамадства, уобвва янога нельга замаскіраваць аніякімі фарысеіскімі разважаннямі аб правах чалавечы. Мне даводзілася бываць у капіталістычным свеце, даводзілася бачыць, як там на экраннах тэлевізараў і кінастатраў дэманструюцца філмы проста неверагодныя па сваёй пахабнасці і зварынай лютасці і агорненасці, філмы, дзе на кожным кроку забваюць, гвалцяць, рабуюць, катуюць. Усё гэта дэманструецца, вядома, у першую чаргу для таго, каб разбэшчыць мільёны гледачоў, маральна анушташыць іх, убіць ім у галовы, што чалавек гэта, маўляў, жывёліна і жыццё яго нічога не варты, дэманструецца, каб зрабіць з гэтых гледачоў патэнцыйных забойцаў. А на паліцах кнігарань ляжыць навалом лістэрэраваных кнігі, дзе таксама ўстаўляюцца забойныя, гвалтаўнікі і паланая распушта.

Гэта прапаганда забойства і разбэшчанасці на старонках кніг і на кіна- і тэлеэкранах мае самае непераднёе дачыненне да крывавага спраў чыліскіх фашыстаў, расістаў у ПАР і Радэзіі, да нядаўняга масавага знішчэння амерыканскай ваеншчынай мірных жыхароў у В'етнаме і прымушае ўспамінаць злачынствы гітлераўцаў у гады другой сусветнай вайны. Не выпадкова наёмнікі, якія спрабуюць з дапамогай зброі падаць вызвалены рух у калоніях, любяць падбадзёрваць сябе словамі на ўзор: «Хай жыве смерць, хай жыве вайна, хай жыве вышакародны нешчынік!».

Ліце гэта ўсё дайжа і агіднае для нас, людзей сацыялістычнага свету, якія выходзяць на лепшыя здабыткіх сусветнай культуры і нашых нацыянальных культур, на вялікіх ідэях Маркса, Энгельса і Леніна, прасякнутых духам сапраўднага гуманізму і верай у вялікае прызначэнне працоўнага чалавечы. Мы расцем з Кастрычнікам у сэрцы. І гэта наша маральная перавага, наша праўда заўсёды дапамагалі нам перамагчы перагаў у самай пляжыя хвіліны нашай барацьбы і стварыць вялікія матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці.

Усё далей і далей крочыць Кастрычнік. Кроці яго выразна чуюць ўжо на вострых кантынентах. Яму трэба лаяці да кожнага сумленнага сэрца. І ён дойдзе. І няма для нас ніякага больш патэснага задання, чым дапамагчы гэтай неадольнай руху наперад, быць неперарывным удзельнікам некампаный барацьбы за мір і шчасце!

Аляксей ЗАРЫЦКІ.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

АБ СКЛІКАННІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР пастанаўляе:

Склікаць шостую сесію Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі дзевятага склікання 14 ліпеня 1977 года ў горадзе Мінску.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

І. ПАЛЯКОУ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Л. ЧАГІНА.

13 чэрвеня 1977 года,
г. Мінск.

СУСТРЭЧА З АРТЫСТАМІ

Цёпла сустрэлі ў Доме літаратара Саюза пісьменнікаў БССР гасцей горада-героя Мінска — артыстаў Маскоўскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга тэатра імя М. М. Ярмаолавай.

Адкрыў сустрэчу сакратар партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР Мікалай Кружавых.

Артысты тэатра Юрый Камароў, Аляксей Шэйнін і гітарыст Аляксей Смірноў пранікнёна, з вялікім майстэрствам і мастацкім густам выканалі літаратурна-музычную

кампазіцыю «З каханымі не разлучайцеся!».

У кампазіцыі былі выкарыстаны песні і музыка савецкіх кампазітараў, творы А. Пушкіна, А. Чэхава, І. Ляскова, С. Ясеніна, Я. Еўтушэнкі, Б. Пастарнака, Р. Раждзественскага і многіх іншых аўтараў.

Радасць сустрэчы, апладысменты, кветкі — гэтым запомніўся цікавы вечар на вечную, як у літаратуры, так і ў самім жыцці, тэму — тэму кахання.

ЛІТАРАТУРА Ў БАРАЦЬБЕ ЗА МІР

У Сафіі закончылася Міжнародная канферэнцыя пісьменнікаў, якая праходзіла пад дэвізам — «Пісьменнік і мір: дух Хельсінкі і абавязак майстроў культуры».

Тры дні працягвалася творчае абмеркаванне праблем адказнасці пісьменнікаў перад людзьмі, перад народамі, агульная мэта якіх — трывалы мір і спакойная праца. Атмасфера сустрэчы вызначалася высокім пачуццём творчага і грамадзянскага абавязку перад сучасным і будучым п'яцетам.

На форуме выступілі пісь-

меннікі з краін Еўропы, ЗША і Канады, а таксама прадстаўнікі пісьменніцкіх арганізацый Азіі, Афрыкі, Лацінскай Амерыкі. У выступленнях многіх пісьменнікаў прагучала трывога наконт адраджэння ў некаторых краінах фашызму і расізму.

Выступаўшыя былі аднадушныя ў сваёй ацэнцы важнасці сафійскай канферэнцыі як форуму, які можа зрабіць уплыў на рэалізацыю ідэй Хельсінкі ў адносінах да міру, бяспекі і ўзаемаразумення паміж народамі Еўропы і ўсяго свету.

АГЛЯД МАЛАДОСЦІ І МАЙСТЭРСТВА

Масква зноў у цэнтры ўвагі аматараў харэаграфіі ўсяго свету. Пяты дзень тут працягваецца трэці Міжнародны конкурс артыстаў балета. Флагамі дваццаці краін упрыгожаны Вялікі тэатр СССР, дзе амаль два тыдні будзе праходзіць агляд маладосці і майстэрства. Творчае саборніцтва сабрала больш чым 70 таленавітых юнакоў і дзяўчат з Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі, Аўстраліі.

СВЯТА ПУШКІНСКАЙ ПАЭЗІІ

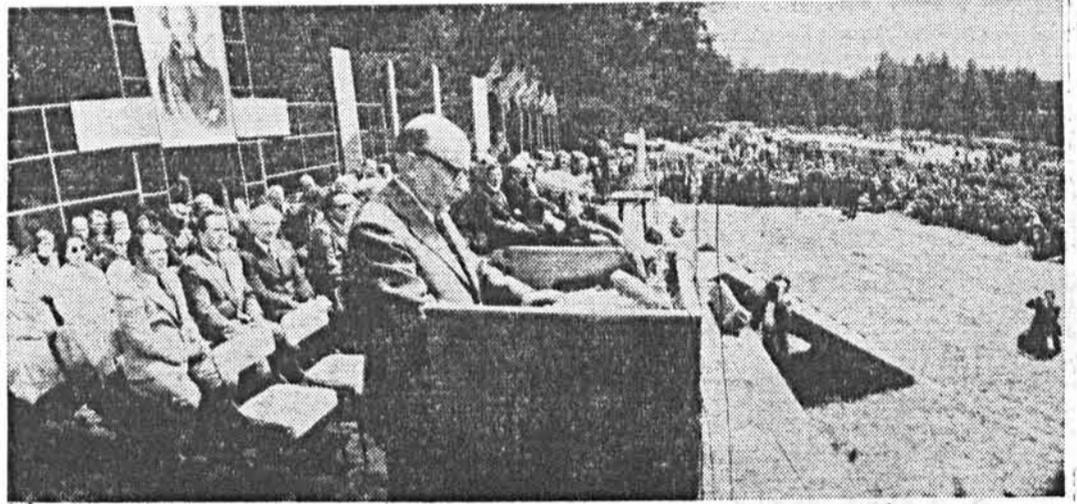
Ніколі нязгаснае вялікае сонца рускай паэзіі.

Традыцыйным стала ў нашай краіне Усесаюзнае Пушкінскае свята паэзіі, якое праводзіцца, звычайна, у першую чэрвеньскую нядзелю. І на гэты раз зноў гучалі на ўсю моц выдатныя радкі генія рускай паэзіі. Шмат было вершаў, прысвечаных Пушкіну, а таксама слоў удзячнасці і захаплення зарубежных гасцей.

Цэнтрам правядзення свята, як і заўсёды, было сяло Міхайлаўскае. На вялізнай зялёнай паляне перад сядзібай шматлікія прыхільнікі паэзіі слухалі гасцей. Каля дома, на сцежках, на аляях старога парку — усюды можна было сустрэць пскавічоў, ленынградцаў, масквічоў, рыжан, беларусаў і інш.

У свядзе пушкінскай паэзіі прыняў удзел народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў.

І. ФЭДАРАУ.
Фота У. КАЦАПАВА.

НАМ ПІШУЦЬ

У СЛУЧКУ адбыўся справаздачны канцэрт выхаванцаў мясцовай дзіцячай музычнай школы, прысвечаны 60-гадоваму юбілею Кастрычніка.

На канцэрце былі выкананы песні і вершы пра У. І. Леніна, партыю, мір, папулярныя музычныя творы савецкіх аўтараў.

Поспехам у гледачоў карысталіся выступленні юных музыкантаў Лены Вранішэўскай, Ігара Шведкі, Дзюны Міхайлавай, Іры Маркавай і іншых удзельнікаў канцэрта.

Б. НАВІЦКІ.

АРТЫСТЫ Гомельскай абласной філармоніі — частыя госці працоўных Анцёрскага раёна. Днямі яны выступілі на клубнай сцэне з эстрадна-цырковай праграмай «Вясёлыя сустрэчы». Палюбіліся гледачам эстрадным і народнымі песнямі ў выкананні Н. Лупейкінай, Ілюзон і клаянда Л. Грыцанюка.

ПРЭМ'ЕРА спектакля па п'есе Гоголя «Жаніцтва» закончыў сезон народнага тэатра Дома

культуры арнастаніх чыгуначнікаў. Роллю Жаўнага з поспехам выканаў студэнт вясёлага дэпа У. Туміскі. Чарць яму ён аддаў мастацкай самадзейнасці. За стварэнне дасканалых мастацкіх вобразаў У. Туміскаму прысвоена званне артыста народнага тэатра.

Я. ПАЙКІН.

ДОМ АДПАСЯДКІ «Беларусь» — адзін са старэйшых у нашай рэспубліцы. «Літаратурныя суботы», дзе адпачываючыя сустрэчаюцца з беларускімі пісьменнікамі, сталі тут добрай традыцыяй. Сёння такія сустрэчы праходзяць у гонар 60-й гадавіны Вялікага Кастрычніка. Нядоўна беларускія паэты Іван Калеснін і Мікола Федзюковіч наведлі здаруіцу «Беларусь». Яны расказалі пра пісьменнікаў — удзельнікаў Кастрычніцкай рэвалюцыі, азнамілі прысутных з творами на рэвалюцыйную тэму ў беларускай літаратуры, прачыталі новыя вершы.

Я. САДОУСКІ.

БЕЛАЯ РУСЬ МАЯ, ЧЫСТАЯ ТЫ МАЯ...

ВЫСТАЖКА БЕЛАРУСКАГА СЦЭНІЧНАГА КАСЦЮМА А. БЯЛОВАЙ

Галоўнае адчуванне, якое ахоплівае пры першым поглядзе на экспанаты гэтай выстаўкі, — адчуванне святочнасці і прыгажосці. Так, касцюмы, створаныя А. Бяловай, бяспрэчна, святочныя, толькі святочнасць іх не ў буйстве фарбаў, не ў нястрымнай і дзёрзкай фантазіі мастака, а менавіта ў раскошы белага колеру (бела воўна і кужаль), чысціні, лаканізме, строгасці формаў і ліній.

«Белая Русь» — так назвала мастачка сваю любімую мадэль, зробленую па матывах народнага адзення паўночных («ільяных») раёнаў рэспублікі: белыя строгія жаючы касцюм з яркім пунцовым кабатам, аздобленым карункамі са срэбных нітак і такой жа срэбнай вышыўкай. Замест галаўнога ўбору — вянок з каласоў і васьлікоў.

Пятнаццаць гадоў працу Антаніна Аляксееўна ў майстэрнях камбіната Беларускага тэатральнага аб'яднання. І ўвесь гэты час вывучае матэрыялы этнаграфічных музеяў краіны, радзіцца са спецыялістамі-мастантазнаўцамі, ездзіць у экспедыцыі ў самыя далёкія куткі рэспублікі. Шмат каштоўных знаходак прывезла яна з Палесся, з Гродзеншчыны, з Віцебшчыны. Антаніне Аляксееўне лаводзіцца быць яшчэ і рэстаўратарам, узаўляючы цэласны касцюм па асбонных знойдзеных дэталях.

З эскізаў А. Бяловай з вялікай цікавасцю знаёмяцца этног-

рафы і фалькларысты, кіраўнікі танцавальных і харавых калектываў, студэнты мастацкага вучылішча і тэатральна-мастацкага інстытута, госці з іншых саюзных рэспублік і з-за мяжы. (Знаёмяцца ў яе асабіста, бо, на жаль, падрыхтаваны ёю альбом «Беларускі святочны касцюм», ужо каля трох гадоў без руху ляжыць у выдавецтве).

Мадэлі, прадстаўленыя на выстаўцы, — унікальныя і ў той жа час простыя для серынай вытворчасці. Пакуль што права «апрацуцца» ў выставачныя касцюмы атрымалі старыя сябры Антаніны Аляксееўны — танцоры народнага ансамбля «Радасці» Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльчыкаў (мастакі кіраўнік — Я. Штон), якія едуць на адказны канцэрт у Кіевінеў. Усе касцюмы для гэтага выдатнага калектыву ўжо шмат гадоў стварае А. Бялова, таксама як і для народнага хору А. Чопчыца і танцавальнага ансамбля Л. Ляшэнка (Гродна), танцавальнага калектыву Магілёўскага завода штучнага валакна пад кіраўніцтвам М. Кіракозава, брэскай «Радасці» (кіраўнік А. Вараб'еў) і інш.

Выстаўка беларускага сцэнічнага касцюма, якая разгорнута ў памяшканні Таварыства дружбы і культурных сувязей з зарубежнымі краінамі, — першая ў гісторыі беларускай сцэнаграфіі. Мастачка прысвяціла яе 60-годдзю Кастрычніка.

С. КЛІМКОВІЧ.

У «ДРУЖБЕ НАРОДОВ»

У шостым нумары часопіса «Дружба народоў» з'явіліся дзве рэцэнзіі на кнігі беларускіх пісьменнікаў. Першая — Я. Шпакоўскага «Я зноў гатую к рынку...» — на зборнік вершаў народнага паэта Беларусі П. Панчанкі «Крык сойкі», другая — А. Гардзінскага «Станаўленне» — на зборнік крытычных артыкулаў В. Каваленкі «Вытокі. Уплывы. Цаскоранасць».

І РАСЦВІЛА ПАПАРАЦЬ - КВЕТКА

Янка Купала, Дарагое і любімае імя ў беларускім народзе. Гэта паэт, чыя творчасць была і ёсць блізкай і зразумелай людзям; паэт, для якога не было большага гора, чым гора народа, не было большага шчасця, чым шчасце народа. Ён нёс людзям праўду.

Трыццаць пяць гадоў няма народнага песняра сярод нас. Але ў нашых сэрцах, думках жыве пранікнёнае купалаўскае паэзія.

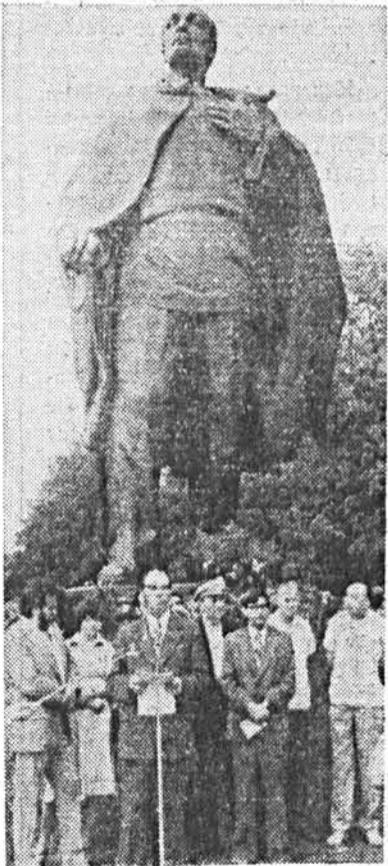
У нядзелю, 12 чэрвеня, да падножжа помніка песняру леглі кветкі. Сюды, у парк імя Янкі Купалы, у заснен мядовых ліп, на спатканне з паэтам прыйшлі многія мінчане, госці нашай сталіцы, каб яшчэ раз дакрануцца душой да чароўнай паэзіі.

Традыцыйнае свята купалаўскай паэзіі «Палымнае сэрца паэта», прысвечанае 95-годдзю з дня нараджэння паэта, адкрыў дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы, заслужаны работнік культуры БССР, пісьменнік Аляксей Кулакоўскі. Лаўрэат прэміі імя Янкі Купалы Мікола Аўрамчык, Сяргей Грахоўскі, заслужаны дзеяч культуры БССР Аляксей Бацька, паэт Мечыслаў Шаховіч прачыталі свае вершы аб народным песняру. Пра магутную паэзію Янкі Купалы гаварылі інструктар Цэнтральнага райкома партыі В. Мельнікаў і пляменніца паэта, галоўны захавальнік фонду Літаратурнага музея Л. Раманоская. Народны мастак БССР скульптар Анатоль Анціейчык і лаўрэат Ленінскай прэміі архітэктар Леанід Левін расказалі аб стварэнні купалаўскага комплексу ў парку, які носіць імя паэта.

А потым над сцішаным паркам гучала музыка. Салісты філармоніі Сяргей Выдрык, Галіна Белаш, Уладзімір Вепрык, цымбаліст Аляксей Лявончык, удзельнікі мастацкай самадзейнасці Палаца культуры Белсаўпрофа выканалі песні беларускіх кампазітараў на словы Янкі Купалы і іншых паэтаў рэспублікі.

І здавалася, што сам паэт прыслухоўваецца да песень свайго народа, а ля падножжа навечна «расцвіла» папараць-кветка — сімвал шчасця.

А. КАЗАННІКАУ.

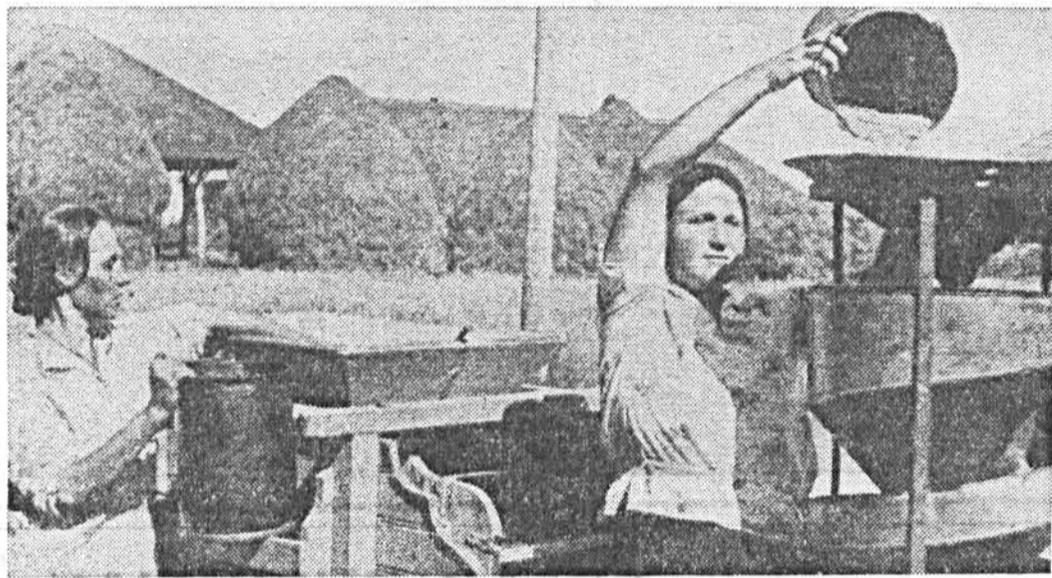
К Р О К І КАСТРЫЧНІКА

год 1938

Каменціруе Канстанцін Міхайлавіч КАСМАЧОУ, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Дзень выбараў — свята. Такім яно было і на адной з заходніх пагранічных застаў 26 чэрвеня 1938 года ў дзень выбараў у Вярхоўны Савет БССР.

Калгасніцы-стаханаўкі з Хойніцкага раёна Таццяна і Ганна Зеліноўскія за ачысткай зерня для здачы яго дзяржаве.

Выступае Беларускі аркестр народных інструментаў Дзяржаўнай філармоніі БССР.

Акадэмік Л. І. Сірацінскі ў фізічнай лабараторыі АН БССР. Фота прапанаваны рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва іна-фота і фонадакументаў.

Першы год трэціх пяцігодкі ўзяў удалы старт. Краіна ўступіла ў перыяд завяршэння пабудовы сацыялізму і наступовага пераходу да камуністычнага будаўніцтва.

Натхнёныя поспехамі першых пяцігодак, савецкія людзі праяўлялі масавы гераізм на працоўным фронце. Партыя і ўрад імкнуліся ўсіммерна развіваць і падтрымліваць гэты патрыятычны ўсенародны рух. Адной з такіх мер з'явілася тое, што ў гэтым годзе была ўстаноўлена вышэйшая ступень працоўнай адзнакі — званне Героя Сацыялістычнай Працы. Перадавікі вытворчасці таксама ўзнагароджваліся медалямі «За працоўную доблесць» і «За працоўную адзнаку».

Пафас стваральнай працы, яе героі, простыя савецкія людзі знаходзілі адлюстраванне ў многіх творах мастакоў, архітэктараў і скульптараў рэспублікі.

Выяўленчас мастацтва Беларусі мела пэўныя поспехі. Тэматычная шматфігурная карціна стала вядучым жанрам беларускага жывапісу. Асабліва шмат палотнаў стваралася на гісторыка-рэвалюцыйную тэму. Хвалюючы падзеі рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, духоўны ўздым народа знаходзілі адлюстраванне ў карцінах Я. Зайцава, М. Манасона, В. Волкава, І. Ахрэмчыка, І. Давідовіча, Я. Ціхановіча, П. Гаўрыленкі.

Сярод скульптурных работ найбольшае развіццё атрымаў партрэт. Па-майстэрску быў выкананы партрэт заслужанага настаўніка рэспублікі М. Голуба А. Бразерам. Цікавыя работы А. Грубэ «Трактарыст» і «Беларус». Плённа працавалі ў гэтым жанры М. Керзін, З. Азгур, А. Бёмбель, А. Глебаў, А. Арлоў.

Побач з агітацыйна-масавай графікай развівалася станковая, часопісна-газетная і прыкладная. Малюнак, акварэль, лінагравюра, ксілаграфія, афорт, літаграфія... Ва ўсіх відах станковай графікі працавала шмат таленавітых людзей.

Метад сацыялістычнага рэалізму стаў галоўным у творчасці мастакоў. Пра гэта гаварылася на першым з'ездзе мастакоў БССР, які адбыўся ў канцы 1938 года. На ім жывапісцы, графікі, скульптары аб'ядналіся ў Саюз савецкіх мастакоў БССР, намеццілі задачы для далейшай творчасці.

У гэтым жа годзе ў Мінску была створана двухгадовая студыя павышэння кваліфікацыі маладых мастакоў. Студыяй кіравалі М. Керзін і Я. Зайцаў. Пры братняй дапамозе рускіх мастакоў студыя адыграла важную ролю ў ста-

наўленні майстэрства беларускіх жывапісцаў.

Мастакі Беларусі ўдзельнічалі ў буйных усеаюзных выстаўках, знаёмілі працоўных рэспублікі са сваімі творами. На лепшых прыкладах савецкага і дарэвалюцыйнага мастацтва яны вучыліся майстэрству адлюстравання рэчаіснасці.

Жыццё, што бурліла навокал, становілася галоўнай тэмай творчасці большасці мастакоў рэспублікі.

У гэты час дзве буйныя палітычныя падзеі адбыліся ў нашай рэспубліцы.

3-10 па 18 чэрвеня праходзіў XVII з'езд Кампартыі рэспублікі. У рэзалюцыі з'езда па справах ЦК адзначалася, што КП(б)Б дабілася значных поспехаў у гаспадарчым і культурным будаўніцтве і далейшага павышэння матэрыяльнага дабрабыту ўсіх працоўных рэспублікі.

Асновай эканамічнага развіцця стала сацыялістычная сістэма выдзялення гаспадаркі. Значна павысіўся культурны ўзровень народа. Сацыялістычная ідэалогія стала жыццёва неабходнай для ўсіх працоўных.

На нашых палетках працавала 8.140 трактароў, 1.236 камбайнаў і тысячы іншых сельскагаспадарчых машын.

XVII з'езд Кампартыі рэспублікі абавязаў партыйныя арганізацыі накіраваць сваю дзейнасць на далейшае арганізацыйна-гаспадарчае ўмацаванне калгасаў, ліквідацыю недахопаў у кіраўніцтве сельскай гаспадаркай, павышэнне ўраджайнасці культур і прадуктыўнасці жывёлагадоўлі.

Напярэдадні з'езда па рашэнню Савецкага Урада ў Беларусі былі ліквідаваны акругі і створаны Мінская, Віцебская, Магілёўская, Гомельская і Палеская вобласці. Гэта стварала лепшыя ўмовы для кіраўніцтва сацыялістычным будаўніцтвам.

26 чэрвеня адбыліся выбары ў Вярхоўны Савет БССР. Яны выліліся ў яркую дэманстрацыю адданасці народа справе будаўніцтва сацыялізму. Праз месяц пасля выбараў прайшла першая сесія Вярхоўнага Савета БССР. Яна выбрала Прэзідыум Вярхоўнага Савета і зацвердзіла Савет Народных Камісараў рэспублікі.

Працоўныя Беларусі шырокім фронтам вялі прамысловае і культурнае будаўніцтва, дабіваючы высокіх вытворчых паказчыкаў, шырылі стыханаўскі рух, павялічвалі аб'ём валавой прадукцыі збожжавых і тэхнічных культур. Людзі прагі працы. Людзі кавалі поспех. І мастакі тут знаходзілі крыніцу натхнення.

На маім рабочым стале газеты з апублікаваным тэкстам праекта Асноўнага Закона нашай сацыялістычнай дзяржавы — Канстытуцыі СССР. Уважлівае, скрупулёзнае чытанне ўсіх раздзелаў гэтага важнейшага документа наперадзе, сёння хочацца спыніць сваю ўвагу на раздзеле, у якім гаворыцца аб правах, свабодары і абавязках чалавека. Можна, тут загаварыць прафесійны пісьменнікі інтэрас, а магчыма — тая шуміха, якая вядзецца ў межам буржуазным друку вакол гэтага далікатнага пытання. Буржуа крытыкуюць нас, камуністаў, за абмежаванні правоў і свабод чалавека. Парадокс. Уся сутнасць сацыялістычнага грамадства ў вызваленні чалавека, клопат аб яго матэрыяльным і духоўным стане. Гэта мэта нашага арганізаванага, строга накіраванага грамадства. А нас крытыкуюць! У гэтай сітуацыі ёсць многа смешнага, а яшчэ больш прапагандысцкай мані. Калі ў нас і ёсць нейкія вымушаныя абмежаванні, то толькі таму, што ёсць яшчэ гэты самы буржуа, які не-не і любіць вышчыраць воўчыя зубы.

У тэксце праекта Канстытуцыі гэты раздзел названы: Асноўныя правы, свабоды і абавязкі грамадзян СССР. Не толькі правы, свабоды, але і абавязкі. Чалавек, які шукае для сябе правоў і свабод, пазінен помніць, што правоў і свабод не можа быць без абавязкаў, без доўгу, без абмежаванняў, якіх патрабуе грамадства, высокасвадомое, самодысцыплінуе, разумна абмяжоўваючае біялагічныя інстынкты і сацыяльныя пабуджэнні сваіх грамадзян.

Але спачатку аб правах і свабод чалавека, аб велічы гэтых правоў і свабод.

Грамадзяне СССР з'яўляюцца роўнымі перад законам незалежна ад паходжання, сацыяльнага і маёмнага становішча, нацыянальнай і расавай прыналежнасці, полу, адукацыі, мовы, адносін да рэлігіі, роду і характару заняткаў, месца пражывання і іншых акалічнасцей.

Гэта найвялікшае заваяванне Саюза народаў! Літовец, які жыве на ўзбярэжжы Балтыйскага мора і чукоткі эвенк, хакас з маленькай Тузы і мурманскі саамі, карэнны масквіч і жыхар Нахічавані, кіргіз з-пад Ісык-Куля і беларус з-пад Белаавежы, украінец з Палтаўшчыны і обскі рыбак з Ханты-Мансійска — грамадзяне больш ста нацый, нацыянальнасцей і народнасцей, што населяюць Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, роўныя перад дзяржавай. Дыскрымінацыя якога б ні было народа — найцяжэйшае злачынства. Раўнапраўе гарантуецца законам, выходзіць як нешта неадвержнае ўсім маральна-этычным кодэксам сацыялістычнага чалавека. Такое вялікае дабро, як пачуццё роўнасці народаў, само не прыходзіць, яно выходзіць, цярпліва і ашчадна. Мы роўныя, срод нас няма такіх, якія цяпер адчувалі б сябе ў гэтай вялікай сямі прыніжанымі, абражанымі, непаўнацэннымі, страціўшымі ўсякую надзею на сваё культурнае адраджэнне. Кожны грамадзянін Саюза горда, з паднятай галавой вымаўляе: я — беларус, я — украінец, я — туркмен, я — татарын, я — якут. Гордасць чалавека, што ўсвядоміў сваю годнасць раўнапраўнага — вынік вялікіх сацыяльных пераўтварэнняў. Чалавек не саромеецца свайго нацыянальнага паходжання — пачуццё, уселенае ў душы і свядомасць многіх народаў праклятым мінулым, — чалавек падкрэслівае сваю нацыянальную прыналежнасць, ганарыцца ёю. Які вялікі штуршок уздымае нацыянальнае самасвядомасці, узкіту нацыянальных культур, збліжэнню нацый ва ўмовах дружбы, ва ўмовах сацыялізму!

Грамадзяне СССР маюць права на працу. Гэта вялікае права сацыялістычна

нага чалавека! Другі скажа: а дзе хто пазбаўлены гэтага права? Працуй на здароўе хоць дзень і ноч, хоць да смага поту, абы праца была. Вот у гэтым то і ўся сутнасць — абы праца была. Праект Канстытуцыі гаворыць аб гарантаванні працы. Сумленны чалавек ніколі не можа быць пазбаўлены магчымасці працаваць. Грамадзяніну СССР не пагражае голад ад беспрацоўя, дыскваліфікацыя ад немагчымасці знайсці работу па спецыяльнасці. Сацыялістычны чалавек ведае, што цэльна яго працы адчуваюць яго дзеці, унукі і праўнукі, яна не астанецца ўласнасцю гаспадара-эксплуататара. Гэта і цяпер, і ў перспектыве, у якую толькі можна кінуць вокам. Яшчэ не пабудаваны ўсе электрастанцыі, не праведзены ўсе дарогі, не абводнены ўсе пустыні, не асушаны ўсе балоты, яшчэ рэкі на чыстыя і тундры хлеб не родзяць... Гэта маленькая частэчка таго, што хочацца зрабіць чалавеку памкнёнаму ў мірнае будучае. А кожны ж дзень вымагае новага і новага прыкладання рук чалавечых. Планавае гаспадарка забяспечвае ўсё большае і большае развіццё

англійскай мовай, з французскай ці з нямецкай, з ухілам у матэматыку, фізіку, біялогію ці музыку, выяўленчае мастацтва, у школу з басейнам ці без басейна. Гэта далёка не поўны пералік таго, з чаго можна выбіраць. Савецкі Саюз, які на 200 гадоў пазней увёў абавязковае навучанне, чым Германія, стаў самай чытаючай краінай, краінай самага адукаванага грамадства. Самы дэфіцытны тавар — гэта кніга. У кожнай сям'і, у кожнай кватэры — сямейная бібліятэка.

Наша дзяржава прапануе выпускніку сярэдняй школы нябачана шырокі выбар вышэйшых навучальных устаноў для атрымання аблюбованай прафесіі. Для яго адкрыты дзверы любога ўніверсітэта, любога інстытута ці сярэдняга прафесійнага вучылішча. Захацеў малады чалавек з Беларусі стаць, напрыклад, вулканалагам — калі ласка, перад табою адкрыты дзверы адпаведнай навучальнай установы, у якім кутку Краіны яна б ні была. Трэба толькі выявіць дастатковую настойлівасць, дастатковую волю да авалодання ведамі, любоў да

КАМУНІЗМ СТУКАЕЦА ў ДЗВЕРЫ

прадукцыйных сіл на здаровай эканамічнай аснове. Ім не пагражаюць ні беспрацоўе, ні крызісныя сутаргі. Чалавек у сацыялістычнай дзяржаве ніколі не лішні, ён заўсёды патрэбен.

Грамадзяне СССР маюць права на жыллё. Ці не згодны былі б паны-крытыкі запісаць гэта права ў свае канстытуцыі? Права на жыллё. Дзе гэта і калі было? У якой буржуазнай канстытуцыі можа быць запісана такое права? А ў нас дзяржава не ў выніку націску патрабаванняў народа, не ў выніку забастоўак і дэманстрацый, а па сваёй ініцыятыве ўзяла на сябе абавязак клапаціцца пра жыллё грамадзян, абвясціць права грамадзян на жыллё, і не толькі абвясціць, а і гарантаваць рэальнасць гэтага права. Не патрэбны лічы пабудаванага за пасляваенны час. Грандыёзнасць іх уяўляе кожны. Няма ў нас горада, гарадка ці рабочага пасёлка, які б не перабудавалася да таго, што не пазнаць. Якія велізарныя сродкі ўкладзены ў жыллёвае будаўніцтва! Для каго гэта і для чаго гэта? Можна, для спагнання прыбыткаў? Не, з такой квартплаты, што мы плацім, прыбытку не збярэш. Гэта рабілася і робіцца ў парадку клопату аб дабрабыце народа. Мы прывыклі да таго, каб дзяржава клапацілася пра нас, і не заўсёды ўмеем пазіць гэты клопат. Мы ведаем, што так і павінна быць, што дзяржава павінна клапаціцца аб дабрабыце народа. Наша ж дзяржава сацыялістычная, народная. Вот чаму «раптам» у ліку іншых важнейшых праў запісана і права на жыллё. Сацыялістычнае грамадства і далей будзе пашыраць правы сваіх грамадзян.

На шляху камуністычнага будаўніцтва мы яшчэ не раз будзем сустракацца з падобнымі пераўтварэннямі ў грамадскіх адносінах, з тымі цаглянімі, якія складаюць сцяну гэтай будовы.

Грамадзяне СССР маюць права на адукацыю. Зараз не ставіць пытанне паслаць дзіця ў школу ці не паслаць, ставіць пытанне ў якую школу паслаць: з

гэтай прафесіі. Дзяржава бярэ на сябе і ўсе выдаткі на ўтрыманне навучэнца на працягу ўсяго курса навучання.

Грамадзяне СССР маюць права на карыстанне дасягненнямі культуры. Другі можа падумаць, што ў праекце Асноўнага Закона запісана такое права, якое кожны здзіўляе сам — купляе білет і ідзе ў тэатр, у кіно, у музей, на выстаўку, на стадыён. Хіба для гэтага патрэбна нейкае канстытуцыйнае права? Не, сутнасць гэтага права не ў звычайным парадку карыстання дасягненнямі культуры, а ў тым, што кожны грамадзянін мае права на стварэнне такіх умоў, пры якіх усе дасягненні культуры аказаліся б даступнымі чалавеку. Кіно, радыё, тэлебачанне праніклі ва ўсе куткі, дзе толькі жыве чалавек. Робіцца ўсё для таго, каб і іншыя дасягненні культуры, не толькі свае, але і зарубежныя, былі даступныя нашым грамадзянам. Сродкі дзяржаўнага транспарту да паслуг народа. Арганізацыя экскурсій, калектуйных пазездаў у тэатры, музеі, шырокае развіццё турызму. Права на прылучэнне да вышніх культур — адно з выдатных дасягненняў нашага жыцця. Гэтым імкненнем кіруе не прага да нажывы на культурных патрэбах народа, а высакародная мэта стварэння роўных культурных умоў для ўсіх грамадзян Саюза, мэта ўздыму адсталых народаў да ўзроўню перадавых. Гэта клопат пра духоўную ежу чалавека, пра яго ўсеабавае развіццё. І, вядома ж, важна да гэтага клопату дадаць клопат аб тым, каб гэта ежа была здаровай, каб яна не выклікала хваробы, духоўнага атручэння.

Чытач, відаць, чакае, што я выкажу сваю думку і аб тым, што не можа не цікавіць пісьменніка, аб свабодзе творчасці. У праекце Канстытуцыі сказана: Грамадзянам СССР у адпаведнасці з мэтай камуністычнага будаўніцтва гарантуецца свабода навуковай, тэхнічнай і мастацкай творчасці. Нікая мастацкая творчасць не можа існаваць і тым

больш развівацца, абагачаць духоўнае жыццё народа ўсё новымі і новымі высокамастацкімі творами, калі яно не свабоднае. Творчасць — гэта мастацкае мысленне, для якога свабода — найпершая ўмова. Але пра якую свабоду можа ісці гаворка? Пра свабоднае выражэнне ідэй народалюб'я, высокай годнасці чалавека працы і яго сумлення, вызначэнне яго імкненняў і спадзяванняў. А імкненні і спадзяванні сучаснага чалавека — гэта пабудова камуністычнага грамадства. Мара Леніна, мара партыі сталі марай народа. Вядома ж, дзейнасць творчай інтэлігенцыі знаходзіцца ў рэчышчы агульна-народных інтэрасаў. І яе дзейнасць свабодная. Не зразумела было б, для саміх сябе — зразумела, калі б грамадства, якое робіць намаганні да найбольшых дасягненняў у галіне гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, траціла б частку сваіх сіл на барацьбу з сустрэчнымі цяжэннямі, якія чыняцца асобамі, што вырашылі супрацьпаставіць сябе грамадству, народу. Не, нам не патрэбна такая свабода, як бы яна не рэкламавалася буржуазнымі ідэолагамі. Словы: «у адпаведнасці з мэтай камуністычнага будаўніцтва» нічога агульнага не маюць з одапісальніцтвам, яны маюць на мэце цяжары, дзелавы, гаспадарскі — камуністычны позірк на жыццё, аб'ектывны, сцвярджаючы паказ яго ў творах мастацтва. І вядома ж, выкарыстанне грамадзянамі правоў і свабод не павінна наносіць шкоду інтэрасам грамадства і дзяржавы, правам іншых грамадзян.

Правы не могуць быць без абавязкаў. Гэта закон жыцця. Як нельга ўкусіць хлеба, не паклапаціўшыся аб тым, каб вырасіць яго. Чалавек, які жыве ў грамадстве, не можа быць свабодным ад абавязкаў перад грамадствам. Ён абавязкова павінен узгадняць свае дзеянні, жаданні, памкненні з дзеяннямі, жаданнямі, памкненнямі другіх членаў грамадства. Грамадства — не скопішча раз'яднаных, адзіночкіх, чужых адзін аднаму адшчапенцаў, грамадства — гэта зладжаны, жывы калектыв, дзе ўсё звязана адно з другім, усё знаходзіцца ва ўзаемазалежнасці.

Да чаго ж абавязвае грамадзяніна праект Асноўнага Закона наша сацыялістычнага грамадства?

Кожны грамадзянін СССР павінен захоўваць Канстытуцыю СССР, савецкія законы, павяжаць правілы сацыялістычнага супольнага жыцця, з годнасцю несці высокае званне грамадзяніна СССР.

Абавязак і справа гонару кожнага здольнага да працы грамадзяніна СССР — добра сумленна праца ў выбрана ім галіне грамадства карыснай дзейнасці, строгае захоўванне працоўнай і вытворчай дысцыпліны.

Воінская служба ў радах Узброеных Сіл СССР — ганаровы абавязак савецкіх грамадзян.

Абарона сацыялістычнай Айчыны ёсць святочны абавязак кожнага грамадзяніна СССР.

Канстытуцыя СССР абавязвае павяжаць нацыянальную годнасць іншых грамадзян, умацоўваць дружбу нацый і народнасцей СССР, клапаціцца аб выхаванні дзяцей, берагчы прыроду, захоўваць гістарычныя помнікі, садзейнічаць развіццю дружбы і супрацоўніцтва з народамі іншых краін, падтрыманню і ўмацаванню ўсеагульнага міру.

Гэтыя і ўсе іншыя абавязкі, якія ставіць перад грамадзянінам СССР Асноўны Закон, сведчаць пра велічы адносін сталой сацыялістычнай дзяржавы, у аснове якіх ляжаць клопаты ўсіх аб дабрабыце кожнага і клопаты кожнага аб дабрабыце ўсіх.

Мікола ЛОБАН.

Піліп ПЕСТРАК

Кліч свабоднай зямлі

Новы час завянтаў на прасторы краіны,
Каб дарогаю быць для вялікіх падзей,
Каб у ім кожны крок, подых кожнай часіны
Быў даспелай красою ў задумах людзей.

Мы у працы мацнем сваю перамогу,
Каб вялікіх здзяйсненняў ярчэла зара.
Для узлёту душы нам адкрыты дарогі,
Для вялікай работы настала пара.

Не стамляйся ў паходзе, маё пакаленне,
Хай натхняе цябе кліч свабоднай зямлі,
Кліч сусветны і вечны, што выгукнуў Ленін,
Каб у цемры й няволі нідзе не жылі!

Мікола МІНЧАНКА

Дня про

Мне Русь — выток Дняпра,
Мне Русь — выток добра

І Беларусі родная сястра.

Мне Русь — пачатак усіх слоў,
Мая гарачая любоў,
Я роўны між яе сыноў.

Хай час няўмольна так бжыць,
Нам разам пець, або тужыць:
У горы, ў шчасці — век дружыць.

Але пакуль бжыць Дняпро,
Я веру ў праўду і дабро...

КОЖНЫ, хто прачытаў гады два назад апавесць Янкі Брыля «Ніжняя Байдуна», відаць, перш наперш радасна здзіўся. Бог ты мой! Сапраўды ж яны такія — нашы «Байдуны»! І як хораша, аказваецца, можна пра іх расказаць: так бястрашна-праўдзіва, так шчыра і адначасова так глыбока, дацінна, па-чалавечы...

Як усё-такі рэдка яшчэ доршы наша проза такія творы, сагрэтыя цёплай чалавечага сэрца, напісаныя з адчуваннем народнай душы, з разуменнем сілы і слабасці чалавека; напісаныя з тым мастакоўскім бястрашам, якое пад сілу толькі глыбока народнаму таленту, прасякнутае народнай філасофіяй жыцця. Як пастае нашай прозе, часам аж занадта глыбакадумнай і «пахмуранай», воль такой мастакоўскай раскванасці, таго сапраўды здаровага народнага смеху, які сагравае, ачалавечвае многія і многія старонкі найвялікшых твораў сусветнай літаратуры.

Крытыка ўжо аб'явіла гэтую апавесць «своасабытнай паэмай у прозе», «маштабнай ліра-эпічай панарамай эпохі». Не ведаю, як наконт «панарамы цэлай эпохі», але што са старо-нак гэтага аўтабіяграфічнага твора паўстаюць як жывыя, аж да фізічнай адчувальнасці, людзі, за жыццём якіх бачыцца жыццё цэлага народа, то гэта сапраўды так.

У многіх з нас ёсць яшчэ дзесьці тая сцяжычка, тая паваротка да роднай вёскі, да бацькоўскай хаты, да якой мы і ў наш, нябедны, на эмацыянальна стрэсы век, падыходзім, бадай, з найвялікшым хваляваннем. Але сіла мастацтва ў тым, што яно абуджае хваляванне, прымушае радавацца і засмучацца, смяцца і плакаць, перажываць па-сапраўднаму і за тое, чаго ніколі не было ў тваім жыцці. Спажам, хоць бы за таго ж Захара Качку, які любіў сябе называць Захарам Іванавічам Качко і які ў «тую ноч, калі на свеце гула і падывала белая здзіўшная цемра», вяртаўся з карчмы пехатою ў свае Ніжняя Байдуны.

Я. Брыль. Акрэц хлеба. Апавесць, апавяданні, лірычныя запісы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

«Доўга ішоў з мястэчка, нялёгка, з блытаннем ног і адпаведным унутраным маналагам. Урэшце сям-тан набрыў на слуп каля павароткі і, шчасліва абняўшы яго, прытуліўшыся да сцюдзёнай драўніны аброслай шчаной, ціха пшчотна спытаўся: — Чы тутэй весь Дольнэ Байдуны?»

Аповесць гэтая — з краіны маленства пісьменніка, «з палавіны дванастых, заходнебеларускіх гадоў». Яна і не прэтэндуе на «ўсеабдымнае асэнсаванне» ўсіх праблем, і напісана без натукалівай глыбакадумнасці і як бы наасуперак усім жанрава-тэматычным канонам.

перш-наперш праўдзіва ў аўтарскім расказе, у яго каментарыі:

«Аднойчы дзядзька Захара вярнуўся з мястэчка пад мухай, але не ноччу, і не зімой, і я тады, прытаіўшыся, бачыў і чуў праз плот, як ён сустраўся з Канісам калі будзі. Той быў названы, выйшаў на сустрач, сеў на хвасце, глядзячы ў твар гаспадару з усёй аддадасцю.

— Канісі! Дружышча! Здрастуй, перанувырну тваю! Кан гаварыў пакоіны Мікалай Аллісандравіч Раманаў — Утарой: «Нічога не віну, тока крофь, крофь, крофь, крофь!»

У тэат з гэтым паўторам чалавек пагойдваўся назад-наперад-назад, а сабага, тансама ў

завысіў сябе над іншымі, то Цімох Ярмоліч маіць бескарысна і аж да самазабыцця, але па-сапраўднаму весела, артыстычна! А ў расказах сапраўды бывалага чалавека Сцяпана Цівушчыка шмат горкага скепсісу, апатыі і нават цынізму. Затое колькі жыццёлюбства і чалавечай добрыні хаваецца за грубымі жартамі яго брата Алісея. Якая багатая, у пэўным сэнсе артыстычная і адначасова трагічная фігура вясковага арыгінала, а па сутнасці «вясёлага, простага» чалавека Сідара Асмадоўскага

«Калі мяне, хвалячы, называюць лірыкам, я адчуваю нейкую прыкрасць: што я вам—танару які, бяздумны і саладжавы?»

Думасца, што мудрасць кожнага сапраўднага мастака ў тым і заключаецца, што ён разумее найвялікшую каштоўнасць жыцця ў самых яго звычайных пралвах і адначасова вельмі востра адчувае хуткаплыннасць жыцця, незваротнасць часу. Вось адзін з чарговых лірычных запісаў: «Колькі таго жыцця!.. Часовасць гэтую разумеюць па-свойму і мудрасць, і дурнота. Адна стараецца насыціць яе, часовасць, мудрым зместам, а другая — сханіць хоць што».

Сярод гэтых накідаў ёсць і горка-іранічныя, саркастычныя. Прыгадаем хоць бы таго былога барытона са славуэтага ансамбля, які перайшоў на мясакамбінат і хваліцца: «—Урачні бясплатна шклянка кофэ і булачка, а ў дзень — тры блюды за пяціццаць капеек...

І трэба ж было так доўга барытонаць!»

Альбо паслухаем такі дыялог: «Вяселле Клараці было ў тую суботу. Ну, і колькі яны вырочылі?»

А ці ж гэта толькі Я. Брылю «ці суму, па службе чытаючы мноства першаванай пладуцкі, возьме часам ды ўспомніцца: «Еш, дурань, бо то з рыфмай!»

І ўсё ж, у кнізе пераважае настыр аптымістычны, жыццёнастройжальны. Нават у творах такога трагічнага гучання, як «Хлопчык», «Іваны». Вялікае душэўнае ўзрушэнне спараджаюць і тужліва-светлыя апавяданні «Акрэц і збанок», «Два галасы», і горкая замалеўка «Снеданне», і сатырычна-саркастычнае апавяданне «Бывае». Шмат цікавага і ў паларожных замалеўках з Балгарыі, і ў вельмі шчырай і сумленнай размове пра творчасць Кузьмы Чорнага, і ў кароенькіх лірыка-філасофскіх афарыстычных выказваннях.

Так і хочацца падумаць услед за Л. Талстым: «Галоўнае ў мастацкім творы—душа аўтара... Мэта мастака не ў тым, каб бясспрэчна выпаніць пытанне, а ў тым, каб прымусіць любіць жыццё ва ўсіх бясконцых, ніколі не вычэрпных яго праявах».

Генадзь ШУПЕНЬКА.

З ЛЮБОЮ І СПАГАДАЙ ДА ЧАЛАВЕКА

Але гэта і не «лірычныя ўспаміны». (Палавіну новай кнігі, у якую ўвайшлі і «Ніжняя Байдуна», займаюць таксама апавяданні і «лірычныя запісы»). Аповесць жа—чыстая высокамастацкая проза. Справа нават не ў тым, што аўтар, відавочна, памяняў (як і назву сваёй роднай вёскі Загор'е) імяны і прозвішчы рэальных прататыпаў. Найважней тое, што гэтыя прататыпы сталі мастацкімі характарамі.

Чытаеш у іншай «вяскавай» апавесці ў гутарцы вясковых людзей штосьці пакітаць «што здарылася?», «у чым справа?», успомніш спайх «балалэяў», «сякачоў», «лётчыкаў» і робіцца прыкра. Не, так жывыя людзі не гавораць. Гавораць яны ўсё-такі так:

«— Дай бог памяць, кананца, у адна тысяча дзевяцьцятым, у малі або юні месцы было. Сталі ў тады ў Тангу (ён казаў не Тангу, як трэба, Тангу), на пагрузцы імушчэстра з карабляў у вагоны, а то і адрагна. І вось прыходзіць аднажды французскі крысэр «Парыж». Капітан крайсера... (заміначка) лэй бог памяць, некто мусье Піці. Перанувырну тваю!—ён ні слова па-руску, і ні слова па-французску!.. Паставіў я водну. Піці паставіў харошы наньчкі. Сязізм, зануцца, канечне... (Зноў заміначка). Мяса, гоч-нае, слад-на-е... Белье хлеб, халадзец, кансервы... Сяздзім мы так, бядуем, і нажажы: «Захар Іванавіч, дружышча!»

Але майстэрства прозы

тант, мёў, матлашыў па пласку хвастом. Тады чалавек пачынаў сплываць. Сяго люблюму, адну на усё жыццё:

— І гарыт лучына, ізда-га-я тр-рэскі, і ванруг тры-вож-ны!»

І каб жа толькі адзін дзядзька Захара так гаварыў! Падарыў адным байдуном, воль такім жа культурным, «гарадскім» словам пачынае выказвацца другі бывалы чалавек, які-небудзь «спаветрапаваецца» Бохан-Калоша.

Вялікая спакуса штываць аўтара, бо пераказаць апавесць няма ніякай мажлівасці. Як скажам, пераказаць сваімі словамі хоць бы тое, як гэты ж самы Бохан-Калоша абараняецца ад нясмелага здзіўлага пытання пра чаравічкі, «ад якога ў іншага бацькі душа перавернецца»:

«Цібе чаравічкі? Цібе — сукеначку?.. А цібе, можа, гальштук ілі шляпу-кананца? А ці спрадлі вы, сцверыцца: а здароў лі ты, папенька? А?» Ці возьмем тую свабоду слова ў вуснах вясковых мужчыні, якую смела і адначасна тактоўна і дацінна перадае аўтар («На саламянай эстрадзе», «Ці быў, ці бачыў?»).

Дыяпазон гумару ў апавесці вельмі шырокі. У кніжцы «Байдуна» свая манера гаварыць, свая адметная жыццёвая філасофія, свае адносіны да жыцця. Калі Качка і Бохан-Калоша сваімі, не заўсёды дасціпнымі, байкамі хочучь неяк

паўстае з раздзела «Маёр Асмадоўскі».

Аўтар неяк вельмі натуральна пераходзіць ад добразвучлівага гумару, незласлівага смеху да адкрытага лірызму, высокай патэтыкі. І адначасова нейкай сціманай тугі, стобнай горчцы. Гэты смутак і шкадаванне выказваецца не толькі ў лірычных адступленнях, але і ў жывых, іластычных «вылісаных сцэнах і эпізодах. Варта прыгадаць тыя ж дурныя жарты звераватага Жмакі, што здзекваўся над малечай, альбо драматычную гісторыю Грамузды, што стаў «без віны вінаваты». Шмат пяшчоты і палавечай спагады ў раздзелах, у якіх паказаны звычаны, але такі душэўна шчодры, «разумна-вясёлы» кравец Рафалак...

Смех у апавесці, напісанай, кажуць словамі яе аўтара, «не для здэку, а з усмешкай», не заўсёды вясёлы. Але і там, дзе, здавалася б, смех самы «несур'ёзны», міжволі ўспамінаеш нарадаксянае, на першы погляд, сівярджэнне Дастаўскага: «Абуджэнне спагады і ёсць таямніца гумару».

У апавесці, як і ва ўсёй кнізе, вельмі прадумана кампанаванай, шчасліва спалучаецца першародная прастата, жыццёвая дакладнасць з мастацкай вытанчасцю. Аптымізм аўтара не бяздумны. Нездарма ў яго прарываецца горкі вокліч:

«ЗЕРНЕ ДОБРЫХ СЛОУ...»

Зборнікам першаў «Устань да сонца» Сяргея Законнікаў бы працягвае размову, пачатую ў папярэдняй кніжцы «Бывае», размову, у якой чуецца клопат пра бацькоўскую зямлю, захапленне мужнасцю і гераізмам савецкіх людзей у час вайны, характам родных краяўдаў, веліччу «спраў і здзяйсненняў» нашых сучаснікаў, роздум пра тое, які след пакінеш у жыцці, бо «па ім ступаць далей твайму нашчадку».

На гэты раз гаворка атрымалася больш удумлівай і грунтоўнай. Пэст зрабіў даволі шырокі крок наперад. Яскравей акрэслілася тэматыка твораў, паўней вызначыўся іх лірызм, значна ўзрасло майстэрства, дало свой плён імкненне аўтара да філасофскага роздуму і абгульнення.

Лірычны герой С. Законнікава—неспакойнай душой. Ён хоць і рэальна, усведамляе незабывнасць тэхнічнага прагрэсу, умеє «... і сядзець за пультамі, і ў аглоблі атам запрагаць», трымацца сувязі з эпохай, аднак глядзіць «з ранейшаю ахвотаю на прыбой мядзныя спелых ніў». Да чаго б ні імкнуўся ён, што б ні рабіў, дзе б ні жыў—яго ніколі не пакідае пачуццё роднасці з коласам, што, як і ён, узрос на зямлі, на адным полі.

Ян поле, у людзей душа адкрыта, Пасей добра зярнаты ў глебу ты — Добра сасіе колас залаты, І у маіх грудзях шапочка жыта Аз нечым светлым, родным і святым.

С. Законнікаў. Устань да сонца. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

У другім вершы пэст прызнаецца: «І я ў глыбі душы ўпарта шукаю зерне добрых слоў...». Гэтае запавятае жаданне ён падмацоўвае многімі творамі — вершамі «Аснова», «Талака», «Працяг», «Неабходнасць», «Мы вырасталі не на булках», «Здзіўленне», «Мая сцяжына», «Родная песня» і іншымі. Хоць не ўсе яны аднолькава ўдаліся аўтару, ды ўсё ж грамадзянскія ўсхваляванасць і лірычны сгрукмень у іх адчуваюцца даволі моцна.

І характаво, і захапленне гучаць у радках маладога пэста, калі ён прыгадвае свята, так-так, свята выпечкі хлеба ў вяскавай хаце, якое ўжо аджыло, але для многіх з нас надоўга застаецца самым дарагім успамінам, цёплым, як той свежаспечаны чаравай. І, мабыць, заўсёды наша ўяўленне пра хлеб застаецца такім непаўтэрным, якім зведалі яго ў маленстве...

Закінутыя на гарышча, Пыляцца ілэгкі ад дзяжы, І мы па праву ганарымся, Што ў вёсцы ў краме хлеб ллжыць. А памяць пільная вартуе Хвіліну гую праз гады, — Як рэзна, стоячы, матуля На лусты бохан малады.

У кніжцы тры раздзелы: «У абдымаках палёў і лясцоў», «Хваляванне» і «Водбіскі». У творах апошняга ўваскрэшаюцца незабыўныя падзеі ваенных гадоў. Перад намі паўстае вобраз Веры Харужай (трыпціх «Вера»); ажывае трагедыя вёскі Мурагі Ушацкага раёна, якая была знішчана гітлераўцамі разам

з усімі жыхарамі; трагедыя матулі-ўдавы, што страціла ў вайну сына, і якой сёння, праз дзесяці год, стала балючым успамінам куля, што глыбока засела ў сцяне яе староў хаціны.

Тэмы, здавалася б, не новыя, традыцыйныя, але аўтар змог вырашыць іх па-свойму пераканальна і змястоўна. «І як я побач з ёй жыла?» — пытаецца бабка, трымаючы ў руках «кавалас сплюшчаны металу», вяржучу кулю, што, мабыць, прашыла яе сына.

Значным набыткам маладога аўтара стала паэма «Пракрыў». «Жывым і загінуўшым, вядомым і невядомым героям прарыву фашысцкай блакяды ля вёсак Паперына і Новае Сяло Ушацкага раёна вясной 1944 года» прысвячае яе пэст.

Спачатку аўтар бы ўступае ў спрэчку з уяўным крытыкам: «Кажучь мне: пра вайну не пішы... Што ты ведаеш, хлопце, пра гэта?» Але, пільней узіраючыся ў мінулае, чуйней прыслухоўваючыся да тых незабыўных падзей, ён пераконваецца: нельга пра гэта не гаварыць:

Хаця няма пасведчання, рэгалій, Снажу ўсё ж, што быў я на вайне, Калі ў маці карнікі сгралілі, Яны стралялі, значыць, і ў мяне...

Лірычны герой С. Законнікава сэрцам адчувае і жывую сувязь з роднай прыродай. Але ці заўсёды мы ўзвемна доверліва і па-сяброўску ставімся да акаляючага наваколля? «Прышла парз вучыцца простаў мове лясцоў і птушак, ветру і травы», — па-панчанкаўску разважліва лезначае ў адным з вершаў малады пэст, наводзячы чытача на думку, што і ў прыроды, у звычайна для кожнага з нас лесу ёсць душа, ёсць карэні, без якіх мы — нішто! «Прырода не выносіць аднабоксасці, і ёй, нібыта сябру, не мані... Сягаючы імкненнямі далей

ка, не забывай заўжды пра карані».

Цікавы па задуме раздзел інтымнай лірыкі «Хваляванне». Аднак ён выглядае слабішым за іншыя. Менш у іх цікавых пэстычных знаходак, свежасці фарбаў, глыбіні. І з гэтага, і з самага першага раздзела, мне здаецца, варта было б зняць вершы «Рашаюць людзі розныя задачы...», «Халады, халады...», «Заўвага», «Успаміны», «Дома», «Жыла ты сумленна і проста», «Жыццё крамае нас...», «Унукі» і інш. Яны схематычныя, павярхоўныя. Бачна некаторая зададзенасць, эскізнасць, нават легкаважнасць, што часам прыводзіць да двухсэнсоўнасці, як здарылася гэта, напрыклад, у вершы «Цяплее зямля». «Дзяды... свой розум здагадкамі рознымі будзьяць, я ж маю наконт гэты думку сваю — цяплее, бо шчодра сумленныя людзі цяпло сваіх сэрцаў зямлі аддаюць».

Што яшчэ можа не задаволіць чытача?

Некалькі разоў у зборніку сустракаецца вобраз сейбіта. Ды не заўсёды хочацца пагадзіцца з трактоўкай яго аўтарам. Сейбіт у яго «белы-белы, як лунь, стаў з сяўнёй на мяжы, прыгалублены сонейкам веснім». Надуманыя радкі. Не вероўца ў такое.

Некаторыя творы нечым паўтараюць сябе, нават пераклікаюцца з думкамі іншых аўтараў. Дужа ж блізкія радкі верша «Наш лёс» да радкоў Ю. Свіркі: «Адной рукой мы край свой будавалі, другой жа адбіваліся ад ворагаў». Кідаецца ў вочы рытмічна аднастайнасць паасобных твораў, няважлівая адносіны да рыфмы, да кароткага «ў». Ды і не ўсе вершы размешаны строга па сваіх раздзелах.

Мікола ЧАРНЯЎСКІ.

ПРА КРЫТЫКА І ГРАМАДЗЯНІНА

Цікаваць да гісторыі крытыкі большае на вачах: не так даўно прачыталі мы грунтоўнае даследаванне М. Мушынскага «Беларуская крытыка і літаратуразнаўства. 20—30-я гады», а цяпер ёсць нагода пагаварыць пра кнігу Уладзіміра Конана, прысвечаную жыццю і творчасці аднаго з самых актыўных удзельнікаў і арганізатараў літаратурнага працэсу на Беларусі ў дваццатых гады — Адама Бабарэкі, які стаяў ля вытокаў беларускай савецкай крытыкі.

Асобныя згадкі і звесткі пра яго былі і ў напярэдніх даследчыках, а М. Мушынскі, напрыклад, адвёў яму некалькі старонак.

Напярэдняя праца належала гісторыку літаратуры, новая — эстэтыку. Само па сабе гэта спрыяе выяўленню новых граней і адметнасцей у творчасці крытыка. Але, адзначаючы падобнае як вартасць, усё ж трэба уладкаваць, што перамяшчэнне ракурсаў пацягнула за сабой і пэўныя выдаткі: У. Конан амаль нідзё не гаворыць пра майстэрства крытыка і не разглядае саму крытыку як спецыфічны жанр літаратуры. Ён аналізуе эстэтычныя і філасофскія погляды А. Бабарэкі і філасофскія погляды А. Бабарэкі безадносна да формы, у якой яны былі выкладзены. Дзеля гэтага У. Конан імкнецца як мага пачаць выкарыстаць матэрыялы, так ці іначай звязаныя з жыццём і творчасцю пісьменніка. У параўнанні з М. Мушынскім, які даследаваў толькі друкаваныя працы, У. Конан часам карыстаецца і рукапісамі, даволі шчодро чэрпае звесткі з архіўных крыніц, з пратаколаў пасяджэнняў Цэнтральнага бюро «Маладняка» і яго перыферыйных філій. Усё гэта спрыяе больш шырокаму ўзнаўленню агульнай атмасферы літаратурнага жыцця дваццатых гадоў, дазваляе бачыць не толькі выніковыя працэсы развіцця беларускай крытыкі, але і адчуваць падводныя плыні, механіку яе станаўлення.

Пачынаў А. Бабарэка як паэт, потым пераключыўся на прозу і выдаў невялікі зборнік апавяданняў. Пра гэта ніхто не пісаў, ды і успамінаў не вельмі часта. Прычына, вядома, не ў свядомым замоўчванні, а ў мастацкіх вартасцях самой творчасці. Ва ўсякім разе, даследчыкам, якія разглядалі пазію і прозу дваццатых гадоў, пад руку трапілі больш значныя постані. Мог ад яе адмахнуцца і У. Конан. Але, зрабіўшы так, даследчык у нечым паграшыў бы супраць памяці чалавека, мог парушыць прыныцы гістарызму, бо не ўсё, што не цікавіць нас сёння, было аб'явавым для людзей, якія жылі тады.

На жаль, мастацкае слова не заўсёды натуральна і пільна сцвярджала сябе ў творах А. Бабарэкі, што, як заўважае аўтар, паспрыяла яго рашэнню цалкам аддацца крытыцы. Аналіз гэтай спадчыны і прысвечана больша частка кнігі. Але ж перад намі не проста даследаванне творчасці пісьменніка, а крытыка-біяграфічны нарыс. А гэта вымагае таго, каб асоба чалавека паўстала на поўны рост. Тым больш, што А. Бабарэка, як грамадзянін, гартаваў сваю натуру на вятрах часу і не спраў, кажучы словамі яго літаратурнага паліціка У. Дубоўкі, свайго рання.

У. Конан расказвае нам пра факты жыцця, пра тую падзею, у якой давялося А. Бабарэку ўдзельнічаць ці адчуваць іх уздзеянне на сабе. Аўтар, на нашу думку, робіць правільна, што не «выпроставае» дарогі свайго героя, бачыць у ёй пакурчаныя сьнежкі, якімі ён ішоў да ісціны. Пра юнацкія гады А. Бабарэкі, пра яго вучобу ў бурсе, настаўніцкую працу і гераічную дзейнасць змагага за новы лад жыцця напісана проста і дачодліва.

Праўда, у наступных раздзелах, асабліва там, дзе гаворыцца пра творчасць узвышанскага перыяду, воблік А. Бабарэкі усё больш «размаваецца» і страчвае жывыя абрысы, хача знешне аўтар імк-

нецца быць зразумелым чытачу: больш каменціруе і пераказвае яго артыкулы, падбадаючы пад уплыў разважанняў А. Бабарэкі, чым аналізуе іх з вышнімі дасягненняў сённяшняй літаратуразнаўчай думкі. Часам У. Конан, як і сам А. Бабарэка, трапляе пад чару «чыстай» тэорыі і не заўсёды ўзлівае яе палажэнні з развіццём мастацкай практыкі. А дарэмна, выхад на шырокія абсягі жыцця, да актыўных праблем літаратуры значна жывей бы нарыс, які ў апошніх двух раздзелах выглядае крыху засушаным. І усё ж на самых апошніх старонках, якія можна назваць заключэннем, даследчык страена і зацікаўлена гаворыць пра клопаты сучаснай крытыкі, яе маральную адказнасць за развіццё літаратуры. Калі б з такім пафасам, патрабавальнасцю і шырынёй погляду даследаваўся спадчына А. Бабарэкі ўзвышанскага перыяду, то, думаецца, кніга толькі б выйграла.

У гэтым сэнсе цікавейшым атрымаўся раздзел пра дзейнасць А. Бабарэкі ў «Маладняку». Ранні выступленні крытыка аўтар з поўнай падаставі ставіць у прамую залежнасць ад праграмных установак аб'яднання, і таму аналіз артыкулаў і рэцэнзій арганічна перарастае ў гаворку пра ідэйна-эстэтычную сутнасць праграмы «Маладняка».

Слабасці і пралікі «маладнякоўства» так ці іначай адбываліся на дзейнасці самога А. Бабарэкі, але ён, чалавек неспаконнай думкі, ніколі ітучна не кансерваваў сваё поглядаў і ўвесь час імкнуўся наперад, адмаўляючыся ад таго, што прыходзіла ў супярэчнасць з праўдай жыцця і патрэбамі станаўлення нацыянальнай культуры. З кнігі відаць гэты рост і пасталенне, якое прывяло да таго, што фармальна застаючыся ў «Маладняку», ён пачынае распрацоўваць тэарэтычны грунт пад дзейнасць «Узвышша».

Пра тое, як нарадзілася гэтае аб'яднанне, расказана ў раздзеле «З далін узвышша». У яго аснове — аналіз маладнякоўскага артыкула А. Бабарэкі пад той жа назвай. Змяніліся погляды А. Бабарэкі на агульнаагульнае сутнасць мастацтва, на вартасць класічнай спадчыны і ролю беларускага фальклору для развіцця тагачаснай літаратуры.

У гэтым месцы, дарэчы, У. Конан як бы супярэчыць сам сабе, бо раней, на ўступе да кнігі, адзначаючы вартасці даследавання М. Мушынскага, ён паміж іншым, пахваляў свайго напярэдніка за тое, што той выявіў недазаконны «Узвышша» вусянай народнай творчасці. Цяпер жа чытаем, што Бабарэкава «думка пра мастацкія каштоўнасці народнага мастацтва, беларускага фальклору ў далейнім стане адной з цэнтральных ідэй «Узвышша».

Мы, магчыма, збіваемся на дробязі, бо вярта ўсё ж прызнаць, што агульны кірунак разважанняў У. Конана аб'ектыўна і грунтоўна паказвае эвалюцыю літаратурнага працэсу сярэдзіны 20-х гадоў, сумленна аналізуе падзеі, што спадарожнічалі раскол «Маладняка» і ўтварэнню «Узвышша». Варта толькі не забывацца пра напярэднікаў. Шкада, напрыклад, што ў кнізе няма спасылак на кнігу Д. Бугаёва «Уладзімір Дубоўка», дзе ўспрыняў шырока выкарыстаны аповесціны матэрыялы пра пасяджэнне ЦБ «Маладняка», прысвечанае выхадзе з яго ініцыятыўнай узвышанскай групы.

Мы цалкам пагаджаемся з У. Конанам, калі ён гаворыць аб неабходнасці патрэбе асацыявання мастацкай прадукцыі і ідэйна-тэарэтычнай платформы «Узвышша», разумеем тую якасць, што стаялі перад аўтарам, які ўзяўся пісаць пра ўзвышанскага тэарэтыка ў той час, калі праграма гэтага аб'яднання пачула што ў назву сур'ёзна не асацыявана.

Само ж з'яўленне першай у рэспубліцы кнігі пра крытыку можна толькі вітаць. Гэта яшчэ адна значная старонка на шляху да ўсебаковага працягнення своеасаблівага перыяду станаўлення беларускай савецкай літаратуры, даніна панава А. Бабарэку — крытыку, грамадзяніну, чалавеку!

Яўген ЛЕЦКА.

СКАЖУ наперад: не ўсё бездакорна і гладка ў гэтым зборніку, але гое прыемнае ўражанне, якое ён робіць, застаецца надоўга. Уражае кніга цэлым словам, даверам, што падкупляе адразу, палоніць з першай старонкі. У аповесці Клаўдзіі Каліны «Маці і сын», што ўвайшла ў аднайменную кнігу, раскрываецца тэма не новая для нашай літаратуры — чалавек і вайна, але ўзята яна аўтарам у новым, крыху нечаканым аспекце.

Безумоўна, і галоўная гераіня твора — простая палеская жанчына Хрысця Жытнік, і яе аднавяскоўцы шмат перажылі і пабачылі за цяжкія гады панавання «новага парадку». Але лёсам ёй быў наканаваны яшчэ адзін іспыт, куды больш складаны і неймаверна цяжкі, чым можа паказацца на першы погляд.

А пачалося ўсё ў дзень адступлення фашыстаў. Хрысця падбрала для калондэжкі маленькага хлопчыка, якога пакінула родная маці, што нарадзіла яго ад фашыста, і цвер перажадала выйсці «чыстай» з усёй гэтай непрылабнай гісторыі. Чым кіравалася Хрысця, прымаючы такое рашэнне? Напачатку падаецца, што

руць у свой палон. Іграе нямецкая дзяўчышка, кволеная істота, якой быццам няма аніякай справы да вайны.

Здавалася б, накойні гэта нечаканае спадчэнне музыкі і смерці. Аднак унутраны падтэкст апавядання куды больш суровы і нават трагічны. Гэтая гукі «Сурка» на нейкі момант вярнулі Сцяпана ў даваенны час. Ён успомніў сваю Яленку, якая таксама іграла «Сурка», толькі на скрыпцы... Тут жа болей працяла сэрца: ніколі яму ўжо не пабачыць ні дачкі, ні жонкі, якія загінулі.

Я даволі прыблізна пераказваю апавяданне, змест якога, паўтараю, значна шырэйшы, больш унутраны, чым знешні. У творы важны такі момант: Сцяпан уявае, як іграе нямецкай дзяўчынка. Нягледзячы на вялікі ўнутраны боль, на душэўныя пакуты, ён перамагае ў сабе асабістае і ў складанай маральнай сітуацыі застаецца савецкім чалавекам.

Рашэнне Сцяпана Бучмы пачынае з гэта буранага павержа дома пачынае — гэта шукаць, пакуль што непрыкметны, да душэўнага абнаўлення. Як салдат, як савецкі чалавек, герой К. Каліны ўздымаецца на вышыню добра і гуманізму. Так, ён, пераможца, але пераможца зу-

КРОК ДА СТАЛАСЦІ

адкал можа быць толькі адзін: яна проста кіруецца прыроднымі навучнымі маці, якая любіць дзяцей, хоча ім шчаслівай будучыні. Але, бліспрэчна, учынак Хрысці мае пад сабой трыпальную сацыяльную аснову. К. Каліна стварыла не проста вобраз жанчыны-маці, а савецкай маці, якая ў віхурах быцця не ачаршвае душой, сэрцам, здолела захаваць у душы сваёй цэльнасць, спагаду, чалавечнасць. Насуперак лёсу, вайне, чалавечна-ненавіснаму маралі фашызму.

Праўда, нельга сказаць, што такі душэўны паваротак у не паводзінах не меў пэўных перашкод. Яны былі, нагадаем хоць бы той дзень, калі, сама прыкаваная да ложка, Хрысцяна даведлася аб смерці роднага сына Паўліка. Жанчына перажывае вялікае гора, яна ў роспачы, і, што гракі хаваці, на нейкае імгненне ў галаве міганаў думка: хай бы леныя тары, ён, вось гэты, чужы... Аднак, паўтараю, гэта было толькі імгненне: «Мама! — тоненькім галаском паўтарыў хлопчык. — Мама! — ступіў ён некалькі крокаў уперад на сваіх памочных лістах, хісткіх ношках...»

І адшоў боль ад сэрца, і захачалася зноў жыць. Дзеля яго, сына... Радавалася

Дзеянне аповесці развіваецца напружана. Аб'явілася і прыехала ў вёску тая жанчына, якая некалі пакінула хлопчыка маленькім. Жанчына, і не болей. Цяжка назваць яе маці. Аднак я паставіцца да яе Хведар? Такая думка не дае спакою Хрысціне, і ў гэты момант яна зноў, нанова перажывае мінулае.

Падзеі змяняюць адна другую. Учарашняе пераплываецца з сённяшнім, перажывае з рэальнасцю. Хрысцяна прыгадае, успамінае ўсё да дробязей: як цяжка было выхоўваць сына, і як нялёгка стала ёй, калі ён пра ўсё даведаўся. Не змоўчалі злыя языкі, расказалі...

Цяпер, калі канчатковае рашэнне: з кім жыць? — залежыць ад самога Хведара, Хрысцяна яшчэ больш раскрываецца перад намі сваёй унутранай прыгажосцю. У пакутлівай хвіліцы роздому пакутцё ж папсёваю жанчыну, як сама. У той жа час — яна суровая і бескампрамісная. Здрада не даруецца, не павінна даравацца. Тут дзейнічае суровы маральны суд, і ў яго свеж, няпісаны закон.

Мы разумеем яе, маці. Нельга не зразумець і Хведара, які прымае таксама нялёгкае, але адзіна правільнае рашэнне. Ён застаецца тут, у вёсцы, разам з маці, якая выгадала, паставіла яго на ногі.

«Піяніна» — апавяданне, якое, як і аповесць «Маці і сын», значнае не столькі самім сюжэтам, колькі ўнутраным зместам, падтэкстам, калі ўчынкі герояў не толькі паказваюцца, а раскрываюцца самай дыялектыкай паводзін людзей. К. Каліна закранае праблему ўзаемаадносін часам дыктавацца настроём, і грамадзянскага абавязку, дзе нельга кіравацца эмоцыямі.

Перад зноўасаблівым маральным выбарам знаходзіцца і Сцяпан Бучма, які прайшоў вайну і знаходзіцца ў Германіі. У час адпачынку салдаты пачулі гукі раяля. Гэта для іх было нечаканым. Наўколя ж амяваў поўнацэнны разбураны гародок, і рачтам — мелодыя, ціхая, адушаўная мелодыя песні «Сурок». У душы кожнага яна абуджае светлыя думкі, салдатам успамінаецца штосьці блізкае і дарагое.

А гукі не сціхаюць, яны ўладна бл-

К. Каліна, Маці і сын. Аповесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

сім іншага складу. Таму і падыходзіць да таго, што адбываецца, з сацыяльнага боку, таму і кіруецца ў складанай псіхалагічнай сітуацыі цяжкасцю розумам. Ён верыць у светлую будучыню малады Клеркен і яе равеснікаў, ён верыць у новую Германію.

На жаль, другому апавяданню, «Бярэзінка», якраз і нестасе сюжэтнай дакладнасці і псіхалагічнай завершанасці. Больш таго, неж адразу пачынае заўважацца, што тут аспрэчана загадзя аблягае сабе задачу, таму застаецца ў палоне старой схемы: аўтар праводзіць думку аб тым, што і чалавек складанага жыццёвага лёсу, так званая цяжкага характару, можа заставацца душэўна прыгожым. Гэта якая павінна ў яго выявіцца рана ці позна.

Што ж, жыццё ёсць жыццё. І на вагі «адмоўнага» і «адлатнага» тут не так проста ўсё паставіць. Але ж павінна яшчэ быць унутраная матывіроўка тых ці іншых учынкаў чалавека, іх паслядоўнасць. Лёнік жа ў К. Каліны не стовіць жыць сам, колькі дзейнічае па волі аўтара. Напачатку мы даведваемся, што ў яго было цяжкае дзяціства, потым — судзімасць, нарашце, вяртанне ў родную вёску, і, як часта бывае ў падобных выпадках, нежаданае зямляноў разабрацца па-сапраўднаму ў характары чалавека.

Аднак уся бяда ў тым, што такія «штрыкі» з біяграфіі свайго героя К. Каліна падае вельмі ўжо дэкларацыйна. Надуманым выглядае і завяршэнне апавядання. Калі брыгадзір Іван Харытонавіч злучаецца, што трактар Лёніка зноў прастойвае, і дабіраецца на поле, ён бачыць дзіўны малюнак: хлопцы пераабдываюць бярэзку, як юнак бы зламаць трактар. Мы, чытачы, да ўсяго гэтага яшчэ не падрыхтаваны, бо не ўбачылі Лёніка па-сапраўднаму. І калі Івану Харытонавічу пасля заўважанага «нечакана зрабілася лёгка, нібы які цяжар ссуўнуўся з плячэй», дык нам застаецца толькі папсёваюць пісьменніцы, што яна так лёгка вырашыла праблему творы.

Тое, што апавяданне, «Бярэзінка» не ўдалося, можна лічыць прыкрай няўдачай, бо пісьменніца ўмее раскрываць учынкі герояў дакладна, псіхалагічна выразна. Што гэта сапраўды так, найлепшым чынам пацвярджае і яе новае апавяданне «Кручаным сабакам», змешчанае ў сакавіцкім нумары часопіса «Польмя» за сёлетні год. Гэматычна яно блізкае да «Піяніна». Але калі ў першым ва ўсёй велічыні паўстае прыгажосць душы простага савецкага салдата, дык у новым творы выкрываецца агіднае нутро фашызму, які забівае чалавека ў чалавеку, робіць з яго вылюдка — не выпадкова гітлеравец параўноўваецца з кручаным сабакам. Інакш нельга. Праўда, якой бы суровай і бязлітаснай яна ні была, заўсёды ачышчальная ў сваёй сутнасці.

К. Каліна добра ведае якаскі побыт, умела ўжывае народнае слова, што дазваляе праўдзіва і хораша расказаць пра падзеі, якія не могуць пакідаць чалавека аб'явавым. Думаю, што пісьменніца паспяхова вытрымала свой «дарослы» экзамен (яна вядомая і як аўтар апавяданняў для дзяцей і аповесці «Забаронена песня»). Гэта — крок да творчай сталасці.

Святлана ХОРСУН.

Мікола
КУСЯНКОЎ

МАЛАДЫЯ
ДЗЯДЫ

Ці куды пайду я,
Ці паеду —
Дзед усюды
Вельмі важны чын.
І заўважыў я,
Што ў званні дзеда
Сёння многа
Несітых мужчын.

Не ў каляску,
Дзе заўжды забавы,
Патрабуе
Мілы шпінгалет,
А ў нялёгкай воз
Дзяржаўнай справы
Ранні дзед
Запрэжаны як след.
Вось адзін такі
Дзядуе ў сорах,
А ўжо двойчы дзеду —
Сорах пяць.
І да пенсій ім —
Нібы да зорак,
Да якіх мо самі шчэ
Узляцаць.
Гавару дзядам:
«Вы дзеці міру,
Бо няма ўжо
Трыццаць год
Вайны...»
І душой
Не хілячыся к жвіру,
Курс бяруць на праўнукаў
Яны.

МАЛАКО

Хімікамі выдуманай
навукай,
М. СВЯТЛОЎ.

У хімічны цэх,
Бо ён і шкодны,
Як заўжды,

З'явілася ў абед
Малако,
Апранутае ў модны,
Выдуманы хімікам
Пакет.

Дык таму й насупіў
Хімік бровы,
Што к пакету
Цягнеца рука:
«Малако
На языку ў каровы,
Ну а дзе ж
Мой сінтэз малака?»
І на дзёрзкім пошуку
Няспынным
Так сышоўся клінам
Белы свет,
Як з усіх бакоў
Здаецца клінам
Малаком напоўнены
Пакет.

РУКІ

Навекі ўсхваляваны той
Ігрой.
І знала
зала,
Што арфа кожнаю
струною
На ласку адказала —
На ласку рук,

што дзень пры дні
Халоднай, шэрай сталі
Шмат аддавалі цеплыні,
Каб вытачыць дэталі.
Будзь, стома лёгкая,
няўзнак.
І зале ўсёй на ўцеху
Натхнёна рукі гралі —
Як працавалі ў цэху.
Здавалася, адна рука
Другой таленавіцей:
Я чуў то ў небе жаўрука,
То перапёлку ў жыце.
І сталі музыкай самой
Два локці, два запяці.
І ззяў пярсцёнак,
ды не мой
На пальчыку ад шчасця.

КІНО

Гляджу кіно.
Ды, мабыць, не яно
Вайну з экрана
У залу зноў пакажа.
Хутчэй наадварот —
На палатно
Тут памяць
Праецыруецца
Наша.
Гарыць чырвона —
«ВЫХАД».

Але тым,
Каго навек
Руінай заваліла,
Няма ўжо выйсця.
Толькі пыл і дым,
І ўжо не бамбасховішча—
Магіла.

А я жывы.
І з паднябесся ўніз
Не я ныраю
У шум лясны і шорах.
Не мой на голлі
Парашут павіс
І не па мне
Б'е з аўтамата вораг.

Я толькі фільм
Пра гэта ўсё гляджу.
Канец?..
Выходжу
За прыціхлым людам —
І чую:
Стропы цёплага дажджу
Шумяць пад хмаркай,
Як пад парашутам.

Я жыць застаўся,
Каб агонь вайны
Маланкаю смяротнай
Не забліскаў.
Мір на зямлі
Не зберагуць адны
Дывізіі
Свяшчэнных абеліскаў.

Поэты Францыі

Поль ЭЛЮАР

ФРЭСКА

Я той, які, задраўшы нос,
Прагульваўся вясной,
А побач — носам рыў зямлю
Сабака верны мой.
Я той, які фіялкі рваў,
Які вастрыў касу
Для росных, сакавітых траў,
Крычаў я, жартаваў,
Дзяўчат атакаваў.
Для рук маіх быў лёгкім свет,
Не зналі рукі ў чым сакрэці
Я праганяў і смерць, і зло,
Тугу ад сэрца преганяў.
Выдатнае жыццё ішло!

II

Зараснік: там натуральныя звяры.
Байка: там фальшывыя звяры,
Вёска: там зямля дзівосная,
Яма: там зямля пачварная.

Край: там шчасце перамагае.
Пустыня: там смерць законы складае.
Ноч, дзе закаваны чалавек,
Ноч, дзе вызваліе сябе чалавек.
Ноч, дзе чалавек стварае

Дзень.

Жак ПРЭВЕР

ПАРЫЖ УНАЧЫ

Тры запалкі запальваю ноччу—адну
за другой.
Першая—бачыць хачу твае рысы
поўнасцю,
Другая—каб вочы ўбачыць твае,
Апошняя—каб вусны ўбачыць твае.
І, цябе абдымаючы, помніць аб гэтым
Пад небам начным,
беспрасветным...

ЗГУБЛЕНЫ ЧАС

Ля брамы фабрычнай
Раптам спыніўся рабочы.
Прычына была:
за крысо
Пацягнула яго вясна.
Ён павярнуўся і глянуў
На сонца яснае

І на неба шчаснае.
І прыжмурыўся рабочы:
— Скажы, таварыш Сонца,
Мне проста ў вочы
Ці ж не лухта, не дрэнь —
Гаспадару аддаць
Такі пагодны дзень?

ПАЦАЛУЙ МЯНЕ

Гэта было ў далёкім квартале
горада Свету:
Там заўсёды імгла
і сціснёнае лета,
Там узімку і ўлетку мароз
І паветра мала.
Быў ён поплеч з дзяўчынай,
Сталлі ў пад'ездзе абсе.
І ноч выпаўзала
З-пад вышак і змрочных кутаў.
Пахла серай бо зранку
Там трупілі клопсў.
І яна гаварыла яму:
— Тут заўсёды імгла,
І ўзімку, і ўлетку—мароз,
І паветра мала:
Не загляне сонца
У наша аконца,
Служыць яно ў багатых кварталах.
Ты мяне абдымі, абдымі,
Наша жыццё—голькі тое, што сёння.
Будзе позна пасля.

Тут усё суграць нас.
Лютай сцюжай — нам кепска,
У спякоту—нам кепска.
Тут заўсёды зіма,
Тут паветра няма.
Абдымі, бо інакш—я памру.
Мне пятнаццаць.
Пятнаццаць табе.
Разам нам ужо трыццаць гадоў.
На работу пара ўжо наймацца,
Бачыш—поўныя маем правы
Цалавацца.
Не паспеем пазней.
Ты хутчэй пацалуй мяне.
Наша жыццё—толькі тое, што сёння.

УСЁ МЕНЕЙ І МЕНЕЙ

Усё меней і меней на свеце лясоў:
Іх вынішчаюць,
Іх забіваюць,
Іх сарціруюць
І ў ход пускаюць,
Ператвараюць
У папяровую масу,
З якой вылятаюць мільярды газетных
лістоў:
Яны ж настойліва ўнушаюць публіцы, —
Як страшэнна небяспечна
вынішчэнне лясоў!
Пераклала з французскай мовы
Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Чэр-

вень-

скім

поўднем

Фотаэцюд І. ПАЎЛАВА.

У МАСТАЦКАЙ самадзейнасці нашай рэспублікі аркестравыя калектывы займаюць віднае месца. Сярод іх ёсць сімфанічныя, камерныя, струнныя, духавыя, эстраднаыя аркестры, аркестры народных інструментаў. Апошнія прадстаўлены трыма відамі: рускія народныя, цымбальныя або беларускія народныя аркестры і баянныя.

У гэтых нататках я закрану пытанні далейшага развіцця аркестраў народных інструментаў. Якія ж тэндэнцыі характэрны ў апошнія гады менавіта для гэтых калектываў? Перш за ўсё наглядаецца іх колькасць рост. Толькі ў трэцім заключным туры фестывалю прымала ўдзел каля 170 аркестраў, ансамбляў і індывідуальных выканаўцаў. 38 з іх сталі паўрацымі выканаўцаў.

Расце і склад аркестраў. Яшчэ некалькі гадоў назад самы вялікі аркестр склаўся з 18—20 чалавек. Цяпер у некаторых з іх — па 60—80 выканаўцаў.

Значна пашырыўся інструментальны склад, асабліва ў аркестрах народных інструментаў. Шырока выкарыстоўваюцца драўляныя духавыя інструменты: флейты, габой, кларнеты і нават фаготы; народныя духавыя: дудкі, жалейкі, сапілкі. Прымяняюцца тэмбравыя гармонікі, дзякуючы якім значна ўзбагачаецца гукавая палітра народных аркестраў.

Усё гэта радуе. І, разам з тым, ёсць акалічнасці, якія насцярожваюць. Справа ў тым, што рост колькасці аркестравых калектываў адбываецца за кошт музычных і культурна-асветных навучальных устаноў. Тое, што кожная з іх мае свой аркестр — добра. Дрэнна, што яны амаль паўсюль падмяняюць калектывы мастацкай самадзейнасці, якія складаюцца з рабочых, калгаснікаў, служачых. А аснову ж мастацкай самадзейнасці павінны складаць менавіта шырокія колы працоўных.

Могучы запярэчыць: каб прыцягнуць у аркестр рабочых, калгаснікаў, служачых, спачатку трэба даць ім музычную адукацыю. (У гэтых адносінах харавое выканаўства мае перавагу. Харавыя калектывы спяваюць пераважна «на слых»). Але выйсце ёсць. Здалела ж Брэсцкая музычная школа адкрыць бясплатнае вучэбнае аддзяленне для перадавікоў творчасці, дзе педагогі на грамадскіх пачатках навучаюць іх ігры на якім-небудзь інструменце. Калі б кожная музычная і культурна-асветная навучальная ўстанова пераняла гэты вопыт, рэспубліка неўзабаве мела б не адзін дзесятка выдатных самадзейных аркестраў.

Яшчэ адна праблема. Дагэтуль у нас не выпрацаваны модус, які б дакладна акрэсліваў межы самадзейных аркестравых калектываў. На самай справе, да якога ведамства, напрыклад, аднесці Магілёўскі аркестр народных інструментаў, якім кіруе выдатны музыкант, вопытны дырыжор, дырэктар Магілёўскага музычнага вучылішча Л. Іваноў? На фестывалі ён быў прадстаўлены як аркестр Магілёўскага гарадскога Дома культуры, на аглядзе аркестравых калектываў музычных вучылішчаў — як аркестр Магілёўскага музычнага вучылішча. І справа

не толькі ў тым, што ён выступае пад рознымі «флагамі». Узнікае пытанне: ці можна яго ўвогуле называць самадзейным?

У сувязі з гэтым сярод кіраўнікоў і ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці, нават сярод членаў журы часта ўзнікаюць непаразуменні. Калі гаварыць шчыра, дык тут «пахне» не толькі падстаўнымі асобамі, а цэлымі калектывамі. На маю думку, трэба адрозніваць самадзейныя аркестры, якія складаюцца з рабочых і калгаснікаў, ад аркестраў, дзе іграюць навучэнцы, выкладчыкі музычных школ і музычных вучылішчаў, і да ацэнкі іх творчасці падыходзіць з розных пазіцый. Сапраўды, хіба можна кіравацца аднымі і тымі ж крытэрыямі пры ацэнцы выступленняў таго ж Магі-

ле наша прамысловасць, якая спецыялізуецца на вырабе музычных інструментаў. Скажам, тая ж Маладзечанская фабрыка баянаў. Дагэтуль тут выпускаюць прадукцыю, калі можна так сказаць, учарашняга дня — гармонікі. Праўда, у нас ёсць выдатныя гарманісты. Але іх вельмі мала. Ва ўсякім разе, на аглядзе не было ніводнага. М. зыканы чакваюць ад гэтай фабрыкі добрых сучасных баянаў. Гаворыцца аб гэтым ужо некалькі гадоў. Былі нават распрацаваны чарцяжы новых мадэляў. Але выніку дагэтуль няма. Між тым фабрыка мае ўсе магчымасці вырабляць не толькі сучасныя баяны і акардэоны, але і дудкі, жалейкі, папулярныя ў народзе і вельмі эфектыўныя ў аркестры народных інструментаў тоашчоткі.

аркестраў. Але гэта ўсё ж такі паўмера. Неабходна заказаць беларускім кампазітарам творы малых форм спецыяльна для калектываў мастацкай самадзейнасці. Мне вядома, што некаторыя маладыя аўтары выказвалі жаданне напісаць некалькі твораў для самадзейнасці, але да іх ніхто не звяртаецца.

Даводзіцца з жалем гаварыць і пра тое, што ў нас выканаецца вельмі мала твораў, заснаваных на фальклорнай аснове. А каму, як не выканаўцам на народных інструментах, іграць народныя песні і танцы! Большасць нашых аркестраў кінулася ў класіку. Я не супраць класікі, — яна патрэбна для выхавання мастацкага густу. Я супраць скажэння яе сутнасці. Музыка, напісаная, напрыклад, для сімфанічнага аркестра, ніколі не прагучыць па-мастацку паўнацэнна ў выкананні аркестра другога тыпу. Бо музыка ў вялікіх кампазітараў нараджаецца разам з аркестроўкай. Таму правамерна гаварыць ці мэтазгодна выконваць аркестрам народных інструментаў музыку, якая напісаная для сімфанічнага, камернага, струннага, эстраднага і іншых аркестраў.

Адна з важнейшых праблем — падрыхтоўка высокакваліфікаваных кіраўнікоў-дырыжораў аркестраў, людзей, улюбёных у сваю справу, у самадзейную мастацкую творчасць, якія валодаюць усім арсеналам мастацкага выканаўства. Даводзіцца з горыччу адзначаць, што многія аркестравыя калектывы выступалі на фестывалі ніжэй сваіх магчымасцей менавіта з-за нізкай кваліфікацыі кіраўнікоў — дырыжораў. Мала таго, у некаторых аркестрах майстэрства выканаўцаў было вышэйшае, чым майстэрства дырыжора.

Фарміраванне дырыжора павінна адбывацца яшчэ ў сценах навучальнай установы. Пакуль жа ў нас выпускаюць не дырыжораў, а кандыдатаў у дырыжоры. Не выпадкова славуты дырыжор Артура Тасканіні на пытанне, што неабходна музыканту для таго, каб стаць добрым дырыжорам, адказаў: «Перш за ўсё добры аркестр». Пра гэта трэба заўсёды памятаць кіраўнікам нашых музычных навучальных устаноў, дзе дырыжораў рыхтуюць чыста ў тэарэтычным плане.

Між тым, некалькі гадоў назад у Брэсцкім музычным вучылішчы быў праведзены такі эксперымент. Усе навучэнцы 3-х і 4-х курсаў дырыжорска-харавой спецыяльнасці і аддзялення народных інструментаў былі па дамоўленасці з дырэктарамі агульнаадукацыйных школ замацаваны за школьнымі харавымі і аркестравымі калектывамі. На дзяржаўных экзаменах яны трымалі справаздачу разам са сваімі калектывамі. Гэта дало выдатныя вынікі.

Вось каротка аб праблемах, якія стаяць сёння перад самадзейнымі аркестравымі калектывамі. Наперадзе — вялікая работа па іх вырашэнню.

М. СОЛАПАЎ,
загадчык кафедры народных
інструментаў Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі імя А. В. Луначарскага,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

ЧАГО ПЛАЧА ЖАЛЕЙКА...

лёўскага аркестра і, напрыклад, аркестра народных інструментаў калгаса імя Царука Карэліцкага раёна? Абодва калектывы добрыя, але ж узровень іх магчымасцей далёка не аднолькавы. Таму неабходна выпрацаваць падлажэнне, якое б стварала магчымасць спароднасці калектываў, што маюць аднолькавы ўмовы.

Яшчэ адна важная праблема — далейшае ўдасканаленне народных струнных і духавых інструментаў. У нашай рэспубліцы пашанцавала ў гэтым сэнсе толькі цымбалам. Чакваюць сваёй чаргі дудкі і жалейкі. Пакуль што іх удасканаленнем ніхто, акрамя адзіночак-энтузіястаў, не займаецца. А хіба нельга было выкарыстаць вопыт Уладзіміра Пузыні, артыста аркестра імя Жыновіча, які зрабіў выдатны ўзор жалейкі? Але гэты інструмент існуе пакуль што ў адзіночным ліку. Вядомы ў Беларусі майстар па вырабе дудак Крайко стварыў некалькі сямействаў дудак, але іх таксама адзіночкі.

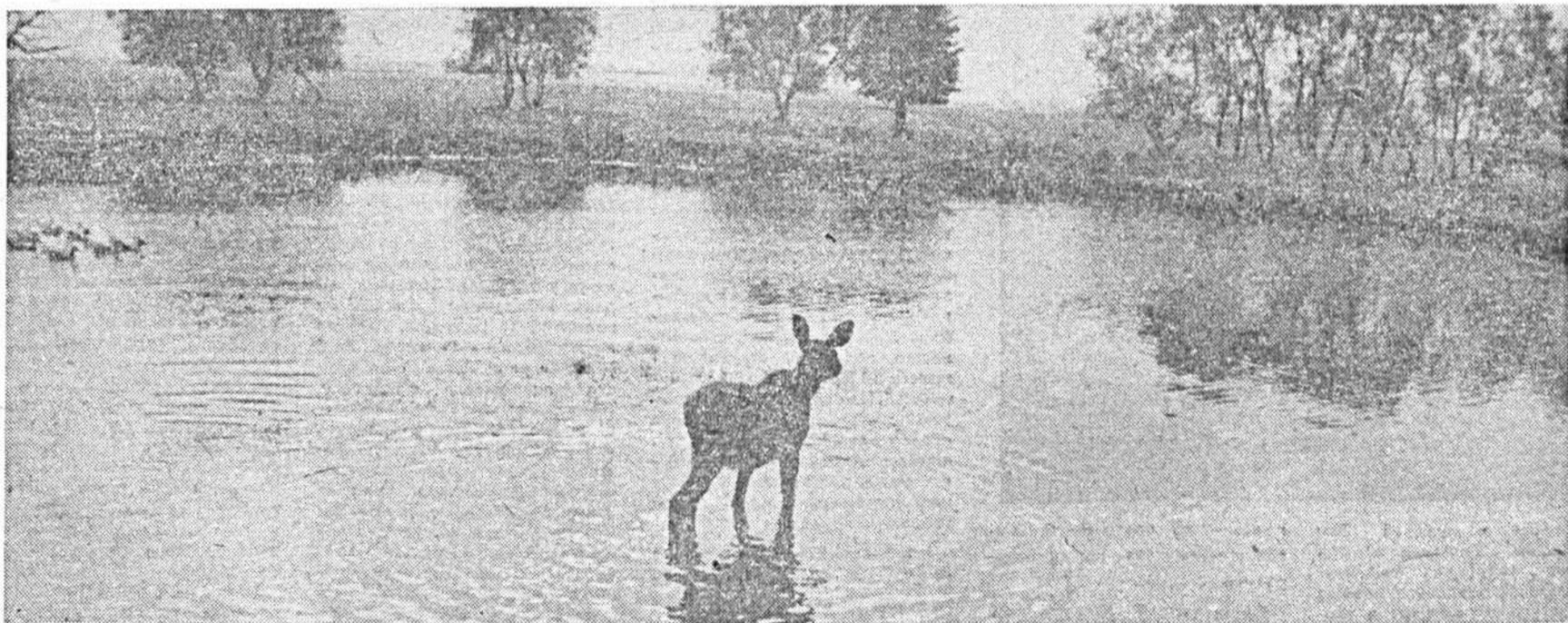
Мне б хацелася нагадаць вопыт нашых суседзяў-літоўцаў, якія ў выніку сур'ёзнай работы вельмі палепшылі гукавыя характарыстыкі свайго народнага духавога музычнага інструмента бірбіне. Створана цэлае сямейства бірбіне, якім вельмі ганарацца літоўцы. Навучанне на гэтым інструменце наладжана нават у вышэйшых навучальных установах.

Многое мала б зрабіць з гэтай спра-

Аркестры рускіх народных інструментаў маюць вострую патрэбу ў механічных гусях, але, на вялікі жал, яны выпускаюць ў вельмі абмежаванай колькасці. Мне ўяўляецца, што гуслі магла б з поспехам выпускаць Барысаўская фабрыка піяніна. Змаглі ж тут паспяхова асвоіць выраб цымбалаў! Змаглі б выпускаць і гуслі, ды не толькі механічныя, але і звончатыя.

Хочацца закрануць і пытанні нашай рэпертуарнай палітыкі. Трэба сказаць, што твораў, выдадзеных для аркестраў народных інструментаў, вельмі мала, асабліва для аркестраў беларускіх народных інструментаў. Дырыжоры, якія валодаюць мастацтвам аранжыроўкі, самі ўзбагачаюць рэпертуар шляхам перакладання і інструментовак лепшых узораў рускай, савецкай і замежнай класікі, робяць апрацоўкі народных песень і танцаў, пішуць папуры, парафразы, фантазіі, п'есы малых форм. Але такіх спецыялістаў мала. Асабліва востра адчуваецца недахоп твораў беларускіх кампазітараў. Вельмі хацелася б, каб нашы паважаныя кампазітары пісалі музыку не толькі для прафесіянальнага выканання, але і для аматараў.

Рэспубліканскі Дом народнай творчасці прымае пэўныя захавы, каб неякі ліквідаваць рэпертуарны голад. У мінулым годзе было выдадзена два зборнікі партытур для розных складаў і тыпаў

Фотаэцюд Э. КАБЯКА. (БЕЛТА).

**«ЯК І ДЛЯ ДАРОСЛЫХ,
АЛЕ ЯШЧЭ ЛЕПШ»**

Гэтыя словы Станіслава Скага аб якасці спектакляў для дзіцей можна аднесці і да музыкі ў іх. Дзе, як не ў дзіцячым тэатры, патрэбны асабліва яркавыя пастаноўкі, якія аб'ядноўваюць слова і музыку, танец і пластыку? Вершаваная казка П. Макаля «На ўсіх адна бяда» з музыкай Я. Глебава — з іх ліку.

Кампазітар увасобіў ідэю пароднасці відовішча, пазбегнуўшы музейнай застыласці і прасталінейнага фальклорнага цытавання. Музыка яго — нацыянальная, яна адначасова і сучасная савецкая музыка для дзяцей. Надзвычай тонка перадае Я. Глебаў атмасферу дзіцячага светаўспрымання, шчодро дорыць глядачу меладыйнае багацце. Шмат цікавых і дакладных музычных і рэжысёрскіх знаходак у гэтай кампазіцыі. Прывяду прыклад: навалыцца ў пачатку другой дзеі. Што такое навалыцца — усё ўяўляецца, а аўдыторыя — дзіцячая, яе, праўда, і напалохаць нядоўга. Але, адчуваючы рэальнасць таго, што адбываецца, мы застаемся ва ўмоўна-казачным свеце. Як гэта адбываецца? На музыку навалыцца пакладзены запіс завывання ветру, лаканічная тэма ў трубы — нібыта ўспышкі-маманкі, а грым выглядае так: адзін з лубачных анёлаў у ланцях ад часу б'е ў вялікі квадратны барабан. І дасціпа, і мета дасцігута.

Звернем увагу на тое, што і ў спецічнай пабудове спектакля музыка набліжаны да формы ронда. Умоўным рэфрэнам выступае то пачатковая тэма, то каментарый «хору анёлаў», якія часта змыкаюцца з ёй музыкай. Прыемна, што ў гэтай рабоце прысутнічае музычнасць вышэйшага парадку, якая вызначае і гармонію, і рытмічнасць пэлага.

Калі быць строгім, то некаторыя пралікі ў музыцы спектакля знойдзены. Напрыклад, скерцыёзны эпізод у сярэдзіне другой дзеі не падзяляе сцэнікі, бо гэта музыка дзеяння. Ды калі яна гучыць 7 ці 8 ра-

зоў у розных сітуацыях; прызначыце яе робіцца расплывістым. На жаль, ніяк (за выключэннем спробы праспяваць купальскія песні) не вырашаны музычныя вобразы галоўных герояў — Ігната і Даны (праўда, і драматургічна яны не яркія). Галоўнай дзейнай асобай выступае казачны народ — скамарохі ў разнастайным абліччы, звары, анёлы. Уявіць хаця б на мінуту спектакль без музыкі немагчыма. На самой справе, яна не толькі аргані-

КЛАСІКА, КЛАСІКА...

Музыку да «Дванаццатай ночы» Шэкспіра напісаў Э. Зарышкі, малады кампазітар, біспрэчна, перспектыўны, ужо вядомы некаторымі сваімі творами. «Дванаццатая ноч» — не першая работа гэтага кампазітара ў тэатры, дзе ён з'яўляецца і загадчыкам музычнай часткі.

Музыка ў тым ці іншым выглядзе гучыць у спектаклі звыш сарака разоў, напаяўнае

разам закаханага Герцага, дуэты і сесні Віолы і Алівіі — іх інтанацыя гучыць неаднаразова, пранізвае, хоць і пельга ўпэўнена сказаць, што аб'ядноўвае спектакль. Сюды ж аднасем музыку ўяўнага шчасця Мальвольдэ ў сцэне з пісьмом і мікратрыумфу, які выліўся ў трэці дзеі ў яго песню.

Другая вялікая група — музыка дывертисментнага плана, забавнага характару — тры першыя песні Блэзна, гратэскавыя масавыя плясы.

Музыка песень Віолы і Алівіі прыемная, явучая, нядрэнна ўспрымалася і запамінаецца, але не вельмі самастойная. Гэта нейтральная эстрадная музыка з «абкатанымі» інтанацыямі. Калі тут таксама пародыя, дык ці не надта яе многа, што яе і не адразу разумееш.

У музыцы дывертисментнага плана асноўная заўвага да выканаўцаў. Менш натуралізму нават у п'яных плясках і распевах, больш культуры выка-

СА СЛОВАМ І РУХАМ У САДРУЖНАСЦІ

на, поліфункцыянальна, яна яшчэ і рухаючая сіла сцэнічнага дзеяння.

А каму ж адрасаваны спектакль? Змест, а часам і сэнс таго, што адбываецца, не ўспрымалася дзіцячай аўдыторыяй, губляецца ў агульнай віхуры прадстаўлення. Юнаму глядачу вельмі спадабаўся танцы, песні, музыка, каларытная ігра акцёраў. Ды асноўная ідэя агульнай салідарнасці ў барацьбе са злом — не зусім ясна вызначана; дарослым яна зразумелая, а дзецям — не.

Як «выявіць» ідэю для дзіцячай аўдыторыі, не страціўшы дасягнутага яркасці?

Музычнае багацце пастаноўкі «На ўсіх адна бяда» прывяло нас да думкі аб дзіцячай оперы. Акрамя «Марышкі», напісанай Р. Пукстам, казачнай «Рукавічкі» М. Чуркіна і «Рака-вясёла» (радыёопера паводле Я. Коласа) Д. Лукаса, дзіцячай оперы Беларусь не мае. Безумоўна, складана прыступіць да работы, калі няма традыцыйнага жанру. А калі пайсці другім шляхам — шляхам падрыхтоўкі аўдыторыі? Магчыма, не «самаспраўдная» опера, а опера — знаёмства з жанрам. Такі ў Ленінградзе спектакль «Наш Чуюшкі» з музыкай трох кампазітараў («спад» оперы, балет і аперэту). Слова за нашым тэатрам. Што сілы ёсць — настапоўка «На ўсіх адна бяда» даказала. Ды многія ранейшыя работы Я. Глебава ў драматычным тэатры сведчаць аб гэтым.

яго, займае значную частку спецічнага часу. Заўвага на тое, што відовішча будзе музычным, а музыканты будуць яго ўдзельнікамі, зроблена яшчэ да пачатку дзеяння. Дарэчы, на гэта звяртаюць увагу і ўсе рэцэнзенты спектакля. На сцэне развешаны і разложаны інструменты аркестра, прычым даволі малаўніва. Яркі чырвоны лак электрагітары, «золата» трамбона і трубы, бліскучая ударная ўстаноўка — усё гэта прыцягвае вока незвычайнаю такой дэманстрацыі на драматычнай сцэне.

Элементы «біт-музыкі», роля электрамузычных інструментаў, поўнасць паставы аркестрантаў — дзіця маладзёжнай аўдыторыі і папулярным вакальна-інструментальным ансамблям. Некалкі дзіўна багчыць пры гэтым фігуру дырыжора, але што зробіш, у драматычным тэатры без яго не абыйсціся. У якіх якасцях музыка прысутнічае і функцыянуе ў спектаклі? На першае, вядучым вялікую групу традыцыйна-іностраных інструментаў. Адзначым з іх фрагменты, якія абзначваюць сітуацыі, дынамізуюць іх: бура на моры, музыка паядыкаў. Да гэтай групы прымыкаюць фрагменты, якія адлюстроўваюць стан герояў — у асноўным любоўнага тамлення і іх пачуцці, у асноўным лірычныя. Такого тыпу музыка ўступіла, яна ж звязана потым і з воб-

Самастойны музычны маналог — свайго роду слова ад аўтара ці філасофскае рэзюме, якое вылілася ў заключную песню Блэзна.

Апошняя група — афармленне, якое музыкай магчыма назваць толькі ўмоўна. Гаворка ідзе аб мініяцюрных рытмічных пабудовах, часам шматразова паўтораных. Яна даручана ўдарным інструментам, радзей да іх далучаецца сола трубы. Іх функцыя — заахвочваць увагу, падкрэсліць сітуацыю, наведзіць аб героях. Як гэта задумана рэалізавана? Пагаворым канкрэтна аб песпях і праліках.

Найбольш важна (хоць і не больш аб'ёмна па часу) пададзены Мальвольдэ. Сцэна з пісьмом, нягледзячы на знішчэнне камічны эффект, не пазбаўлена свосааблівага трагізму. Прыглушаная, «тагасветная», «неафармленая» музыка падкрэслівае ірэальнасць мар героя і адначасова вызначае захапленне, як бы лупанне ў бязважкісці гэтага чалавека. Цікавы парадыйны эффект гучання куплетаў Мальвольдэ. Замест узвышанай рулады ён, ніколі не сумняваючыся, выводзіць «га-га-га!», гэтым нават падпісваючы сабе прысуд, ну хадзі б — «яе ў свае сапі не сядай». Праўда, уключаную ў гэтую сцэну пародыю на беткоўскую «тэму дэсу» мы столькі разоў ужо сустракалі ў іншых аўтараў у аналагічных сітуацыях...

навання нават у самых антыэстэтычна задуманых ваканаліях.

Роздум, якім прасякнута апошняя песня Блэзна, атрымаўся пераканаўчы. Бескаляровае выкананне, невыразная, неакрэсленая мелодыя. На самой справе гэта не пасляслоўе, а лішні эпізод. Шчырасць нягучнай размовы з глядачом (а менавіта так, на мой погляд, быў задуманы маналог) павіна была мець грунт у інтэрпрэтацыі ўсёй п'есы, або ў развіцці вобраза Блэзна. Гэтага няма, а калі няма, то і нелагічна і нецкава. Такім чынам, давялося ўздымаць настрой глядача традыцыйна гучным музычным завяршэннем.

Чаму спектакль атрымаўся менавіта такім? Ствараючы музыку да «Дванаццатай ночы», Зарышкі, мабыць, думаў іншымі, «не тэатральнымі катэгорыямі». Нядаўна музыка яго прагучала ў выглядзе соіты ў выкананні аркестра нашага радыё, і тут раскрыліся яе якасці менавіта эстраднай музыкі. Акрамя таго, і вакальныя нумары ў выкананні на філарманічнай сцэне былі больш «на месцы», чым у спектаклі.

Узнік чарговы парадокс. Існуе думка, што драматычны спектакль глядачу не трэба разглядаць занадта уважліва: звышдапушчальнае набліжэнне невыгодна для абодвух бакоў. У «Дванаццатай ночы» здарылася наадварот. Набліжэнне да глядача і, галоўнае, ізаляванне

Сустрэча з музыкай Эты Мухасеўны Тырманд як для слыхачоў, так і для выканаўцаў заўсёды радасць. Менавіта таму аўтарскі канцэрт з твораў гэтага кампазітара — вынік плённай амаль 20-гадовай

працы — стаў прыкметнай з'явай у музычным жыцці беларускай сталіцы.

Паказ твораў рознага часу дае магчымасць з аднаго боку меркаваць аб эвалюцыі твор-

ШМАТГРАННАСЦЬ ТАЛЕНТУ

часці кампазітара, з другога — адчуць адзінства яе стылю.

Камерны жанр асабліва вабіць Э. Тырманд. А філасофская лірыка, бадай, магістральная эмацыянальна-вобразная сфера яе творчасці. Адзін з этапных твораў кампазітара, які ўжо заняў трывалое месца сярод лепшых вакальных сачыненняў беларускай музыкі, — цыкл маналагаў на словы М. Танка «Зямное прыцягненне» (1967 год). Аб яго асаблівай ролі сярод іншых твораў Тырманд сказала: «Калі чалавек прахыт, як я, паўвека — час вярнуцца на ўвесь шлях, пачаць падводзіць жыццёвыя вынікі». Філасофска-этычная тэма цыкла раскрываецца ў пяці баладах, якія вабяць ёмістасцю думкі, стрыманасцю пачуццяў, строгасцю і прастотай дэкламацыйнай інтанацыі. Напісаны буйным штрыхом маналог на верш Танка «Тост дружбы» падобны да плаката. Акрэсленая публіцыстычнасць тут звязана з асноўнай інтэрнацыянальнай ідэяй твора.

Ідэя адзінства чалавека з роднай зямлёй раскрываецца ў дыптыху на тэксты пэста «Мой хлеб надзённы» і «А што гэта за даліна». Грамадзянская тэ-

ма праламляецца праз лірыку ў першым маналагу і праз бытвы жанр — у другім. Вельмі дакладна перададзена ў музыцы паэтычная інтанацыя М. Танка.

Інтэрнацыянальная тэма развіваецца і ў дзвюх баладах на словы Б. Дадзье «Асушы свэз слёзы, Афрыка» і «Чарната май скуру».

У музычнай стылістыцы Э. Тырманд шырока ўжываюцца розныя элементы пазарэпейскіх музычных культур. Гэта сведчыць аб чуйнасці кампазітара да вядучых тэндэнцый у развіцці сучаснай музыкі. Інтэрнацыянальны элемент у музыцы Тырманд, відаць, тлумачыцца і фактамі яе незвычайнай біяграфіі. Радзіма кампазітара — Польшча. Калі ў 1939 годзе фашысцкае войска акупіравала Варшаву, Тырманд вымушана была пайсці на Усход. Тут, у Беларусі, яна знайшла сваю другую Радзіму. І таму ўжо ў першых творах кампазітара вялікае значэнне набывае тэма дружбы народаў. З цягам часу інтэрнацыянальны дыяпазон творчасці пашыраецца, уключаюцца негрыянцкі, іспанскі фальклорныя элементы. Але пануючым застаецца беларускі.

Аб гэтым сведчаць хаця б Канцэрт для фартэп'яна, фартэп'яна саната, вельмі беларускія па агульнаму каларыту п'есы для цымбалаў «Напеў» і «Гумарэска» (або «Як пасварыліся Лявон з Лявоніхай»). У другой з іх яркае раскрываецца і ўласцівае Тырманд пачуццё гумару, і адзін з бакоў яе творчага мыслення: імкненне да вобразнай канкрэтнасці, тэатральнай відовішчнасці. Сакавітым народным гумарам прасякнута «Полька з гісандамі» з танцавальнай соіты «Рэтра» для домры і фартэп'яна. Соіта лясчыць у рэчышчы той вядучай тэндэнцыі сучаснай музыкі, што звязана з адраджэннем стылявых прычынпаў мінулых вякоў. Але Тырманд стварае «варыяцыі на стыль» параўнальна нядаўняга часу — пачатку XX стагоддзя. Павольная часткі ў Соіце прадстаўлены ахутаным рамантычнай дымак «Вальсам» і іспанскім нацыянальным танцам «Пасадобль». Адметны каларыт твора надаецца тэмбрам домры — інструмента, нацыянальна рэпертуар якога, дарэчы, пакулі што даволі бедны.

Прынцып вобразнай канкрэтнасці яркае праявіўся ў вакальным цыкле «Незвычайная школа» (сл. Шуміліна). Ён

музыкі і сьпеваў ад тэатральных атрыбутаў якраз і выяўляе іх сэнс. Калі разважаць так далей, мы прыйдем да эстраднага канцэрта, дзе звязкай нумароў маглі б паслужыць невялікія пытанні з Шэкспіра. Такі антымальны варыянт данясення гэтага спектакля. Але ж гэта не разгорнутая рок-опера, якая прадугледжвае пастаяннае спяванне, а камедыя з вялікай колькасцю тэксту, таму і дзеянне часцей ідзе не на карысць гучання тэксту Шэкспіра. У спектаклі няма адзінага ўнутранага рытму. Няма таму, што тэкставыя кавалкі — гэта чым далей, тым большыя пустоты для нашых вушэй. Захоплены сьпевамі і танцамі пастаноўкі, глядач перш за ўсё чакае чарговага моцнадзеючага эпізоду «поп-музыкі». Эстрада і драма не заключылі вернага саюзу. У гэтым стылявая і жанравая эклектычнасць даволі своеасаблівага спектакля тэатра юнага глядача.

СУЧАСНІК ЧАКАЕ

Спробу музычнага адлюстравання вобраза жыцця нашага сучасніка мы знаходзім толькі ў адной рабоце тэатра. Гаворка пойдзе аб спектаклі наводле І. Шамякіна «Экзамен на востень» з музыкай Э. Зарыцкага.

Акрамя двух выключэнняў, музыка ў спектаклі — фон, надрыхтоўка да дзеяння наогул. Такі варыянт звычайна ў драматычным спектаклі. Дапущальны ён ці не — залежыць ад канкрэтнай пастаноўкі.

Музыка ў цэлым успрымаецца як абрамленне спектакля і некаторых яго сцен. Але не толькі. Калі ў пачатку яе мяккая лірыка з'яўляецца эмацыянальнай настройкай, дык потым музыка дапамагае роздму, асабістаму асэнсаванню падзей, стварэнню псіхалагічнага аспекту мнагазначнага спектакля.

Другая дзея адкрываецца вострадысанантнымі акордамі, якія рытмічна «разгараюцца» і «затухоўваюць». Гэтую невялікую пабудову адначасна як непасрэдную сувязь з дзеяннем: дынаміка падзей нарастае і такі тып уступу неабходны. Мімаходзь заўвага гукавому

афармленню. Запіс дэжду, які далучаецца пасля, неатуральны і выклікае іншы, хутчэй водаправодны асяцяны.

Некалькі слоў аб музычнай камп'ютацыі. Вызначым яе як выхадны нумар старэйшага сына гераніі. Малайцаваты лёгчык аказваецца валакім «гумарыстам» і ўключае дыск з «Авіяцыйным маршам». Павошта такі паралелі: ён і так апрануты ў лётную форму. Разумею, што прадугледжвалася іншая мета, але атрымалася абвішчэнне аб сабе. Акрамя таго, «Авіямарш» Хайта закрасліў нюзансы сцэны і пераключыў глядача на ўспаміны аб парадах. Песнямі-сімваламі, ужо заманаванымі нашай сьведомасцю за нэўным відам сацыяльнай дзейнасці, трэба карыстацца з большай асцярожнасцю, каб пазбегнуць непрадугледжаных вынікаў.

У заключэнне — аб цэнтральнай песні спектакля, пранікнёнай і шчырай партызанскай песні. Яна простая, зразумелая і разнастайны сэнс яе не патрабуе тлумачэння. Але... Так падавань песню, нельга. Маю на ўвазе не магнитофонныя запісы яе ў канцы дзеянняў, а менавіта першае знаёмства з ёю, адзіны «жывы» спеў у спектаклі. Ён аказаўся нястройным і фальшывым. А што ў гэты час іграў гітарыст, наогул засталася загадкай. Гэта тым больш недаравальна, што ўзровень выканання музычных нумароў у іншых спектаклях тэатра быў на неабходнай вышыні.

Трохі арыфметыкі... Музыка ў той ці іншай якасці і колькасці гучала амаль у паўтара дзесятках спектакляў сезона, гэта значыць, у большасці. Аднак у асноўным гэта падбор, запазычэнне з класікі, запіс папулярных ансамбляў і сьпеваў, не гаворачы ўжо аб пераносных пастаноўках, дзе захавана і музыка маскоўскіх кампазітараў. А сьпеў? Толькі чатыры спектаклі — (пакуль нісцілася гэтыя радкі, на афішы засталася тры) і толькі два кампазітары Беларусі. Ці дастаткова гэта для нацыянальнага дэпартаменту і маладзёжнага тэатра? Вядома, не.

Надзея ЮЧАНКА.

складаецца з чатырох мініяцюраў, кожная — вельмі дакладны «партрэт» героя. Некалькі лаканічных выяўленчых штрыхоў — і перад слухачом канкрэтна-відочна паўстаюць карцінкі з жыцця непаседлівай крыўляк-малпачкі, сумнага жырафяняці, нязграбнага медведзяняці, чарапахі, якая з-за сваёй марудлівасці трапляе ў смешную гісторыю. Твор гэты сведчыць аб тым, што яго аўтар з аднолькавай сур'ёзнасцю ставіцца як да «дарослай» музыкі, так і да музыкі для дзяцей, якая займае ў творчасці Тырманд трывалае месца. Трэба бачыць, з якім задавальненнем, жыва, непасрэдна адгукваюцца дзятва на гэтую музыку! Дарэчы, не толькі слухае, але і выконвае. Свежасцю вылучыліся два дзіцячыя хоры — «Змей» на тэксце Э. Межэлайца і «У лесе» на тэксце Э. Агняцет.

Мы ўжо адзначалі, што для творчасці Тырманд характэрна звалючыя стылю. На наш погляд, яна праўдліва ў нашырэні вобразнага дыяпазону творчасці, узмацненні драматычнага пачатку, эмацыянальнай напружанасці развіцця. Больш абостранымі сталі кантрасты. Гэтыя рысы ўласцівы Скрыпичнай санаце, дзе ўзнікне рэзкае супрацьпастаўленне лірыка-філасофскай, падобнай да паскалі трэцяй часткі з аб'ектыўнымі па тону, светлым па колеру другой і

чацвёртай часткамі. Сапраўдная трагедыянасць дасягаецца ў вакальным цыкле на словы Г. Лоркі. Ён складаецца з чатырох маналагаў: «Гітара», «Звон», «Танец», «De profundis». Кампазітару і тут уласціва ўжыванне гукавыяўленчага прыёму (у рыватнасці, імітацыя гул звона, які становіцца своеасаблівым лейтматэбрам цыкла). Але гэты прыём накіраваны на раскрыццё эмацыянальна-вобразнага падтэксту, ён паглыбляе агульны трагічны настрой твора.

Поспеху канцэрта шмат у чым садзейнічала захопленасць выканаўцаў, інструменталістай і сьпевакоў Я. Гладкова, М. Жылюка, М. Зданевіча, Л. Каспорскай, В. Цішынай, Л. Шамчук і інш. А таксама высокая канцэртмайстарская культура Л. Максімавай, Г. Рабіновіч, Л. Малышвай, Л. Тэр-Мінасян (усе яны — вучанцы Э. Тырманд, якая вядзе ў кансерваторыі канцэртмайстарскі клас). На сваім творчым вечеры Э. Тырманд прадэманстравала і ўласнае высокае выканаўчае майстэрства, выступіўшы з суправаджэннем найбольш дарагіх для яе твораў: маналагаў на словы М. Танка і «Камсамольскай песні» (словы М. Святлова). Ад аўтара гэтай песні, прасякнутай юнацкім запалам, імкненнем у будучыню, можна чакаць яшчэ шмат творчых здзяйсненняў.

Р. АПАДАВА.

МЫ СПЯВАЛІ РАЗАМ

Старонкі яркавага лёсу выдатнай беларускай спявачкі, з якой пераплаліся дзесяткі і дзесяткі творчых шляхоў многіх дзеячаў мастацтва, складуць кнігу ўспамінаў, над якой зараз працуе народная артыстка Саюза ССР Ларыса Пампееўна Александровская. З зайздроснай энергіяй пераглядае яна сваю аб'ёмную архіў, адбіраючы неабходныя дакументы, фотаздымкі (сярод іх ёсць нямала такіх, што ўпрыгожылі б экспазіцыю гістарычнага музея), прадумваючы будучыя раздзелы. Асобны раздзел кнігі Л. П. Александровскай мяркуе прысвяціць народнаму артысту БССР С. Л. Талкачову. З нагоды яго сямідзесяцігоддзя Ларыса Пампееўна прапануе чытачам газеты частку сваіх успамінаў пра вядомага піяніста-канцэртмайстра.

Канцэрт мы падрыхтавалі да пачатку сезона, мяркуючы праехаць з нашай праграмай па Беларусі. Настройвацца на гэтае выступленне я пачала яшчэ ў Рызе, дзе праводзіла адпачынак. Напярэдадні ад'езду ў Мінск слухала ў славутым Домскім саборы вядомага арганіста. Цудоўна іграў музыкант! Думкі міжволі спыталіся туды, дзе застаўся дом, любімы тэатр, сябры па мастацтву. Як шкада, што не чуе зараз гэтай чароўнай музыкі Сямён Львовіч!.. Усхваляваная, радасная вярталася я ў гасцініцу, а намерам захаваць частку ўражанняў для мінскіх сустрэч. На стале ўбачыла тэлеграму: «Сямён Львовіч сёння памёр»...

Наш канцэрт так і не адбыўся. З таго часу — а здарылася гэта ў 1970 годзе — я перастала выступаць.

...З дня прыезду ў наш оперны тэатр Сямён Львовіч Талкачоў быў пастаянным, нязменным сябрам у маім творчым жыцці. Ад работы над опернай партыяй — да канцэртаў: у Маскве, па краніе, у падшэфных установах, сельскіх гаспадарках, ваенскіх падраздзяленнях. На фронце і ў тыле — у дні Вялікай Айчыннай вайны... Сумесная наша праца пачалася з 1938 года, калі ў калектыве паявіўся гэты таварыскі, вясёлы чалавек, прастадушны ў жыццёвых пытаннях і ў той жа час — строгі суддзя ва ўсім, што датычыцца творчасці. Ён на дзіва хутка выклікаў прыхільнасць да сябе як музыкант. Пазней я дэведалася, што музыкант ён быў ужо тады даволі вопытны. Рана праявілася яго схільнасць да музыкі, рана пачаў ён вышчыцца на фартэпіяна: яму, самаму малодшаму з дваццаці дзяцей, бацькі стваралі ўсе ўмовы для любімых заняткаў. Родны Бабруйск ён пакінуў, каб працягваць вучобу ў Мінску. Потым — Маскоўская кансерваторыя, работа ў Першым тэатры Пралеткульту, Ленінградская філармонія, гарады Сібіры. І нарэшце — зноў Беларусь, наш тэатр оперы і балета.

Здаецца, за ўсе 32 гады жыцця ў Мінску Сямён Львовіч не меў выхадных. Не шкадаваў сябе і не ўмеў адпачыць ад спраў мастацтва. Сваё Талкачоў часта прыгадваў выпадкі з кампазітарам Нестарам Сакалоўскім, які прыбег некалькіх гадоў да Сямёна Львовіча. Узрушаны, быццам вырашаўся ягоны лёс: «Сенечка, паглядзі, скажы: гэта «штосьці» або «нічога»? Той сеў за інструмент, сыграў напісанае на нотным аркушы, зірнуў на Сакалоўскага: «А ведаеш, на маю думку, гэта — цудоўна!» І вось цяпер тую музыку, самым-самым першым выканаўцам якой быў Талкачоў, ведае кожны на Беларусі. Бо тыя нотныя радкі сталі гімнам нашай рэспублікі.

Так, мастацкай інтуіцыі Сямёна Львовіча бязмежна давяралі, ягоныя пароды данілі, ягоным музычным густам захопленыя. Я ніколі не хавалася ад яго заўваг аб тэмпах, сіле гучы, настроі. Бывала, спрачаліся, але не сварыліся. Працавалі і творчы, на роўных: гэта не быў дзурт спявачкі і канцэртмайстра. Я і не лічыла Сямёна Львовіча акампаніатарам. Называла яго выканаўцам, гаварыла: «наш канцэрт», «мы спяваем».

«Мы спяваем»... Звычайна канцэрт пачынаў ён. Выступаў як саліст, іграў класіку. Бетховен, Шопэн, Чайкоўскі, Рахманінаў — яго аўтары. Потым гучалі оперныя ары, рамансы, песні. Сямён Львовіч праводзіў сваю партыю ўсхвалявана, з поўнай аддачай сіл. Раваў спяваў. Так званы «пройгрышы» становіліся працягам музычнай думкі кампазітара. Гэтая думка, здавалася, жыва і ў паўзах — не фармальна, не бессэнсоўна, а некалькі пачуццёва перажытых піяністам, напоўненых пачуццём.

Дзіўная яго якасць — усведамленне асабістай адказнасці за музыку, якую выконваеш, праявілася ў рабоце над оперным рэпертуарам. Оперны клавір — не літаратура, напісаная спецыяльна для фартэпіяна, а ўсёго толькі пералажэнне аркестравай партытуры, прычым, далёка не заўсёды ўдалае. А Сямён Львовіч рабіў з любімым клавірам літаральна чуда: пасля яго ўласных транскрыпцый (шкада: ён ніколі іх не запісаў) у гучае раваў чуліся галасы скрыпкі, флейты... Ён прадумваў оперу цалкам і ў дэталю, як дырыжор.

«Уваходзіў» у твор. На ўроку прайграваў усё — ад пачатку да канца, па некалькі разоў — і сам спяваў вакальныя партыі. Так што саліст быў ужо адразу пазбаўлены бяздумнага механічнага заучвання толькі сваіх «кавалкаў». Сямён Львовіч прывучаў адразу спяваць не ноты, а музыку, слыхава рыхтаваў да будучых рэпетыцый з аркестрам.

Уменне Сямёна Львовіча надаваць раўню сімфанічнае гучанне неаднойчы прыводзіла ў захопленне і радавога слухача, і нас, музыкантаў. Расказваючы: у 1943 годзе (сама я была якраз у Маскве) група нашых артыстаў прыехала ў гарадок Каўроў. Без аркестра — аркестра не было — ігралі «Севільскага цырульніка». Публіка слухала оперу, публіка бачыла дырыжора. І публіка не хацела паверыць, што за ўвесь шматгабары аркестр працуе толькі адзін чалавек — піяніст Талкачоў. Настолькі поўна і маляўніча гучаў рэаль! А праз дваццаць гадоў адбылося вось што. Тэатр рыхтаваў пастаноўку «Спартака». Да аўтара музыкі, Арама Хачатуряна, былі камандзіраваны «дэлегаты» — у тым ліку і Сямён Львовіч. Як трактаваць партытуру балета? Тэмпы, нюзансы і г. д.? Хацелі пачуць аўтарскае тлумачэнне. Але нечакана для ўсіх Хачатурян, паставіўшы на піюітр клавір свайго твора, прапанаваў Талкачову: «Іграйце». Чытаць з ліста незнаёмыя ноты ды яшчэ ў прысутнасці аўтара?.. Збянтэжанасць збянтэжанасцю, але трэба садзіцца за інструмент... Калі Сямён Львовіч скончыў, кампазітар звярнуўся да нашага дырыжора: «Вось так і іграйце». Потым узяў клавір і, на тытульным лісце напісаўшы словы ўдзячнасці, падарыў ноты Сямёну Львовічу...

Незабыўная Дэкада беларускага мастацтва ў перадаваенай Маскве, да якой мы рыхтавалі «Міхася Падгорнага», «У пушчах Палесся», «Кветку шчасця»; гады крывавай барацьбы з нямецкім фашызмам, калі нашы канцэртныя брыгады выязджалі ў ваенскія падраздзяленні, да партызан, у шпіталі; пераможны сорок пяты — выступленні беларускіх артыстаў перад саветкімі воінамі ў Берліне; першыя крокі адроджанага мастацтва ў зруйнаваным Мінску. Шчырыя падзякі Талкачову ад такіх майстроў, як Казлоўскі, Лемешаў, Гураў... Усё гэта паўстае ў памяці, калі прыгадваю Сямёна Львовіча.

Некалі адзін з дырыжораў даў Талкачову такую характарыстыку: надзвычай добры педагог і рэпэцітар, акампаніатар; піяніст-віртуоз, музыкант высокай культуры і мастацкай ахайнасці; бездакорны «работнік на вытворчасці», фанатык свай справы, вялікі аўтарытэт у калектыве.

Ён быў для нас такі. І як абавязана я лёсу за шчаслівыя гады захопленай творчай працы з патрабавальным і мяккім, добрасумленным, безадмоўным Сямёнам Львовічам Талкачовым!

КОЖНАМУ зразумела, якую вялікую ролю ў нашым жыцці адыгрывае кінамастацтва. Партыя разглядае яго як важнейшы сродка камуністычнага выхавання, фарміравання светапогляду і духоўнага багацця савецкага чалавека. Гэта зноў падкрэслена ў прывітанні Л. І. Брэжнева ўдзельнікам і гасцям X Усеаюзнага кінафестывалу, які нядаўна праходзіў у сталіцы Латвійскай ССР. Кінаэкраны аб'ядноўваюць мільёны людзей розных узростаў, пасылаючы грамадству заключаную ў дзесятках і сотнях кінастужак ідэяна-эмацыянальную энергію. Сілу грамадскага фактара, які працуе ў пэўным накірунку, кінатвор набывае тады, калі ён становіцца прадметам увагі сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды. Патрэба та-

інертнасцю. Пра фільмы першага экрана звычайна пішуць амаль усе газеты, з іх складаюць тэлевізійную кінапанараму. Няўдалыя фільмы крытыкуюць у газетных публікацыях, лекцыйнай прапагандзе, на пасяджэннях секцый і кінаклубаў. А як быць з так званымі сярэднімі фільмамі? Іх больш усяго выходзіць на экраны. Бадай, тры чвэрці ўсёй штогадовай кінапрадукцыі займаюць стужкі, пра якія цяжка сказаць, добрыя яны ці дрэнныя. Есць актуальная тэма, праўдзівыя сітуацыі, цікава намечаныя вобразы герояў і, разам з тым, усё нібы неапраўлена, паказана павярхоўна.

А. Навагрудскі назваў такія фільмы «спрачунчымі» і раіў крытыкам не абыходзіць іх. Мне хочацца ўдакладніць увогуле слушную думку. Так, сярэднія

немаграфістаў і журналістаў БССР сумесную секцыю пачынаючых рэцэнзентаў? Я не ўяўляю сабе плённай практыкі асветлення кінамастацтва ў друку без таго, каб рэдакцыі не мелі сваіх пастаянных аўтараў-крытыкаў, не клапаціліся пра іх ідэйна-творчы рост.

Асвятляць важнейшыя звышні кінапрацэсу — задача ўсіх выданняў рэспублікі. Але высвятляецца, што сістэматычна ў нас няма каму пісаць пра кіно. Крытыкі-прафесіяналы перагружаны рознымі іншымі справамі, а журналістыкі актыўны рэцэнзентаў не створаны. Есць у нас штотомесячнік «На экраны Беларусі». Змест яго публікацый складаюць у асноўным звесткі аб новых фільмах. Выданне гэтае прынесла б значна большую карысць, калі б сумяшчала функцыі рэкламавання і рэцэнзавання. На такому прыпынку выдаюцца «Навіны кіно» на Украіне, у Латвіі, Літве, Грузіі. Вопыт, варты пераймання.

На семінары разгледжаны і абмеркаваны публікацыі аб кінамастацтве, якія былі зменчаны ў рэспубліканскіх і абласных газетах, а таксама часопісах за мінулы і бягучы год. Аглядальнікам выступалі амаль усе нашы кінакрытыкі: А. Красінскі, Г. Ратнікаў, Г. Тарасевіч, В. Смоль, А. Чарнушэвіч, Я. Крупеня, Т. Цюрына, аўтар гэтых радкоў і іншыя. Выказалі свае меркаванні аб нашых публікацыях госці з Масквы.

Перш за ўсё тое, што ўвогуле прыкметна павысіўся прафесіянальны ўзровень кінакрытыкі, аб чым сведчыць шэраг публікацый. А. Красінскі адзначаў, што залішне, відаль, будзе патрабаваць ад нашых газет, каб яны давалі сваім чытачам шырокае ўяўленне аб развіцці савецкага кінамастацтва. Адносна ж кінамастацтва нашай рэспублікі, пастаюнка такой задачы правамерная. Матэрыялы 1976-77 гадоў сведчаць, што рэдакцыям нестася мэтанакіраванасці і сістэмы ў асвятленні кіно. Мала публікуюцца праблемныя артыкулы, кінаагляды, не ўсе значныя рэжысёрскія рэжысёры. Кваліфікацыйны ўзровень публікацый здавальняючы, але большасць беларускіх фільмаў газеты не рэцэнзуюць. Не скарыстоўваюць нашы газеты такія важныя жанры, як кінаагляды, праблемныя артыкулы, нататкі-роздумы драматургаў, рэжысёраў, апэратараў аб сваёй творчасці.

Не прывабнай музай, а беднай Золушкай выглядае кіно і на старонках нашых часопісаў. 1-2 артыкулы ў год — такая норма публікацый усталявалася ў практыцы часопісаў «Полымя», «Неман», «Малодось», «Беларусь». Абмінаюцца важныя праблемы кінамастацтва, яго ўзаемазвязей з іншымі мастацтвамі. Рэдакцыі часопісаў не знаходзяць магчымасцей ці то патрэбы аналізаваць не толькі кінапрацэс, але і тое, як ён асэнсоўваецца даследчыкамі і крытыкамі. За апошні час выдадзена некалькі кіназнаўчых кніг, а рэцэнзія была толькі на зборнік «Кіно Советской Белоруссии» («Полымя», 1976, № 4).

Аглядальнікі адначалі недастатковасць грунтоўных і кваліфікаваных публікацый на старонках маладзёжных газет. У «Чырвонай змензе» і «Знамени юности» можна знайсці асобныя цікавыя рэцэнзіі, артыкулы і творчыя партрэты. Але ў рэдакцыі няма сістэмы ў прапагандзе кінамастацтва, выхаванні на яго з'явах высокіх ідэйна-эстэтычных крытэрыяў у маладога пакалення. У гэтым сэнсе аналагічная задача стаіць і перад «Настаўніцкай газетай». Ці трэба гаварыць, якое месца займае «вялікае» і «малое» кіно ў жыцці школьнікаў, як часта сустракаюцца з пытаннямі ўс-

прыняцця кінатворцаў настаўнікі? Газета піша аб дзіцячых і юнацкіх фільмах, але піша недастаткова. А ў рэцэнзіях перавага аддаецца пераказу зместу фільмаў. Трэба сказаць, што такі метад рэцэнзавання характэрны для практыкі не толькі названай газеты. З нямногіх публікацый пад рубрыкай «Кіно», якія знаходзіліся ў абласных газетах, толькі асобныя вырываюцца за межы пераказу. Я не гавару ўжо тут пра раённыя газеты, дзе сустрачыць паўнацэнную рэцэнзію — амаль немагчыма.

Кваліфікаванасць, сучасныя крытэрыі — адно з абавязковых патрабаванняў, якое прад'яўляе час да кінакрытыкаў. І ўсё ж мы павінны адразу ж магчымасці мясцовых выданняў і рэспубліканскіх. У апошніх яны значна большыя — ёсць творчыя саюзы, пачынаюцца кінастудыі, Дом кіно, кінакрытыкі, інстытут мастацтвазнаўства. І пры ўсім тым газеты і часопісы не спяшаюцца сустрачаць сучасным патрабаванням. У канцы мінулага года Саюз кінамастацтваў БССР прысудзіў спецыяльную прэмію рэдакцыі газеты «Вячэрні Мінск» за сістэматычнае і кваліфікаванае асвятленне кінамастацтва. Сёлета ж рубрыка «Кінавока» з'явілася ўсяго некалькі разоў. Аслутнасць яе не могуць кампенсавать асобныя абагульняючыя матэрыялы і анатацыі новых фільмаў.

Нельга сёння па-сур'ёзнаму гаварыць аб кінапрапагандзе, не ўлічваючы магчымасці тэлебачання. У яго праграмах фільмы займаюць адно з важнейшых месцаў — дакументальныя, мастацкія, навукова-пазнавальныя і іншыя. Як плануе наша Рэспубліканскае тэлебачанне свае кінапраграмы, што і на якім узроўні наведваюцца пра кіно — на такіх тэмах не сустрачэнне публікацый у друку. Вельмі рэдкія рэцэнзіі на тэлефільмы, не ацэньваюцца нават тыя, што створаны ў нас, у рэспубліцы. У праграмах мінскай кінастудыі мноства рубрык. Сталася набыта перадача «24 кадры ў секунду». Кола яе прыхільнікаў даволі шырокае, тэлегледачы запамінілі дыспуты, якія былі арганізаваны ў мінулым годзе па беларускіх фільмах «Час яе сыноў» і «Сын старшынні», гутаркі вядучага А. Красінскага з рэжысёрамі і апэратарамі. Але — куды зніклі «24 кадры ў секунду»?

Мне вельмі хочацца падтрымаць думку кінакрытыка Т. Івановай аб тым, што пісаць нам трэба як публіцыстам — маючы свой погляд на тыя ці іншыя з'явы мастацтва, адстойваць гэты погляд, пераконваць у ім як аўтараў кінатворцаў, так і тых, да каго яны звернуты. Не трэба забывацца і на тое, што сёння нельга падыходзіць да кінамастацтва з меркамі мінулых гадоў. Кінапрацэс развіваецца, мяняюцца прыпынкі і прыёмы асэнсавання жыцця, ускладняецца структура фільмаў, узбагачаецца экранная паэтыка. Без уліку ўсяго гэтага рэцэнзенту нельга ўзняцца да ўзроўню, на якім вядуць дыялог з гледачом самі аўтары. Трэба рашуча адмаўляцца ад такога метаду рэцэнзавання, калі толькі выстаўляюцца ацэнкі. У рэцэнзіях вельмі рэдка сустрачэнне спробу крытыка ці журналіста раскрыць ідэю фільма пра яго вобразны лад, сутнасць характараў, аўтарскую іх канцэпцыю.

Шмат іншых важных пытанняў і аспектаў узаемаадносін кінамастацтва і сродкаў масавай інфармацыі закраналася на семінары. Хочацца спадзявацца, што ўсё гэта прынясе карысць нашай крытыцы.

Е. БОНДАРАВА,
член прэзідыума СК БССР.

ГЭТЫ СТРАКАТЫ КІНАСВЕТ...

РОЗДУМ ПАСЛЯ РЭСПУБЛІКАНСКАГА СЕМІНАРА КІНАРЭЦЭНЗЕНТАЎ

кой увагі ўзрастае ад таго, што сённяшні кінамастаграф наколькі магутны па здольнасці ўплываць на чалавека, настолькі стракаты і складаны па ідэйна-мастацкіх вартасцях.

Аб тым, як асвятляецца кінамастацтва ў друку і па тэлебачанню, якія задачы і праблемы стаяць сёння перад кінакрытыкай, ішла гаворка на нядаўнім семінары кінарэцэнзентаў. Тры дні Рэспубліканскі Дом кіно быў аддадзены ў распараджэнне кінакрытыкаў і журналістаў, якія пішуць пра кіно. На сустрэчу з імі прыходзілі кінамастаграфісты, рэдактары творчых аб'яднанняў кінастудыі «Беларусь-фільм». У семінары ўдзельнічалі маскоўскія кінакрытыкі А. Навагрудскі, Т. Іванова, Л. Рыбак. Разам з тым супрацоўнікі некаторых рэспубліканскіх і абласных выданняў чамусьці не праявілі цікавасці да вельмі важнага, на маю думку і на думку ўдзельнікаў семінара, мерапрыемства, якое ўпершыню давялося ажыццявіць сумесна Саюзамі кінамастаграфістаў і журналістаў Беларусі.

— Нам вельмі патрэбна ўвага друка, добраазычлівае і патрабавальнае, справядлівае і кваліфікаванае слова крытыкаў, — сказаў першы сакратар праўлення Саюза кінамастаграфістаў БССР В. Тураў.

Мэтай семінара было садзейнічаць актыўнай кінакрытыцы ў пераважна друку, павышэнню ўзроўню і крытэрыяў прапаганды важнейшага з мастацтваў. Гаворка пра гэта пачалася з выступлення старэйшай камісіі тэорыі і гісторыі кіно і кінакрытыкі Саюза кінамастаграфістаў ССРСР А. Навагрудскага. Нельга не пагадзіцца з яго думкай, што ўвага друку да кіно — адзін з важнейшых паказчыкаў клопотаў грамадства аб эфектыўнасці эстэтычнага і маральнага выхавання мас, перш за ўсё маладога пакалення.

У наш час усеагульнай даступнасці кінамастацтва ў шэраг актуальных паўстае задача павышэння «каэфіцыента карыснага дзеяння» найбольш значных кінафільмаў. Тут крытыка можа зрабіць вельмі многае, калі яна будзе мець шырокую грамадскую трыбуну і весціся на адпаведным узроўні.

Сучасны кінаэкран то здзіўляе глыбіняй і навізнай адлюстравання жыцця, складанай структурай і багатай выяўленчай палітрай, то засмучае звыкласцю мастацкіх рашэнняў і эмацыянальнай

фільмы замоўчваюць нельга. Пра іх трэба пісаць. Але не толькі і не столькі прапагандаваць іх, а разбіраць, аналізаваць, высвятляючы і абгрунтоўваючы, дзе і чаму аўтары не дасягнулі глыбіні асэнсавання жыцця і мастацкай пераканальнасці. Якраз у такіх выпадках крытыка больш за ўсё патрэбны аналітычны якасці. Крытыкам і рэцэнзентам трэба з большай рашучасцю і аргументаванасцю раскрываць мяшчанскую мараль, невысокія мастацкія вартасці многіх «касных» замежных фільмаў. Адно з важнейшых прызначэнняў крытыкі — павышэнне яе ролі ў ідэалагічнай барацьбе. Хіба ў тым, што нярэдка камерцыйным на характару фільмы маюць большы поспех у гледачоў, чым сапраўды мастацкія, — не праяўляюцца недаацэнка ролі друку на важнейшым участку нашай работы? Кінакрытык — баяц ідэалагічнага фронту, а асноўная трыбуна яго — сродкі масавай інфармацыі і прапаганды.

Магістральны накірунак развіцця савецкай літаратурна-мастацкай крытыкі сёння — даследаванне мастацкага працэсу, раскрыццё глыбінных сувязей мастацтва з жыццём народа. А гэта патрабуе ад крытыкаў, у якіх бы жанраў яны ні выступалі, кампетэнтнасці, пераканаўчасці, публіцыстычнай страснасці. У сувязі з гэтым асаблівае значэнне набывае прадуманая сістэма асвятлення мастацтва наогул, кінамастацтва ў прыватнасці, а таксама пастаянная ўвага творчых саюзаў і рэдакцый газет і часопісаў да выхавання кадры кінакрытыкаў. У маскоўскіх крытыкаў, якія ўдзельнічалі ў нашым семінары і знаёмліліся з публікацыямі нашых газет, былі падставы прыйсці да вываду, што ў Беларусі недастаткова клопаюцца аб панаўненні невялікага пакуль калектыву кінакрытыкаў маладымі, чужымі да мастацтва кадрамі. Адкуль іх браць? На маю думку, перш за ўсё з выпускнікоў Усеаюзнага інстытута кінамастаграфіі, факультэта журналістыкі БДУ, дзе выкладаюцца асновы кінамастацтва і кінакрытыкі, з актыўных і здольных да аналізу мастацкіх твораў наведвальнікаў кінаклубаў. Трэба, каб іх прыкмычалі секцыі крытыкі і рэдакцый газет. Можна, варты пераняць практыку такіх гарадоў, як Масква, Ленінград, Кіеў, і стварыць пры Саюзах кі-

В. Крэпак адзначае, што ў артыкуле «Муза і гандаль» правільна ўзнята пытанне аб нізкай якасці афармлення вітрын сталічных магазінаў. Адна з прычын такой аналітычнасці — слабы ўдзел у гэтай справе прафесіянальных мастакоў, якія на сутнасці ігнаруюцца «Белгандальрэкламай».

А між тым мастакамі — членамі секцыі афарміцельскага мастацтва Саюза мастакоў БССР — назапашаны значны вопыт у афармленні інтэр'ераў магазінаў, гандлёвай рэкламы і г. д. Творчасць мастакоў, якія працуюць у гэтай галіне, будзе шырока прадстаўлена на Першай рэспубліканскай выстаўцы афарміцельскага мастацтва, якая намечана на чэрвень-ліпень г. г.

Змяшчаючы адказы даючых зацікаўленых інстанцый, рэдакцыя вымушана канстатаваць, што разгаворы па сутнасці ў іх няма. Асабліва гэта тычыцца Міністэрства гандлю БССР. У той час, як у артыкуле «Муза і гандаль» указвалася на канкрэтныя недахопы ў афармленні вітрын мінскай магазінаў, адсутнасць сістэмы, беднасць выяўленчых сродкаў, прагматычны падыход, безгустоўнасць, — таў Назараў палічыў за лепшае абмежавацца агульным дэкларацыйным аб тым, што «распрацаваны канкрэтныя мерапрыемствы...»

Менавіта канкрэтны адказ мы і спадзяваліся атрымаць ад Міністэрства гандлю рэспублікі.

«ЛЁС СТАРОГА САДУ»

Так называўся артыкул У. Альгерчына, змешчаны ў штотыднёвым за 13 мая г. г. У ім узнікла праблема далейшага развіцця садоўніцтва ў рэспубліцы.

Міністэрства сельскай гаспадаркі рэспублікі абмеркавала артыкул і лічыць, што яго факты адпавядаюць сапраўднасці.

З мэтай павелічэння вытворчасці садавіны Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР распарадзіла ўнесла на разгляд дырэктарыяў арганізацый праект паставы аб мерах па далейшаму павелічэнню вытворчасці і нарыхтовак гародніны, садавіны і ягад у рэспубліцы. У ёй на

далейшага паглыблення спецыялізацыі і павышэння ўзроўню канцэнтрацыі галіны, паліпшэння міраўніцтва спецыялізаваных садавіна-ягаднікаў саўгасамі прадугледжваецца павелічэнне вытворчасці і нарыхтовак садавіны.

Плануюцца сканцэнтраваныя вытворчасць садавіны ў 20—30 спецыялізаваных саўгасах, дзе ў кожным з іх плошча пасадкаў будзе даядзена да 500—1.000 га. Міністэрства плануе весці работу па стварэнні міжкаласных (міжгаспадарчых) садавінных комплексаў.

Пра гэта паведаміў у рэдакцыю Ф. Санько, намеснік міністра сельскай гаспадаркі рэспублікі.

ПА СЛЯДАХ ВYSTУПЛЕННЯЎ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«МУЗА І ГАНДАЛЬ»

Артыкул, які пад такой назвай быў змешчаны ў «Літаратуры і мастацтве» ў нумары ад 11 лютага 1977 г., уздымаў пытанні афармлення вітрын магазінаў у Мінску.

Лік наведаных рэдакцыі намеснік міністра гандлю БССР М. Назараў, артыкул быў абмеркаваны ў Міністэрстве разам з намеснікамі начальнікаў упраўленняў гандлю мінскіх абласнога і гарадскога выканкомаў і дырэктарам камбіната «Белгандальрэклама».

Міністэрствам гандлю БССР сумесна з Усеаюзнаым аб'яднаннем «Саюзгандальрэклама» распараданы канкрэтныя мерапрыемствы па значнаму паліпшэнню гандлёвай рэкламы ў рэспубліцы ў 1977—1980 гадах.

Матэрыялы правяркі выканання гэтых мерапрыемстваў будуць разгледжаны Міністэрствам гандлю ў чэрвені гэтага года.

Рэдакцыя атрымала таксама адказ ад Саюза мастакоў БССР. У ім зазначылі творчых

«ДАВАЦЬ ШЧАСЦЕ ЛЮДЗЯМ...»

Толькі на творчым вечары кінарэжысёра аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» Раісы Дзодзіевай у Доме кіно зрані даў магчымасць убачыць разам яе «выбраныя творы»: «У свеце цудоўнага», «Сувораўцы», «Радзіма, без цябе я патухшы ачаг», а тансама кіначасопісы «Савецкая Беларусь», і «Піянер Беларусі», прысвечаныя 30-годдзю вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

А яшчэ жывуць ва ўдзячнай памяці глядачоў кіначасопісы Р. Дзодзіевай «Глобус Напалеона», «Геаграфія Беларусі», «Беларускія маршруты», «20 000 тэатральных сустрэч» і іншыя. І самая першая карціна пра народнага паэта Беларусі «Янка Купала», якая стваралася ў садружнасці з А. Вялюгіным. Сярод беларускіх пісьменнікаў, з якімі асабліва плённа працавала Раіса Барысаўна — У. Караткевіч, Б. Бур'ян.

Ва Усесаюзнам інстытуце кінематаграфіі Р. Дзодзіева пачыла ў выдатных кінематаграфістаў Л. Куляшова, А. Халовай, Р. Рашалы, Леў Куляшова гаварыць: «Трэба пастарацца паспець зрабіць магчыма больш, таму што, на маю думку, няма большага задавальнення, чым даваць шчасце людзям сваёй работай. Я бачыў шчаслівых людзей. Іх было шмат сярод маіх вучняў». Адна з іх — Раіса Дзодзіева.

І. РЭЗНІК, метадыст Дома кіно.

ПЕДАГОГ П А ПРЫЗВАННЮ

Добрым, чутым, мілым, збялым запомніўся Самуіл Рыгоравіч Новак усім, хто з ім працаваў, хто ў яго вучыўся, хто з ім так або інакш меў сувязь. Прыродны настаўнік, чалавек дзіўнага, асаблівага педагогічнага таленту, ён быў дацэнтам кафедры майстэрства анцэра Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Хочацца нагадаць аб гэтым чалавеку цяпер: сёлета яму споўнілася 80 гадоў.

...Вучобу ў Музычна-драматычным інстытуце імя Лысенкі ў Кіеве ён спалучаў з работай педагога па эстэтычнаму выхаванню ў дзіцячых дамах (20-я гады), пазней працаваў мастацкім кіраўніком Кіеўскага тэатра рабочай моладзі. З 1929 года Новак на педагогічнай працы ў Кіеўскім тэатральным інстытуце, а ў час Вялікай Айчыннай вайны ён мастацкі кіраўнік Кіеўскага абласнога драматычнага тэатра.

У Мінск Самуіл Рыгоравіч прыехаў у 1945 годзе. Дапамагаў у стварэнні кафедры майстэрства анцэра тэатральнага інстытута, прымаў удзел у першым наборы на актёрскае аддзяленне. У 1950 годзе ён выпускае чарговы курс актёраў. У яго дыпломным спектаклі па п'есе М. Горькага «Дзеці сонца» былі заняты цяпер вядомыя актёры: Л. Драздова — народная артыстка РСФСР, С. Мацюкевіч, І. Дзіданка, К. Сянкевіч і інш.

Апошнія гады жыцця і творчасці Новака былі звязаны са студэнцкім тэатральным калектывам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна, дзе пад яго кіраўніцтвам стаялі п'есы М. Горькага, А. Чэхава, А. Арбузава, Ф. Інозе і інш.

А. КОРЕУТ, старшы выкладчык кафедры рэжысуры і майстэрства анцэра Мінскага інстытута культуры.

ДУМАЮ, што У. Калачык у сваім артыкуле «Патрабуецца чараўнікі» падмае важныя пытанні развіцця сеткі культасветустаноў на сяле.

За апошнія гады на Міншчыне адбыліся пэўныя змены ў сістэме сельскіх клубных устаноў. У цэнтры многіх сельскіх Саветаў створаны сельскія дэмы культуры. Цяпер іх у вобласці 256.

Партыйныя, прафсаюзныя, камсамольскія, іншыя грамадскія арганізацыі, сельскі Савет, адміністрацыя пастаянна выкарыстоўваюць СДК у якасці свай апарнай базы для правядзення культурна-масавай і ідэйна-выхаваўчай работы. Ён казвае таксама метадычную і практычную дапамогу сельскім і калгасным клубам, таму што мае больш падрыхтаваныя кадры, а таксама лепшую матэрыяльную базу.

Улічваючы вялікую ролю сельскага Дома культуры ў грамадска-палітычным і культурным жыцці на сяле, трэба было б, на нашу думку, па прыкладу Расійскай Федэрацыі ствараць гэтыя ўстановы культуры не толькі ў цэнтрах сельскіх Саветаў, але і ў цэнтрах калгасаў і саўгасаў. Бо паміж клубных устаноў тут, бывае, не горшыя, а лепшыя, чым у цэнтрах сельскіх Саветаў.

Мы прымаем меры па далейшаму ўмацаванню сельскіх дамоў культуры кваліфікаванымі кадрамі. Толькі ў 1976 годзе туды было накіравана 45 спецыялістаў. Сёлета яшчэ армію культурмейцаў папоўняць выпускнікі навучальных устаноў культуры. У вобласці дзейнічае сістэма перападрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі клубных работнікаў. Усе работнікі СДК у адпаведнасці з планам упраўлення і аддзелаў культуры праходзяць перападрыхтоўку на абласных курсах, у нашым рэспубліканскім інстытуце, шырока выкарыстоўваецца стажыроўка ў РДК і ГДК, на базе аспрэных СДК, настаўніцтва. Пры аддзелах культуры дзейнічаюць 5—10-дзённымі семінары-практыкумы для пачынаючых культасветработнікаў, штоквартальна праходзяць 3—4-дзённымі семінары па пытаннях бягучага і перспектывага планавання, абагульнення і распаўсюджвання перадавога вопыту культасветработы.

Упраўленнем культуры абагульнены і распаўсюджаны вопыт работы Блужскага СДК Пухавіцкага раёна, Вішнявецкага СДК Стаўбцоўскага раёна, Кам'янцкага сельскага клуба Мінскага раёна і інш.

Прымаюцца меры па стварэнню неабходных жыллёва-бытавых умоў для клубных работнікаў, павышэнню іх аўтарытэту.

Разам з тым, у сістэме культасветустаноў на сяле ў бліжэйшыя гады па-ранейшаму будзе дамінаваць сельскі клуб. Так, на 1 студзеня 1977 года ў вобласці працавала 586 сельскіх клубаў, а таксама 174 калгасныя і 161 прафсаюзны клубы.

Па шэрагу прычын сетка клубных устаноў на Міншчыне складалася стыхійна і не адпавядае перспектывамаму аб'ёму і ўзроўню масава-палітычнай і культурна-масавай работы.

У нас ёсць клубы, якім, па сутнасці, няма каго абслугоўваць, бо насельніцтва вёсак, дзе яны знаходзяцца, з кожным годам меншае.

Такім чынам, сістэма культурнага абслугоўвання насельніцтва, заснаваная на малень-

кіх аўтаномна дзейючых сельскіх клубах, усё больш прыходзіць у супярэчнасць з рэчаіснасцю.

Цяпер у вобласці пераважаюць малыя клубы (амаль 63 грацэнты) з глядзельнай залай менш чым у 150 месц, дзе нават няма пакояў для гурткавай работы і ўсяго адзін штатны работнік. У сярэднім за год іх наведвае не больш чым 8 тысяч чалавек, а ў калгасах—3 тысяч. Менавіта такія клубы з адным загадчыкам «універсалам» з'яўляюцца найбольш слабым звяном у сістэме культурнага абслугоўвання насельніцтва, таму што іх дзейнасць значна адстае ад запатрабаванняў працаўнікоў сяла, асабліва моладзі.

Як паказвае практыка, малодыя спецыялісты ў такіх клубах не жадаюць працаваць, бо не

канцы мінулага года стварылі такія комплексы на базе ўстаноў культуры Нарачанскага і Каловіцкага сельскіх Саветаў Вілейскага раёна і Вішнявецкага і Аталезскага сельскіх Саветаў Стаўбцоўскага раёна.

Галоўнае ў арганізацыі культурных комплексаў — пошукі найбольш рацыянальных і эфектыўных форм выкарыстання існуючых клубаў, іх кадраў, матэрыяльных рэсурсаў, вышукванне дадатковых унутраных рэзерваў і магчымасцей гаспадарак і сельскіх Саветаў для павышэння якасці культурнага абслугоўвання працоўных ва ўсіх населеных пунктах.

У Вішнявецкім, Аталезскім і Нарачанскім сельскіх Саветах цэнтралізаваны клубных устаноў адбылася вакол сельскіх дамоў культуры, у Каловіцкім сельскім

мам сельскага Савета і зацвярджаюцца выканкомам раённага Савета дэпутатаў працоўных. Кіруючыся пісьмом Міністэрства фінансаў СССР, праўлення Дзяржбанка СССР, ВЦСПС, Дзяржкамтэта Савета Міністраў СССР па пытаннях працы і заробтнай платы «Аб парадку гаспадарчага ўтрымання клубаў, дамоў культуры і іншых устаноў на долевых асновах», савет культурнага комплексу заключае дагавор з кіраўніцтвам гаспадарак, прафсаюзных арганізацый на долевых ўдзел у выдатках па ўтрыманню комплексу.

Культурны комплекс знаходзіцца на бюджэце сельскага Савета і мае самастойныя кватэры па бюджэтных і спецыяльных сродках. Фінансаванне комплексу робіцца за кошт сродкаў мясцовага бюджэту, якія выдаткаваны сельскім Саветам на ўтрыманне культасветустаноў, культурнага калгасаў, адлічэнняў саўгасаў, прадпрыемстваў, прафсаюзных арганізацый, а таксама за кошт сродкаў, якія ідуць ад платных мерапрыемстваў — канцэртаў, спектакляў і г. д.

З дня стварэння культурных комплексаў у нашай вобласці прайшло нямнога часу, і было б заўчасным падводзіць вынікі гэтай работы. Але і невялікі вопыт дазваляе з упэўненасцю сцвярджаць, што стварэнне цэнтралізаваных клубных аб'яднанняў станоўча адбіваецца на павышэнні якасці і пашырэнні аб'ёму культурна-асветнай работы на сяле.

У Аталезскім сельскім Саце Стаўбцоўскага раёна раней было 4 клубныя ўстановы і 4 чырвоныя куткі на жывёлагадоўчых фермах. Цяпер усе яны ўвайшлі ў склад цэнтралізаванай клубнай сістэмы. Зацвярджаны пасады дырэктара цэнтральнага Дома культуры, мастацкага кіраўніка, метадыста, кіраўнікоў танцавальнага калектыву і духавога аркестра, загадчыкаў філіялаў. Работнікі атрымліваюць даплату па 30 рублёў у месяц. Распрацаваны комплексны план работы ўсяго культурнага комплексу. Яго работнікі арганізуюць мерапрыемствы ва ўсіх населеных пунктах зоны. У комплексным плане па днях і гадзінах раслісяны ўсе мерапрыемствы па ўсіх філіялах і чырвоных кутках. Людзі сталі з ахвотай хадзіць у клуб.

Такім чынам, стварэнне на базе СДК культурных комплексаў дае магчымасць больш кваліфікавана і мэтанакіравана плановаць работу, сумесна распрацоўваць і праводзіць масавыя мерапрыемствы як у ЦДК, так і яго філіялах, ствараць гурткі і аб'яднанні па інтарэсах ва ўсіх населеных пунктах і вытворчых участках, больш рацыянальна выкарыстоўваць музычныя інструменты, тэхнічныя сродкі, тэатральныя касцюмы, рэквізіт.

Ствараюцца магчымасці для ліквідацыі ведамасных бар'ераў у культурным будаўніцтве. Адзіныя грамадскія саветы па культуры накіроўваюць і каардынуюць дзейнасць усіх культурна-асветных устаноў, аб'ядноўваюць іх сродкі і рэсурсы незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці.

Ідзе эксперымент. Спадзяёмся, што хутка ён ператворыцца ў нашу штодзённую практыку.

У. ЕЎСЯВІЧ, начальнік упраўлення культуры Мінскага аблвыканкома.

ІДЗЕ ЭКСПЕРЫМЕНТ

У «Літаратуры і мастацтве» за 3 чэрвеня г. г. быў надрукаваны артыкул старшыні калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна, Героя Сацыялістычнай Працы У. Калачыка «Патрабуецца чараўнікі», у якім аўтар гаварыць аб праблемах павышэння эфектыўнасці сельскіх клубных устаноў, у прыватнасці, сельскіх дамоў культуры.

Артыкул У. Калачыка выклікаў цікавасць у нашых чытачоў. З гэтага нумара пад рубрыкай «Сельскі Дом культуры: практыка, пошук» штотыднёвік пачынае публікацыю матэрыялаў, прысвечаных гэтай важнай і надзеяннай тэме.

Сёння прапануем увазе чытачоў артыкул начальніка ўпраўлення культуры Мінскага аблвыканкома У. Еўсєвіча.

бачаць магчымасці прымяняць на практыцы атрыманыя веды, развіваць і ўдасканальваць сваю кваліфікацыю. Працуючы ў адзіночку, яны часта пазбаўлены магчымасці своечасова атрымаць метадычную дапамогу, практычную параду больш вопытнага работніка. У выніку ў нас вельмі высокая цяжкасць кадраў. У мінулым годзе кінулі працу ў сельскіх клубах 434 работнікі, што складае 30 працэнтаў ад агульнага іх ліку. За перыяд з 1974 па 1976 год у клубныя ўстановы вобласці быў накіраваны 321 спецыяліст, а пайшоў за гэты час 204 чалавекі. 47 клубных работнікаў не маюць нават сярэдняй агульнай адукацыі. Як правіла, у такіх клубах няма гурткаў мастацкай самадзейнасці, аб'яднанняў па інтарэсах, не праводзяцца тэматычныя вечары, канцэрты і іншыя масавыя мерапрыемствы, арганізацыя якіх магчыма толькі пры наяўнасці адпаведнага актыву і кваліфікаванага кіраўніка.

Зусім відавочна, што нам трэба гур'эзна думаць пра павышэнне ўзроўню і эфектыўнасці работы клубных устаноў, шукаць новыя, найбольш рацыянальныя формы іх арганізацыі. Гэтая задача, на нашу думку, можа быць вырашана шляхам стварэння ўзбуджальных клубных аб'яднанняў на базе аўтаномных цяпер сельскіх клубаў на чале з сельскім Домам культуры.

Вывучышы вопыт Свардлоўскай вобласці па стварэнню культурных комплексаў, партыйныя і савецкія органы Вілейскага і Стаўбцоўскага раёнаў пры падтрымцы абкома КПБ і аблвыканкома яшчэ ў

Савеце — вакол прафсаюзнага клуба. Усе сельскія клубы і чырвоныя куткі ператвораны ў філіялы, якія падпарадкоўваюцца цэнтральнаму Дому культуры, і складаюць разам з ім адзіную цэнтралізаваную сістэму клубнага абслугоўвання насельніцтва. На цэнтральным Доме культуры ўскладаецца ўся адказнасць за арганізацыю культасветнай работы на тэрыторыі сельскага Савета. Штатныя работнікі філіялаў падначалены дырэктару цэнтральнага Дома культуры і складаюць адзіны калектыв, аб'яднанымі сіламі якога распрацоўваюцца і адбываюцца ўсе клубныя мерапрыемствы. Уся работа праводзіцца па адзінаму комплекснаму плану, які распрацоўваецца пад кіраўніцтвам партыйнай арганізацыі.

Кіруюць культурным комплексам грамадскі савет і дырэктар цэнтральнага Дома культуры. Грамадскі савет выбіраецца на сходзе прадстаўнікоў усіх арганізацый і гаспадарак і зацвярджаецца выканкомам сельскага Савета. Дырэктар прызначаецца аддзелам культуры райвыканкома. У склад грамадскага савета ўваходзяць прадстаўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх і гаспадарчых арганізацый, работнікі ўстаноў культуры, актывы.

САМАДЗЕЙНЫЯ мастацкі — Радзіме — так называлася Усесаюзная выстаўка работ самадзейных мастакоў і майстроў народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў гонар 60-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Выстаўка, праведзеная ў Маскве, з'явілася адным з заключных мерапрыемстваў першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

На Усесаюзнай навукова-практычнай канферэнцыі, якая падвяла вынікі фестывальнага агляду народнай і самадзейнай мастацкай творчасці, абмяркоўваліся важнейшыя праблемы яе далейшага развіцця. Вядомыя дзеячы савецкай культуры, мастакі і мастацтвазнаўцы, аналізуючы экспазіцыю выстаўкі, адзначалі яе важную асаблівасць — глыбокі ідэйны змест і

на творчасць майстра ўсякай катэгорыі заключацца ў нейкай рамкі? Ці правільна мы разумеем самую сутнасць традыцыі ў яе суадносінах з сучасным жыццём? Мо паняцце «ў рамках», у «рэчышчы» традыцыі ў нейкай меры падыходзіць толькі для нашых ганчароў, майстроў народнага ткацтва? Але ці падыходзіць яно да майстроў саломалляцтва Кацярыны Арцёменка, Таісіі Агафоненка, Лідзіі Главацкай, якія стварылі цэлы свет яркіх, на дзіва цудоўных вобразаў? І такое пытанне: што значыць «мясцовыя мастацкія традыцыі» пры сённяшнім патоку інфармацыі, сродках камунікацыі?

Патрабуюць перагляду і адносіны да самадзейнай выяўленчай творчасці. Трэба больш актыўна сцвярджаць яе пазіцыі, разглядаючы гэтую з'яву як цэласны пласт народнай культуры. Часта пры ацэнцы работ народнай і самадзейнай выяўлен-

больш поўна, разнастайна, «глядзеца» больш цікава. У экспазіцыі было шмат старых работ, якія ўжо не раз дэманстраваліся, і, павадле ўмоў Палажэння аб фестывалі, не павінны былі прымацца на гэтую выстаўку. Гэта — івянецкая кераміка (выключаючы работы М. Звярко), старыя, далёка не лепшыя работы Веры і Міхаіла Дзегцярэнкаў, аднастайная разьба па дрэву Анатоля Міхеенкі, «Музыкант» Сцяпана Жаголіка, многія жывапісныя палотны і г. д.

А як на Усесаюзнай выстаўцы былі прадстаўлены асобныя вобласці Беларусі? Мы налічылі больш чым 50 аўтараў з Мінска і Мінскай вобласці, каля 40 майстроў з Гомельшчыны, больш чым 20 — з Віцебшчыны, Гродзеншчыны... У той жа час Брэсцкая вобласць была прадстаўлена толькі ганчарнымі вырабамі Антона Такарэўскага і ткацтвам сяла Мо-

ем, ляпці? Сапраўды — дзе? Як можа далучыцца да мастацкай творчасці вучнёўская і заводская моладзь? Гурткоў і студый, творчых клубаў у нас у рэспубліцы амаль няма. У рэспубліцы адзін гурток прыпадае на 36 клубаў, у той час як ва Узбекскай — на 31, у Азербайджанскай — на 21. У Латвійскай і Эстонскай ССР студыя (гурток) выяўленчага і дэкаратыўнага мастацтва працуе пры кожным РДК (ГДК). 33 студыям Латвійскай ССР прысвоена званне народнай. Цікавыя формы работы з выяўленчай самадзейнасцю ў Літоўскай ССР.

Не выпадкова ў работах майстроў гэтых рэспублік, паказаных на Усесаюзнай выстаўцы, адчуваецца высокая мастацкая культура, умённе абагульніць форму, раскрыць прыгажосць матэрыялаў. Менавіта гэтых якасцей, у большасці выпадкаў, і не хапае творам нашых майстроў. Але хто ў нас зацікавіўся арганізацыйнымі формамі і вопытам работы з народнымі майстрамі і самадзейнымі мастакамі ў гэтых рэспубліках?

Безумоўна, у ходзе фестывалю ў нас вялася пэўная работа з народнымі майстрамі і самадзейнымі мастакамі. Паспяхова ўвогуле прайшлі абласныя выстаўкі. Асабліва актыўна вялася работа Віцебскім, Гомельскім і Мінскім дамамі народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці. Многія майстры прынялі ўдзел у фестывальнай выстаўцы мастацкай самадзейнасці сацыялістычных краін у гонар 30-годдзя Перамогі над фашызмам, якая была паказана ў ГДР, Польшчы, Чэхаславакіі. Акрамя таго, творчасць майстроў Гомельшчыны экспанавалася ў Чэхаславакіі і на Украіне, Міншчыны — у ГДР і Польшчы, Гродзеншчыны — у Польшчы і Літве, Брэсцшчыны — у Польшчы і на Украіне.

У ходзе фестывалю значна актывізавалася дзейнасць аб'яднанняў народных майстроў і мастакоў-аматараў — творчых клубаў, асабліва Барысаўскага, Маладзечанскага, Салігорскага. Аднак іх вопыт яшчэ не атрымаў распаўсюджвання ў іншых абласцях рэспублікі, хця доб-

ра прыжыўся, напрыклад, у горадзе Разані...

І, разам з тым, аналізуючы работу ўстаноў культуры па развіццю розных відаў і жанраў мастацкай самадзейнасці, нельга не заўважыць, што творчасць вялікага атраду народных майстроў і самадзейных мастакоў як бы адсунута на другі план. Пры кожным раённым (гарадскім) Доме культуры ёсць метадыст, які адказвае за пэўны жанр мастацкай самадзейнасці, вядзе з калектывамі (харэаграфічнымі, драматычнымі, харавымі і г. д.) арганізацыйна-метадычную работу. А вось народныя майстры і самадзейныя мастакі пакінуты без увагі. Наўрад ці можа адзін метадыст абласнога Дома народнай творчасці забяспечыць работу ва ўсіх раёнах.

У рэспубліцы дамы культуры, у сваёй большасці, не сталі яшчэ арганізацыйна-метадычнымі цэнтрамі па рабоце з народнымі майстрамі і мастакамі-аматарамі. Клуб для іх яшчэ не стаў родным домам. Як паказвае вопыт работы Барысаўскага і Маладзечанскага ГДК, Салігорскага РДК, менавіта студыя, гурток выяўленчага мастацтва могуць стаць базай, аб'яднаць вакол сябе майстроў народнай і самадзейнай творчасці, стварыць атмасферу творчай актыўнасці. Гурток, студыя, творчы клуб пры кожным РДК, ГДК — сёння неабходнасць. Не вырашыўшы гэтага пытання, мы не зможам узяць творчасць майстроў народнай і самадзейнай выяўленчай творчасці на ўзровень сучасных патрабаванняў, не зможам вырашыць і другую задачу — выяўлення і адбору таленавітай моладзі для наступлення ў мастацкае вучылішча і ў інстытут.

Праведзены фестывальныя выстаўкі засведчылі высокі ўзровень мастацкай культуры, сталі яркай дэманстрацыяй росквіту народных талентаў. Мастацтва, якое твораць людзі розных прафесій, — адно з праяў багатага духоўнага жыцця народа, і наш абавязак зрабіць усё, каб магчымасці для гэтага становіліся ўсё больш шырокія.

Р. ЦІХАМІРАВА.

ВЫСТАЎКА ЗАКРЫЛАСЯ. ШТО ДАЛЕЙ?

мастацкую выразнасць большасці твораў.

Асабліва месца сярод іх займалі работы, прысвечаныя працоўнаму энтузіязму рабочага класа і калгаснага сялянства, вернасці рэвалюцыйным традыцыям, ратнаму подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, нашым сучаснікам, прыгажосці савецкай рэалінасці.

Разам з тым народная і самадзейная мастацкая творчасць у многім супярэчлівая ў сваім развіцці. Існуе шэраг нявырашаных пытанняў, праблем, якія адмоўна адбіваюцца на выяўленні талентаў, асабліва сярод вучнёўскай і заводскай моладзі. Звяртае на сябе ўвагу і нявырашанасць шэрагу навукова-тэарэтычных, метадычных і арганізацыйных пытанняў, якія маюць важнае значэнне для далейшага развіцця асноўных відаў і жанраў народнай і самадзейнай творчасці. Заўважым, што сёння практычна няма тэндэнцый і праблем, характэрных для пэўнага рэгіёну. У асноўным існуючыя праблемы тыповыя для ўсіх саюзных рэспублік. Розніца толькі ў тым, дзе і як яны вырашаюцца, як да іх ставяцца.

Тэорыяў ужо даўно вызначана адрозненне паміж «народным мастацтвам» і «самадзейнай мастацкай творчасцю». Аднак у наш час правесці выразную мяжу паміж імі даволі цяжка. Кандыдат мастацтвазнаўства Данчанка (АН Украінскай ССР) адзначала на канферэнцыі, што нярэдка адна з гэтых форм народнай творчасці пераходзіць у другую, што ёсць, безумоўна, і прамежкавыя формы, якія намі яшчэ не вывучаны.

Стала звычайным адносіць да народнага мастацтва работы майстроў, творчасць якіх развіваецца ў рамках строгай, традыцыйнай народнай сістэмы пабудовы вобраза і тэхнічнага выканання. Вось тут і паўстаюць пытанні, якія прагучалі на Усесаюзнай канферэнцыі: ці павін-

най творчасці мы падтрымліваць тэндэнцыю паўтору даўно аджыўшых форм розных рамесных падробак і не заўважаем цікавыя знаходкі, адносячы іх да катэгорыі «нетрадыцыйнае». Нярэдка аддаецца перавага работам прымітыўным, малавыразным.

Некаторыя «знаўцы» народнага мастацтва і сёння спрабуюць звесці традыцыю да лапцяў, бачачы ў гэтай бытавой рэчы нейкі ўзор народнага разумення прыгажосці і, забываючы, што мы непамерна выраслі ў сацыяльна-эканамічных і культурных адносінах. За гады Савецкай улады нарадзіліся і ўзмацнелі новыя традыцыі, з якасна новымі ідэаламі, разуменнем прыгажосці. Пра гэта можна было б не гаварыць у кароткім артыкуле, але справа ў тым, што крытэрыі ацэнкі работ майстроў прыкметна ўплываюць і на экспазіцыі нашых выставак, і на развіцці прагрэсіўных тэндэнцый у нашай народнай мастацкай творчасці. Гэта было прыкметна і на беларускай экспазіцыі Усесаюзнай выстаўкі, асабліва ў параўнанні з рэспублікамі Прыбалтыкі.

Як жа выглядала экспазіцыя Беларусі? На гэтае пытанне можна адказаць па-рознаму. Ключавае месца ў нашай экспазіцыі займалі кампазіцыі з саломы Веры Гаўрылюк, Кацярыны Арцёменка, Таісіі Агафоненка, Лідзіі Главацкай; разьба па дрэву Міхаіла Ерафасца, Валянціна Альшэўскага; ганчарныя вырабы Міхаіла Звярко і Антона Такарэўскага; жывапіс Міхаіла Засінца, Ліліі Трахалёвай, Аляксандра Смоліча, Фядосія Дудо, ручное ўзорнае ткацтва...

Беларуская экспазіцыя атрымала высокую ацэнку ўсесаюзнага журы. Ну, а калі прааналізаваць яе з улікам магчымасцей, параўнаць з адпаведнымі раздзеламі іншых рэспублік? Тады пачуццё заспакоенасці змяняецца незадаволенасцю. Мы маглі б быць прадстаўлены

таль, а Магілёўская — работамі К. Арцёменка. Дарэчы, работ з гэтых абласцей не было і ў экспазіцыі рэспубліканскай выстаўкі. Няўжо пераваліся майстры народнай творчасці на Брэсцшчыне і Магілёўшчыне? Наадварот! Многія з іх маглі б паказаць цікавыя работы не толькі ў Мінску, але і ў Маскве. Але пра гэта ніхто не паклапаціўся. У большасці ж раёнаў Брэсцкай вобласці на працягу фестывалю выстаўкі не праводзіліся наогул, а на абласной быў прадстаўлены толькі жывапіс некалькіх самадзейных мастакоў і зусім не было работ традыцыйнай народнай творчасці. Майстры многіх раёнаў рэспублікі толькі выпадкова даведаліся пра маючыя адбыцца выстаўкі. Таму і на рэспубліканскай выстаўцы сярод удзельнікаў не шмат сустракалася новых імёнаў, не былі прадстаўлены работы майстроў такіх цэнтраў народнага рамства, як унікальны роспіс сяла Огава, ганчарства сёлаў Гародня і Благоеўкі. Не сустракалі мы на нашых выстаўках і ганчарную цацку.

Выстаўка — гэта вынік работы кожнага майстра, яго творчая справаздача, абмен вопытам. Для мастацтвазнаўцаў — гэта магчымасць навуковага аналізу тэндэнцый у развіцці сучаснай народнай творчасці. Аднак ні адна з праведзеных абласных выставак, мы ўжо не гаворым аб раённых, не абмяркоўвалася з запрашэннем удзельнікаў. На многія хвалючыя пытанні майстры так і не атрымалі адказу. Што добра ў іх работах, што дрэнна, у якім напрамку павінен ісці творчы пошук? Не было аналізу развіцця народнай мастацкай творчасці і на рэспубліканскай канферэнцыі, якая нядаўна падвяла вынікі праведзенага ў рэспубліцы фестывалю.

Ужо шмат гадоў у выстаўках народнай і самадзейнай выяўленчай творчасці мы чуюм адно і тое ж пытанне: дзе навучыцца маляваць, пісаць але-

Нядаўна ў Неглюбцы, слаўтай вёсцы ткачых, пабудаваны цэх ручнога ткацтва Гомельскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Тут неглюбскія майстрыцы ткуць цудоўныя ручнікі, дэкаратыўныя сурвэткі, поцілкі і іншыя вырабы, вучаць свайму майстарству маладых.

На здымку: адна з лепшых ткачых сяла Таццяна Фёдаруна Дзеранок навучае прыёмам ручнога ткацтва дзясцікласніц Неглюбскай сярэдняй школы Ніну Грынькову (злева) і Ліду Прыходзька.

Фота І. ЮДАША. (БЕЛТА).

В. ГЛУШЧАНКА

М. ЧАРНЯЎСКИ

Вяслаў БРУДЗІНСКІ

ГОНАР КАЛЕКТЫВУ

— Падайце мне, калі ласка, кнігу скаргаў і прапаноў, — звярнуўся наведвальнік да афіцыянткі.

— Якую кнігу!

— Кнігу скаргаў і прапаноў, — стрымана паўтарыў кліент.

Афіцыянтка пастаяла, падумала і праз усю залу памчалася да касіркі Некалькі хвілін яны перашэптваліся, кідаючы спяляляльныя позіркі на наведвальніка. Потым касірка выйшла з-за касавога апарата і падплыла да мужчыны.

— Што вам трэба? — і ў яе голасе чуўся замаскіраваны гнеў.

— Кніга скаргаў і прапаноў, — сказаў ён яшчэ раз.

— А больш вам нічога не трэба? — з'едліва перапытала жанчына.

— Не, — адказаў наведвальнік.

Касірка і афіцыянтка нейкі час разглядалі яго, быццам заморскае дзіва, потым хуценька зніклі ў бакавым памышканні. Спяраша адтуль чуліся жаночыя крыкі, а потым голасны плач.

Здаіўлены кліент заёрзаў на стале і зірнуў на дзверы, але ў гэты момант з бракуі выйшаў цэлы гурт жанчын у белых халатах. Яны ішлі ў наступ, узначаленыя рашучаю асобай гадоў каля сарака. Кліент ажно скурчыўся.

— Дык што ж вы хочаце? — гнеўна запытала асоба і ад яе ледзянога голасу наведвальніку зрабілася холадна.

— К-к-кнігу скаргаў і прапаноў, — не здаваўся ён.

Уражаныя такой упартасцю, жанчыны прыкусілі языкі. У зале запанавала цішыня. Іншыя наведвальнікі ціхенька, імкнучыся не рыпнуць дзвярамі, пакідалі сталовую.

Здаіўлены цішынёй, з кабінета выглянуў дырэктар.

— Чаго хочаце? — пагодна звярнуўся ён да кліента.

— Кнігу скаргаў і прапаноў! — у адчай ўсклікнуў мужчына.

— Зараз ж прынясіце чалавечу кнігу, — загадаў дырэктар і, звяртаючыся да мажнэй асобы, дадаў: — Пазней вы з кнігай зойдзеце ў мой кабінет. Пагаворым...

Позірк дырэктара выпраменьваў бліскавіцы. Мажняя асоба меншала на вачах. Праз пяць мінут у дзверы дырэктарскага кабінета пастукалі.

— Заходзьце, заходзьце, — тонам, які нічога добрага не зычыў, запрасіў дырэктар. — Раскажыце, як гэта вы не змаглі абараніць гонар нашага роднага калектыву? А яшчэ мой намеснік...

Ён знямеў, убачыўшы ззянне радасці на яе твары. Мажняя жанчына з гонарчасцю паклала на дырэктарскі стол разгорнутую кнігу. Цераз усю старонку дрыжачай рукою было выведзена: «Дзякую за смачны абед».

Пераклаў з украінскай П. СТЭФАНОВІЧ.

Браты БАРОЎКІ

АРТЫСТ

- Я ў галоўнай ролі.
- І?
- Кансультант.
- А болей?
- Я рэжысёр і сцэнарыст.
- ?!
- Яшчэ касір.
- Ну, і артыст!

АПАНТАНАСЦЬ

- Пішаш ты, як апантаны.
- Кожны тыдзень па раману.
- Бо—вясна! А дзень
- ясновы
- Цэлы год карміць гатовы.

ВЫРАШАНАЯ ПРАБЛЕМА

Сымон Качура — хлебалеў і рыфмаваць аховы, Як бохан, зборнік прывалок Да выдаўцоў аднойчы.

— Мо б вы ўзяліся памагчы Агораць мой набытак: Хацеў бы ў вас «блінок» спячы, Хоць тоненькі, як сшытак...

Рэдактар жа

негаваркі

Патрапіўся Качура.

Узяў ён «бохан» той цяжкі:

— Пакіньце, — буркнуў хмура.

Рэдактар сціплым быў

хланцом,

І аўтару ў другі раз,

Каб не ўпячы яго жыўцом,

Сказаў з намёкам, шыра:

— Зірніце, колькі у сталі

Таких тамоў хаваем...

Вас, можа б, выдалі,

Але — паперы не хапае...

— Затрымка ў гэтым? І ўсяго?

Дык гэта ж — мала гора!

Знайдзі знаёмага свайго —

Папера будзе скоро!

Праз дзень на пляцы

пад акном

Прыстаў «фургон» Качураў.

Быў кузавок аж каптуром

Набіт... макулатурай.

А гаспадар, як месяц ззяў,

Свяціўся твар з-пад шлема.

— Я ж не хваліўся, я ж казаў,

Што гэта — не праблема!

Я ўсё абдумаў, разлічыў,

Разлік пяць раз праверыў.

Макулатура ў нас,

Лічы —

Гатова папера!

На камбінат, каб не чакаць,

Мне можна груз адвезці?..

Маўчыць рэдактар:

што сказаць?

І трэба ж было ўлезці!

Счакаўшы некалькі хвілін,

На ўсе ўздыхнуўшы грудзі,

Сказаў усё ж:

— Не ўдаўся «блін»,

Нічога ў нас не будзе!

— Чаму ж?.. я шыра...

я з душой

Зрабіць хацеў...

— Трымайце!

Да той макулатуры —

Свой

І рукамі дадайце!..

ВАРОНЫ-АРЫГНАЛЫ

— Усе прызналі славу салаўя,
А не прызналі толькі ты ды я.

АСЁЛ СУМНЯВАЕЦА

Ці не занадта многа вострых слоў
Аб тупасці і ўпартасці аслоў?

КАРОТКАЕ ІМЯ

Без псеўданімаў моў адно імя:
Заўжды, ва ўсім кароценькае — Я.

ДЫМ ЗАЯЎЛЯЕ

— Са мной паасцярожней, —
кажа дым, —
З агнём жыву дыханнем
я адным.

М. МІНЧАНКА.

СПОСАБ НА АЎТАРАЎ

Мы — гэта значыць, я з калегамі Баніцімі і Донцам — не любім раманаіста Мадэйскага.

Мы пішам рэцэнзіі на яго раманы, дзе даводзім, што Мадэйскі — поўная бяздарнасць.

Наш калега Баніці, ацэньваючы апошнія выдавецкія навіні, падкрэслівае, што, як слушна ўжо заўважыў адзін з рэцэнзентаў, Мадэйскі — абсалютна бесталач.

Наш калега Донец пачынае адразу з фармулёўкі: «Як агульна вядома, Мадэйскі — гэта круглая пешка».

Танім чынам, мы сталі ініцыятарамі стварэння акцыі, якую іншыя рэцэнзенты будуць паўтараць як рэч відавочную і бяспрэчную.

Каб гэтую думку падтрымаць, мы, пішучы пра аповесці іншых аўтараў, дадаем заўсёды, што яны выгадна адрозніваюцца ад літаратурнай халтуры нахшталт раманаў Мадэйскага.

У дыскусіі за «круглым сталом», прысвечанай чаму-нольвек, мы стараемся адінуць заўвагу, што на тэму, якая нам абмяркоўваецца, магло б з'явіцца значна больш публікацый, калі б папера не марнавалася на розную дрэнную нахшталт раманаў Мадэйскага.

У анкетце «Найвялікшае глупства года» мы цытуем фрагмент з рамана Мадэйскага. З гэтай мэтай мы бярэм выказванне якога-небудзь персанажа, найлепей вясновага прыдурка, калі такі там фігурыруе, і сціпла замоўчаем, што гэта не аўтарскае ірза.

Ацэньваючы пераклад з замежнай літаратуры, мы адзначаем: стиль няграбны, якраз як у раманах Мадэйскага.

Можна здарыцца, што, нягледзячы на нашы намаганні, Мадэйскі дасягне якіх-небудзь дробных поспехаў, асабліва за мяншай, дзе не велікі ўважліва сочаць за нашымі рэцэнзіямі. Тады мы прымяняем фігуру замоўчвання. Дасканала нам у гэтым дапамагаюць два слоўцы: «між іншым».

Перакліваючы, напрыклад, аўтараў, прадстаўленых у замежнай анталогіі, мы пішам: «Вялікім поспехам польскай літаратуры з'яўляецца выданне ў Носаі Зеландыі тома сучасных апавяданняў і фрагментаў прозы. Укладальнік — выдатны перакладчык, пасол нашай культуры Том Уілер. У анталогіі мы знаходзім, між іншым, працы Кавальскага, Носана, Маеўскага і Ставарскага».

Тым неназваным «іншым» з'яўляецца наш раманаіст Мадэйскі і толькі яго мы замоўчалі; але формула «між іншым» дазваляе захаваць выгляд гаворкі па сутнасці. Заадно мы паківалі пальцам перакладчыку, які ўсе нататкі пра сябе скурупаўна збірае — каго перакладаць варта, каго — не.

Папярэдзіўшы небяспеку, якая пагражала нашай працы з-за мяншай, працягваем маральна знішчаць раманаіста Мадэйскага.

З гэтай мэтай змяшчам у нутках гумару прыязных нам часопісаў некалькі пераробленых анекдотаў.

Б'юром, напрыклад, анекдот пра графамаана, які прыйшоў да Аскара Уайльда і казаў: «Маэстра, існуе змова замоўчвання мяне. Што рабіць?» «Далучыцца да змовы», — адказавае Уайльд. Пасля нашай пераробкі анекдот гучыць так: «У перапынку паміж пасяджэннямі ў Саюзе пісьменнікаў падыходзіць да Ерэмі Пшыборы раманаіст Мадэйскі і скардзіцца: — Існуе змова супраць мяне. Што рабіць?» «Далучыцца да змовы», — дасціпна адказвае Пшыбора.

Чарговы стары анекдот змяняем так: Эрнст Брыль і раманаіст Мадэйскі ідуць па небе. Святы Пётр прапускае Мадэйскага і затрымавае Брыля. «Пісьменнікам ужо забаронены», — гаворыць ён. «А Мадэйскі?» — пытае Брыль. «Ат, які там з яго пісьменнік!» — адказвае стары ключнік.

Пры знішчэнні аўтара варта памятаць пра напамні свецкага характару. У размове з выключна з'едлівым крытыкам добра ўстаўіць фразачку: «Ведаецца, што раманаіст Мадэйскага — кніжнік з шыфрам? Вы, здаецца, там выступалі ў абліччы Старнава? Крытыкі лічыць дадому, каб праверыць, і пераконваецца, што Старнава ў раманаі — юда-здроднік, які гіне пры выключна прыкрых для яго акалічнасцях».

У прысутнасці дырэктара выдавецтва, нуды, як вядома, Мадэйскі аднёс свой новы раманаіст, успамінаем, што з яго апошняй кніжкай было многа клопату, па-ранейшаму ідуць пратэсты ад чытачоў і, здаецца, выдавецтва пагражае судовым працэсам.

Ва ўсіх гэтых метадах крыецца аднак небяспека. Змест таго, каб аўтара сплячыць, можна яго нездаром узяць. Часам самым дзейсным метадам знішчэння аўтара было б проста дазволіць яму спанойна пісаць.

Пераклаў з польскай А. ВАСІЛЬЕВ.

АРХЕАЛАГІЧНЫЯ РАСКОПКІ

Каб адчуць сябе Гуліверам, спачатку патрэбна патрапіць у крайню ліліпутаў.

З архіва Квазімоды, знойдзеным пад саборам Парыжскай божай мацеры.

Працэс творчасці — гэта такі працэс, які нараджае новы, што выцякае з папярэдняга, а затым вяртае нас да першапачатковага працэсу. Усё пачынаецца з таго, з чаго ўсё пачынаецца.

Выказванне грамадзяніна Бога, у свой час не запісанае Майсеем.

Мог бы патрапіць у рай, ды згубіў ключы.

Знойдзена пры раскопках старажытнарымскага працяварэзнікі.

Залётныя артыстычныя птушкі спявалі тан, што слухачам давалася пазатынаць ватай свае вушы.

З запіскай кніжкі Адысея.

Бой глядытараў нечым напамінае паядынак банксбраў.

Заўвага старажытнарымскага спартыўнага каментатара.

Ідучы наперад, не забудзься аглянуцца назад.

Прыпсеваецца Напалеону.

Гадрыхтаваў да друку У. ПРАВАСУД.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 02265

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР ЯН,

Анатоль ГРАЧАНИКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Констанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА,

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.